

VALTIONEUVOSTO
STATSRÅDET

Valtioneuvoston tiedonanto yhdenvertaisuudesta, tasa-arvosta ja syrjimättömyydestä: Toimeenpanon väliraportti

Valtioneuvoston
yhdenvertaisuushanke
Statsrådets
likabehandlingsprojekt

Valtioneuvoston tiedonanto
yhdenvertaisuudesta,
tasa-arvosta ja
syrjimättömyydestä
Toimeenpanon väliraportti

Sisältö

1	Tiivistelmä toimeenpanosta	5
1.1	Toimeenpanon kokonaiskuva.....	5
1.2	Keskeiset edistysaskeleet	5
1.3	Esimerkkejä pidempikestoisten toimien etenemisestä	6
1.4	Esimerkkejä tuloksista ja vaikutuksista	7
1.5	Arvio ohjelman tavoitteiden toteutumisesta	8
1.6	Johtopäätökset ja loppukauden suositukset.....	8
2	Väliraportin tarkoitus	10
3	Toimeenpanon yleinen tilanne vuoden 2025 lopussa	11
3.1	Kokonaan valmistuneet toimenpiteet	12
3.2	Osittain valmistuneet toimenpiteet	14
3.3	Koko hallituskauden jatkuvat toimenpiteet	16
3.4	Valtioneuvoston muihin toimintaohjelmiin liittyvät toimenpiteet.....	17
3.5	Toimeenpanon aikana syntyneet uudet toimenpiteet ja niiden toimeenpano.....	18
4	Toimenpiteiden tulokset	20
4.1	Valtioneuvoston kanslian toteuttamat toimenpiteet	20
4.1.1	Valtioneuvoston kanslian järjestämät tilaisuudet osana yhdenvertaisuustiedonannon toimeenpanoa.....	21
4.1.2	Sidosryhmäyhteistyö	22
4.1.3	Valtioneuvoston sisäinen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyö.....	23
4.2	Oikeusministeriön toteuttamat toimenpiteet	24
4.3	Sisäministeriön toteuttamat toimenpiteet	25
4.4	Opetus- ja kulttuuriministeriön toteuttama koulutuksen yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon kehittämisohjelma.....	26
4.5	Työ- ja elinkeinoministeriö/ KEHA-keskuksen koordinoima IMAGO-ohjelma.....	27
4.6	Kuntaliiton koordinoima Kuutoskaupunkien verkostohanke yhdenvertaisuuden edistämiseksi	28
4.7	Väestöliiton Et ole yksin -palvelu	30
4.8	Laadulliset tulokset.....	31
4.8.1	Yhteenveto valtioneuvoston kanslian tilaisuuksissa toteutetuista palautteista	31
4.8.2	Muiden toteuttajien keräämä laadullinen palaute	32

5	Toimenpideohjelman toimeenpano suhteessa asetettuihin tavoitteisiin ja painopisteisiin.....	34
5.1	Toimenpideohjelman tavoitteet ja painopisteet	34
5.2	Arvio toimeenpanon etenemisestä suhteessa asetettuihin tavoitteisiin ja toimenpideohjelman painopisteisiin.....	35
5.2.1	Toimeenpano suhteessa päättavoitteisiin	35
5.2.2	Toimeenpano suhteessa temaattisiin painopisteisiin.....	36
5.2.3	Toimeenpano suhteessa toiminnallisiin tavoitteisiin	37
6	Viestintä ja mediatyö.....	39
7	Toimenpideohjelman arviointi.....	41
8	Johtopäätökset ja suositukset loppukauteen	42
9	Väliraportin liitteet.....	45

1 Tiivistelmä toimeenpanosta

Tämä väliraportti arvioi valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonannon toimeenpanon etenemistä ajanjaksolla 1.11.2023–31.1.2026. Yhdenvertaisuustiedonanto sisältää 23 linjausta, joiden pohjalta laadittiin laajempi toimenpideohjelma rasismin torjumiseksi ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Arviointi perustuu ministeriöiltä ja muilta toteuttajilta kerättyihin määrällisiin ja laadullisiin seurantatietoihin, joita on koottu keväällä ja syksyllä 2025. Toimeenpanon tavoitteena on vahvistaa yhdenvertaisuutta hallituksen linjausten mukaisesti sekä tuottaa suosituksia loppukaudelle.

1.1 Toimeenpanon kokonaiskuva

Toimenpideohjelma sisältää 62 toimenpidettä, joista 33 rahoitetaan yhdenvertaisuustiedonannolle osoitetulla 6 miljoonan euron määrärahalla. Rahoitusta kohdennetaan muun muassa valtioneuvoston kanslialle, oikeusministeriölle, opetus- ja kulttuuriministeriölle, sisäministeriölle sekä KEHA keskukselle. Loput toimenpiteet toteutetaan osana ministeriöiden perustoimintaa. Käytännön toteuttajina toimivat ministeriöiden lisäksi myös kunnat, ELY-keskukset, kansalaisjärjestöt ja uskonnolliset yhteisöt.

1.2 Keskeiset edistysaskeleet

Yhdeksän toimenpidettä on kokonaan saatettu päätökseen. Valmistuneisiin kuuluu merkittäviä lainsäädännöllisiä toimia ja tietopohjan vahvistamista, kuten:

- Saamelaiskäräjälain uudistus (voimaan 1.8.2025)
- Holokaustin uhrien muistopäivän nimen muutos (2024) sekä holokaustin kiistämisen kriminalisointi (2026)
- Varhaiskasvatuksen yhdenvertaisuus- ja tasa-arvoselvitys (2025)
- Ministeriöiden tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmien arviointiraportti (2025)

- Alueellisten hyvien väestösuhteiden toimintasuunnitelmien toimeenpano (2025)

1.3 Esimerkkejä pidempikestoisten toimien etenemisestä

Etnisten vähemmistöjen järjestöjen rasisminvastaisen työn valtionavustushaku on toteutettu (10 hanketta). Rahoitettavien hankkeiden kanssa tehdään yhteistyötä toimenpideohjelmakauden aikana, ja niiden tuloksista raportoidaan myös osana toimenpideohjelman loppuraportointia.

Koulutuksen tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta kehittävä OKM:n kehittämisohjelma käynnistyi 2025. Osa kehittämisohjelman 10 toimenpidekokonaisuudesta on jo käynnissä. Linkki ohjelman verkkosivuille: <https://okm.fi/koulutuksen-yhdenvertaisuuden-ja-tasa-arvon-kehittamisohjelma>

Syrjinnän seurannan asiantuntijaryhmä on asetettu 31.1.2025, ja kokoontunut vuoden 2025 aikana kolme kertaa. Tammikuussa 2026 järjestettiin laaja kansallinen syrjinnän seurannan asiantuntijafoorumi. Tärkeä osa ryhmän työtä on tiekartan laatiminen kansallisen yhdenvertaisuustietopohjan kehittämiseksi. Tämän laatimisesta hallitus antoi syrjinnän seurantaryhmälle toimeksiannon osana Suomen saamien ihmisoikeussuosituksen käsittelyä syksyllä 2024.

Pääministerin vuosittaiset pyöreän pöydän keskustelut yhdenvertaisuudesta on järjestetty kaksi kertaa. Vuonna 2024 aiheena oli työelämän syrjimättömyys. Keskusteluun osallistui n. 40 eri työelämän toimijaa ja ihmisoikeustoimijaa. Vuoden 2025 keskustelu toteutettu aiheesta hyvät väestösuhteet paikallisella tasolla. Keskusteluun osallistui n. 30 henkilöä edustaen kuu-toskaupunkien johtoa, kansalaisjärjestöjä ja viranomaisia. Vuoden 2026 pyöreän pöydän valmistelut ovat käynnissä.

Rasisminvastainen kampanja "Me puhumme teoin" on ollut yksi näkyvimmistä ja laajimmin vaikuttavista toimista. Kampanja haastaa organisaatioita puuttumaan rasismiin toiminnassaan ja edistämään yhdenvertaisuutta. Kampanja pyrkii myös lisäämään tietoisuutta rasismista eri elämänaalueilla ja antamaan välineitä siihen puuttumiseen. Kampanjaan osallistuvien organisaatioiden määrä on kasvanut 20:stä 96:een. Kampanjassa on järjestetty 10 we-

binaaria lähes tuhannelle osallistujalle ja uutiskirjeiden tilaajamäärä on kasvanut 187:stä 405:een. Verkkosivustolla on ollut yli 15 000 käyntiä. Kampanjan kautta organisaatiot toteuttavat satoja konkreettisia yhdenvertaisuustoimia.

Valtakunnallisen etnisten suhteiden neuvottelukunnan dialogitoimintaa lasten ja nuorten kokemasta rasismista on jatkettu ja laajennettu. Dialogitoiminnan kolmas kierros dialogeja käynnistyi tammikuussa 2025 yhdenvertaisuustiedonannon rahoituksella, ja nuorten ja päättäjien tilaisuuksia on järjestetty 12 paikkakunnalla eri puolilla Suomea.

KEHA-keskus tarjoaa työnantajille maksutonta valmennusta (IMAGO), joka antaa välineitä syrjimättömään rekrytointiin ja monimuotoisen henkilöstön johtamiseen. Valmennusohjelma on käynnistynyt syksyllä 2025 ja siihen osallistui vuoden 2025 loppuun mennessä 23 työnantajaa. Kevään valmennukset ovat alkaneet ja markkinointi on käynnissä.

1.4 Esimerkkejä tuloksista ja vaikutuksista

Ministeriöt ovat järjestäneet tilaisuuksia ja koulutuksia laajasti eri kohderyhmille. Näihin kuuluu mm. valtionhallinnon työntekijöille suunnatut webinaarit ja koulutussarja sateenkaarivähemmistöjen oikeuksista, nuorten ja päättäjien rasisminvastaiset dialogit sekä lukuisat sidosryhmätapaamiset. Yhteensä tilaisuuksissa on tavoitettu tuhansia ammattilaisia ja yhteisöjen edustajia.

Väestöliiton ylläpitämä Et ole yksin -palvelu on laajentunut vapaa-aikasektoreille ja nuorisotyöhön. Vuonna 2025 palveluun on tullut 245 yhteydenottoa. Palvelun puitteissa on järjestetty 65 koulutusta ja tapahtumaa, joissa on ollut yhteensä lähes 10 000 osallistujaa. Et ole yksin -verkkokoulutus on suoritettu n. 2900 kertaa.

Kuntaliiton koordinoima Kuutoskaupunkien verkostohanke on tuottanut rasisminvastaisen tietopaketin luottamushenkilöille sekä selvityksen kuutoskaupunkien hyvistä käytännöistä. Tulokset tukevat kuntien yhdenvertaisuus- ja antirasismin työn kehittämistä.

1.5 Arvio ohjelman tavoitteiden toteutumisesta

Tärkeimmäksi tavoitteeksi toimeenpanossa on muodostunut rakenteellisen eriarvoisuuden purkaminen työelämässä ja yhteiskunnassa. Ohjelman muut tavoitteet, hyvien väestösuhteiden edistäminen, tietopohjan vahvistaminen ja nuorten yhdenvertaisuuden tukeminen, tukevat tätä keskeistä kokonaisuutta.

Uskontoon perustuvan syrjinnän torjunta on edennyt vahvasti. Toimia on kohdistettu erityisesti antisemitismiin ja islamofobian ehkäisyyn, ja yhteistyötä on syvennetty uskonnollisten yhteisöjen kanssa. Sen sijaan romanivastaisuuteen liittyvät toimenpiteet ovat edenneet hitaammin ja vaativat selkeää vahvistamista loppukaudella.

Järjestöjen ja rasismia kohtaavien yhteisöjen osallisuus toimenpideohjelman kaikissa vaiheissa on ollut olennainen, ulottuen suunnittelusta toimeenpanoon ja arviointiin. Järjestöjen osallistumismahdollisuuksia on parannettu mm. järjestöfoorumin, rasisminvastaisen yhteistyöverkoston ja valtionavustusten kautta. Järjestöjen esiintuomia näkemyksiä vaikuttavan rasisminvastaisen työn toteuttamiseksi on pyritty huomioimaan aktiivisesti.

1.6 Johtopäätökset ja loppukauden suositukset

Yhdenvertaisuustiedonannon toimeenpano on laajasti käynnissä ja tuottanut merkittäviä tuloksia sekä lainsäädännön muutoksissa että yhteiskunnallisissa kampanjoissa ja koulutuksissa. Tietopohja on vahvistunut, ja vuonna 2026 valmistettava yhdenvertaisuuden tiedonkeruun tiekartta luo kokonaisvaltaiset suuntaviivat tietopohjan kehittämiseksi.

Toimeenpanon loppuvaiheen painopisteitä ovat:

- Toimet afrikkalaistaustaisten, romanien ja saamelaisten yhdenvertaisuuden edistämiseksi
- Järjestöyhteistyön jatkokehittäminen

- Toimeenpanon aikana koottujen oppien kokoaminen tulevien hallitusten käyttöön

2 Väliraportin tarkoitus

Hallitus antoi 31.8.2023 eduskunnalle tiedonannon yhdenvertaisuuden, tasa-arvon ja syrjimättömyyden edistämistä suomalaisessa yhteiskunnassa.¹ Valtioneuvoston kanslia koordinoi tiedonannon toimeenpanoa valtioneuvostossa.²

Tämän väliraportin tarkoituksena on tuottaa katsaus yhdenvertaisuustiedonantohankkeen toimeenpanoon aikavälillä 1.11.2023-31.1.2026, arvioida toimeenpanon etenemistä sekä tuottaa suosituksia jäljellä olevaan hankekauteen. Yhdenvertaisuustiedonanto piti sisällään 23 linjausta, joiden pohjalta laadittiin konkreettisempi *Uutta vauhtia yhdenvertaisuuteen Suomessa - Valtioneuvoston toimenpideohjelma rasismien torjumiseksi ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi*.³ Seuraavassa etenemistä ja arviointia tehdään lähinnä suhteessa toimenpideohjelmaan, jossa tiedonannon linjaukset on jaoteltu konkreettisempiin toimenpiteisiin. Lopun johtopäätöskappaleessa palataan pohtimaan etenemistä myös suhteessa alkuperäiseen tiedonantoon.

Väliraportin kohdistuu erityisesti toimenpideohjelman laajimpiin toimenpiteisiin, joita toimeenpannaan tiedonannolle osoitetun määrärahan turvin. Arviointitiedon lähteinä on käytetty ministeriöiltä ja muilta toimenpideohjelman osatoteuttajilta saatua määrällistä ja laadullista tietoa. Seurantatietoa on kerätty keväällä 2025 ja syksyllä 2025. Lisäksi osatoteuttajat ovat täydentäneet väliraporttia toimeenpanoa koskevilla määrällisillä tiedoilla. Kaikkien toimenpiteiden seurantatieto löytyy tämän väliraportin liitteestä (Liite 1). Osana raporttia esitellään kuitenkin esimerkinomaisesti erityyppisten toimenpiteiden toimeenpanon etenemistä hieman tarkemmin.

Väliraportti on ennen kaikkea tarkoitettu toimeenpanon sisäiseksi työkaluksi, arvioimaan toimeenpanon suuntaa, painotuksia ja vaikuttavuutta. Siten se antaa työkalun arvioida loppukauden työn kehittämistä. Samalla toimeenpanoon liittyvän aineiston koonti antaa siitä kiinnostuneille mahdollisuuden tutustua jo tehtyyn työhön ja sen tuloksiin.

¹ <https://valtioneuvosto.fi/-/10616/valtioneuvosto-hyvakysi-tiedonannon-yhdenvertaisuuden-tasa-arvon-ja-syrjimattomyyden-edistamiseksi>

² Yhdenvertaisuustiedonannon toimeenpanohanke valtioneuvoston Hankeikkunassa: <https://valtioneuvosto.fi/hanke?tunnus=VNK031:00/2023> sekä valtioneuvoston verkkosivuilla: <https://valtioneuvosto.fi/yhdenvertaisuuden-edistaminen>

³ <https://valtioneuvosto.fi/uutta-vauhtia-yhdenvertaisuuteen-suomessa/>

3 Toimeenpanon yleinen tilanne vuoden 2025 lopussa

Toimenpideohjelman 62 toimenpiteestä 33 saa rahoitusta yhdenvertaisuustiedonannolle osoitetusta 6 miljoonan euron määrärahasta. Loput toimenpiteet toteutetaan osana ministeriöiden muuta toimintaa, ja niiden rahoitus tulee joko muista hallitusohjelman hankkeista tai ministeriöiden toimintamäärärahoista. Toimenpideohjelman arvioinnissa keskitytään erityisesti niihin toimenpiteisiin, jotka ovat uusia ja jotka saavat toimenpideohjelman rahoitusta.

Toimenpideohjelman toimeenpanoon osallistuvat erityisesti ministeriöt, mutta yksittäisiä hankkeita toteuttavat myös Kuntaliitto, ELY-keskusten kehittämis- ja hallintokeskus KEHA-keskus, Uudenmaan ELY-keskus, sekä valtionavustusten kautta Väestöliitto sekä etnisiä ja uskonnollisia yhteisöjä edustavat toimijat.

Seuraavasta taulukosta käy ilmi toimenpideohjelman 6 miljoonan euron määrärahan jakautuminen eri kirjanpitoyksilöiden välillä, sekä eri ministeriöistä jaettavien valtionavustusten määrä. Tarkempi hankekohtainen talousarvio löytyy valtioneuvoston [Hankeikkunasta](#).

Momentti 23.01.21	Määräraha	Valtionavustuksina jaettava osuus	Valtionavustuksen saajat
			Juutalaiset seurakunnat 400 000 eur/vuosi (2024-2027), Kuntaliitto 60 000 euroa, Etnisiä vähemmistöjä edustavat kansalaisjärjestöt 240 000 euroa
Valtioneuvoston kanslia	3 220 000	1 900 000	
Oikeusministeriö	400 000		
Sisäministeriö	210 000		
	1 440 000		

Opetus- ja kulttuuriministeriö		960 000	Väestöliitto (Et ole yksin -palvelun kehittäminen) 300 000 eur/ vuosi (2025-2027), Uskonnolliset yhteisöt ja yhdistykset 60 000 euroa
ELY-keskusten ja TE-toimistojen kehittämis- ja hallintokeskus (KEHA-keskus)	350 000		
Työ- ja elinkeinoministeriö	380 000	380 000	Avustushaku toteutetaan vuonna 2026
Yhteensä	6 000 000	3 240 000	

3.1 Kokonaan valmistuneet toimenpiteet

Toimenpideohjelman 62 toimenpiteestä yhdeksän on valmistunut jo kokonaisuudessaan. Nämä toimenpiteet pitävät sisällään yksittäisiä tapahtumia, lakihankkeita ja selvityshankkeita.

Toimenpide 10: Järjestetään Hyvin suunniteltu EU-hankkeen yhdenvertaisuustapahtuma, joka kokoaa yhteen esimerkiksi työ- ja kulttuurielämän ja kansalaisyhteisön toimijoita sekä viranomaisia. Tapahtuman tavoitteena on lisätä tietoisuutta verkostoitumisen ja vuoropuhelun kautta.
(OM, VNK, OKM, 2024)

Toimeenpano: Yhdenvertaisuustapahtuma järjestettiin 21.9.2024 Helsingissä Tanssin Talolla. Y-tapahtuman monipuolinen ohjelma sisälsi puhe- ja taidesiäلتöjä sekä ohjelmaa myös lapsille. Tapahtuman pääteema oli työelämän yhdenvertaisuus ja rasmin vastainen työ. **Tiedote:**

<https://valtioneuvosto.fi/-/1410853/jarjestyksessaan-toinen-y-tapahtuma-jarjestetaan-lauantaina-21.-syyskuuta-helsingissa>

Toimenpide 15: Suoritetaan arviointi ETNO:n toiminnan ja rakenteen kehittämiseksi (nykytilanne, tulevaisuus), toimintaympäristö, tarkoitus, tehtävät, organisoituminen ja resurssit. (OM/valtakunnallinen ETNO, alueelliset ETNO:t, 2024)

Toimeenpano: Alueellisten ETNO:jen arviointi hankittu ja suoritettu keväällä 2024. Raportti julkaistu viikolla 23. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-910-2>

Toimenpide 16: Tuetaan Uudenmaan ELY-keskuksen Hyvät väestösuhteet -hankkeen puitteissa laadittujen alueellisten toimintasuunnitelmien toimeenpanoa. (VNK, TEM, OM/ETNO, 2024–2025)

Toimeenpano: Toimenpide toteutettu. Alueellisiin toimintasuunnitelmiin voi tutustua täältä:

<https://www.ely-keskus.fi/hyvat-vaestosuhteet/alueelliset-toimintasuunnitelmat>

Toimenpide 17: Kehitetään väestösuhteita vahvistavaa yhteisölähtöistä työskentelyä museoalalla. Valmistellaan kehittämishanke OM:n ja Kansallismuseon kanssa. (OKM, OM, 2025–2027)

Toimeenpano: Toimenpide toteutettu. Hankehakemus ei saanut rahoitusta EU:lta.

Toimenpide 22: Hallituksen esitys saamelaiskäräjälaista annetaan hallitusohjelman mukaisesti vuoden 2023 loppuun mennessä yhteistoiminnassa Saamelaiskäräjien kanssa.

Toimeenpano: Oikeusministeriö valmisteli hallituksen esityksen uudistetusta saamelaiskäräjälaista kansliapäällikkö Timosen toimikunnan työn pohjalta yhteistoiminnassa Saamelaiskäräjien kanssa. Hallitus antoi esityksen saamelaiskäräjälain muutoksiksi eduskunnalle 14.12.2023. Eduskunta hyväksyi täysistunnossa 19.6.2025 muutokset saamelaiskäräjälakiin äänin 150-27. Laki tuli voimaan 1.8.2025.

Toimenpide 25: Toteutetaan selvitys varhaiskasvatuksen yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmien tueksi ja tietopohjan kartuttamiseksi. (VNK, OKM, STM/Lapsistrategia, 2024–2025)

Toimeenpano: Selvitys varhaiskasvatuksen yhdenvertaisuus- ja tasa-arvo-suunnitelmien tueksi ja tietopohjan kartuttamiseksi, julkaistu 21.5.2025, <https://yhdenvertaisuusvaltuutettu.fi/-/selvitys-yhdenvertaisuuden-ja-tasa-arvon-edistamista-tulee-vahvistaa-varhaiskasvatuksessa-lasten-kokemaa-syrjintaa-ja-hairintaa-on-ehkaistava-tehokkaasti>

Toimenpide 43: Vainojen uhrien muistopäivää ryhdytään viettämään kansainvälisen käytännön mukaisesti.

Toimeenpano: Vainojen uhrien muistopäivän nimi on muutettu kansainvälisen käytännön mukaiseksi holokaustin uhrien muistopäiväksi. (VNK:n päätös 25.1.2024) Tiedote: <https://valtioneuvosto.fi/-/vainojen-uhrien-muistopaivan-nimi-muutetaan-holokaustin-uhrien-muistopaivaksi>

Toimenpide 44: Holokaustin kieltämisen kriminalisointi

Toimeenpano: Hallituksen esitys vakavien kansainvälisten rikosten kiistämisen kriminalisoimisesta annettiin eduskunnalle toukokuussa 2025 ja se hyväksyttiin eduskunnassa 16.12.2025 ja tuli voimaan 26.1.2026.

Lisätietoa eduskunnan verkkosivuilla: https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/KasitelytiedotValtiopaivaasia/Sivut/HE_47+2025.aspx

3.2 Osittain valmistuneet toimenpiteet

Moni toimenpideohjelman toimenpiteistä on luonteeltaan kaksivaiheisia, jolloin ensimmäinen vaihe on painottunut valmisteluun ja toisessa vaiheessa keskitytään toimeenpanoon.

Toimenpide 9: Järjestetään valtionavustushaku, jonka tavoitteena on edistää etnisiä vähemmistöjä edustavien kansalaisjärjestöjen osallisuutta rasisminvastaisessa työssä. (OKM, VNK, muut ministeriöt, 2025–2026)

Toimeenpano: Valtionavustushaku toteutettu, rahoitettavaksi valittiin 10 hanketta. <https://valtioneuvosto.fi/-/valtionavustuksia-kansalaisjärjestöjen-rasisminvastaisen-tyon-kehittamiseen-240-000-euroa-myonnettiin-kymmenelle-hankkeelle> Rahoitettavien hankkeiden kanssa tehdään yhteistyötä toimenpideohjelmakauden aikana, ja niiden tuloksista raportoidaan myös osana toimenpideohjelman loppuraportointia.

Toimenpide 11: Asetetaan valtioneuvoston syrjinnän seurannan asiantuntijaryhmä analysoimaan syrjintää koskevaa tutkimustietoa tiedonannon tavoitteiden tukemiseksi. (VNK, muut ministeriöt, 2024–2027)

Toimeenpano: Syrjinnän seurannan asiantuntijaryhmä on asetettu 31.1.2025, ja kokoontunut vuoden 2025 aikana kolme kertaa. Asiantuntijaryhmä tulee kokoontumaan loppukauden aikana vielä useasti ja tammikuussa 2026 järjestettiin laaja kansallinen syrjinnän seurannan asiantuntijafoorumi. Tärkeä osa ryhmän työtä on tiekartan laatiminen kansallisen yhdenvertaisuustietopohjan kehittämiseksi. Tämän laatimisesta hallitus antoi syrjinnän seurantaryhmälle toimeksiannon osana Suomen saamien ihmisoikeussuosituksen käsittelyä (ks. toimenpide 54).

Toimenpide 23: Suunnitellaan ja toteutetaan koko koulutusjärjestelmän kattava tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden kehittämisohjelma. Kehittämisohjelman tavoitteena on tukea ja seurata lakisääteisten tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmien laatimista ja parantaa niiden vaikuttavuutta tasa-arvon yhdenvertaisuuden edistämisen välineenä. (OKM, 2024–2027)

Toimeenpano: Kehittämisohjelma julkaistu 28.5.2025 ja ohjelman aloitusseminaari pidetty 25.8.2025. Osa kehittämisohjelman 10 toimenpidekokonaisuudesta on jo käynnissä. Linkki ohjelman verkkosivuille: <https://okm.fi/koulutuksen-yhdenvertaisuuden-ja-tasa-arvon-kehittamisohjelma>

Toimenpide 42: Asetetaan hyvän keskustelukulttuurin koordinaatioverkosto. (OM, SM, LVM, OKM, Traficom, Poha, Polamk, Tivi, 2024–2027)

Toimeenpano: Oikeusministeriö koordinoi häirinnän sekä syrjivän ja väkivaltaisen puheen vastaista työtä kokoamalla yhteen keskeisistä toimijoista koostuvan verkoston. Verkostossa kerätään hyviä käytäntöjä, pidetään yllä tilannekuvaa sekä jaetaan tietoja eri toimijoiden kesken. Verkoston puitteissa käsitellään Suomen saamia kansainvälisiä suosituksia aiheesta. Verkosto kokoontui ensimmäisen kerran toukokuussa 2025. Verkostolle on laadittu työsuunnitelma ja verkosto kokoontuu toimenpideohjelman aikana yhteensä seitsemän kertaa.

3.3 Koko hallituskauden jatkuvat toimenpiteet

Suuri osa toimenpiteistä on laajoja kokonaisuuksia, jotka jatkuvat läpi hallituskauden ja pitävät sisällään erilaisia osakokonaisuuksia, esim. tapahtumia, julkaisuja ja sidosryhmäyhteistyötä. Seuraavassa on esimerkkejä tällaisista toimista.

Toimenpide 2: Järjestetään pääministerin johdolla pyöreän pöydän keskusteluita yhdenvertaisuuden ja syrjimättömyyden edistämisestä vuosittain vaihtuvista teemoista. (VNK, 2024–2027)

Toimeenpano: Vuoden 2024 keskustelu toteutettu aiheesta työelämän syrjimättömyys. <https://valtioneuvosto.fi/-/10616/paaministeri-petteri-orpon-pyorea-poyta-vahvisti-vuoropuhelua-tyoelaman-yhdenvertaisuudesta> Vuoden 2025 keskustelu toteutettu aiheesta hyvät väestösuhteet paikallisella tasolla. Linkki tilaisuuden tiedotteeseen: <https://valtioneuvosto.fi/-/paaministerin-orpon-pyorea-poyta-valitsi-jatkotyostettavia-toimia-hyvien-vaestosuhteiden-edistamiseen> Vuoden 2026 pyöreän pöydän valmistelut ovat käynnissä.

Toimenpide 3: Toteutetaan rasismiin vastainen kampanja yhdessä työmarkkinajärjestöjen, urheilu-, kulttuuri- ja kansalaisjärjestöjen ja muiden toimijoiden kanssa. (VNK, 2024–2027)

Toimeenpano: Kampanjaa valmisteltiin vuonna 2024 asiantuntijaraadin kanssa, ja se lanseerattiin 27.8.2024. Kampanjan puitteissa on järjestetty webinaareja ja muita tilaisuuksia eri kohderyhmille. Kampanjassa on mukana 91 yhteistyötahoa (kuntia, oppilaitoksia, yrityksiä, kansalaisjärjestöjä, liikunnan ja urheilun toimijoita). Kampanja jatkuu hallituskauden loppuun saakka.

Toimenpide 5: Etnisten suhteiden neuvottelukunnat laajentavat dialogitoimintaa lasten ja nuorten kohtaamasta rasismista, sekä järjestävät eri puolilla Suomea tilaisuuksia päättäjille nuorten kokemusten esiin tuomiseksi. (OM/ETNO, 2024–2027)

Toimeenpano: Dialogitoiminta aloitettiin keväällä 2024 dialogeilla Lahdessa ja Lappeenrannassa. Syksyn 2024 aikana toteutettiin kuusi nuorten dialogitapahtumaa ja kaksi päättäjä-nuoret -keskustelua (Mikkeli ja Pori). Kolmas kierros dialogeja käynnistyi tammikuussa 2025 yhdenvertaisuustiedonannon rahoituksella ja nuorten ja päättäjien tilaisuuksia on järjestetty 12 paikkakunnalla eri puolilla Suomea (tarkemmin kappaleessa 3.2).

3.4 Valtioneuvoston muihin toimintaohjelmiin liittyvät toimenpiteet

Toimenpideohjelmassa tunnistettiin yhtymäkohtia lukuisien valtioneuvoston käynnissä olevien toimintaohjelmien kanssa. Valtioneuvoston yhdenvertaisuustiimi osallistuu seuraavien toimintaohjelmien seurantaryhmiin: hallituksen tasa-arvo-ohjelman seurantatyöryhmä, valtioneuvoston perus- ja ihmisoikeusverkosto, demokratiaohjelman työryhmä, kansalaisjärjestöstrategian työryhmä, lapsistrategian virkamiestyöryhmä. Osallistuminen tukee poikkihallinnollista yhteistyötä ja tiedonvaihtoa, sekä auttaa tunnistamaan konkreettisen yhteistyön mahdollisuuksia. Esimerkki tällaisesta yhteistyöstä on toimenpideohjelman toimenpide 25 (selvitys varhaiskasvatuksen yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmien tueksi ja tietopohjan kartuttamiseksi), joka toteutettiin osana Kansallisen lapsistrategian toimintasuunnitelmaa.

Toimenpiteistä löytyy useita ohjelmатason linkityksiä, esim. seuraavat toimenpiteet:

Toimenpide 8: Tuetaan yhdenvertaisuutta edistävien järjestöjen toimintaedellytyksiä kansalaisjärjestöstrategian toimenpiteillä. (OM, 2024–2027)

Toimenpide 20: Valmisteilla olevalla uhripoliittisella toimenpideohjelmalla edistetään tukitoimia järjestelmällisen häirinnän uhreille. (OM, valtion työnantajavirastot, 2024–2026)

Toimenpide 39: Työelämän syrjimättömyyttä, monimuotoisuutta ja yhdenvertaisia mahdollisuuksia edistetään TEM:n asettamassa työryhmässä vaikeassa työmarkkina-asemassa olevien työllistymiseksi ja työelämäosallisuuden lisäämiseksi. Työryhmän tehtävänä on valmistella toimintaohjelma vaikeassa työmarkkina-asemassa olevien ryhmien työelämään osallistumisen lisäämiseksi ja seurata ohjelman toteutusta. (TEM, 2024–2027)

Ohjelmатason synergioiden löytäminen on vielä kesken ohjelmien eritahtisuuden vuoksi. Tähän voisi olla syytä kiinnittää erityistä huomiota loppukauden aikana.

3.5 Toimeenpanon aikana syntyneet uudet toimenpiteet ja niiden toimeenpano

Toimeenpanon aikana on asetettu toimeenpanohankkeen eteenpäin vietäväksi lukuisia toimia, jotka ovat syntyneet mm. suosituksina ja linjauksina esimerkiksi pääministerin pyöreän pöydän keskusteluista sekä hallituksen neuvotteluista koskien Suomen saamia ihmisoikeussuosituksia.

Lisäksi pääministeri on kannustanut muita ministereitä järjestämään omilla sektoreillaan pyöreän pöydän keskusteluja, ja tähän mennessä on järjestetty opetusministerin kaksi pyöreää pöytää (5.4.2024 ja 25.11.2024) koulutuksen yhdenvertaisuudesta ja tasa-arvosta, nuoriso- ja liikuntaministerin kaksi pyöreää pöytää (19.6.2024 ja 23.1.2025) monikielisten nuorten yhdenvertaisuudesta ja osallisuudesta ja oikeusministerin pyöreän pöydän keskustelu (14.2.2025) kunniaan kohdistuvasta väkivallasta.

Ensimmäisestä pääministerin johdolla käydystä keskustelusta päätettiin viedä jatkotyöstettäväksi ja selvitettäväksi seuraavat toimet hyvän ja yhdenvertaisen työelämän edistämiseksi:

- Työnantajille kehitetään kannustimia rekrytoida eritaustaisia ihmisiä
- Maahanmuuttajayrittäjät; muun muassa hallinnosta selviämisen ja muun neuvonnan vahvistaminen
- Opiskelijoiden, erityisesti korkeakouluopiskelijoiden, verkostoitumisen ja esimerkiksi työharjoittelun edesauttaminen esimerkiksi opiskelijajärjestöjen kannustimilla
- Suomelle pitää laatia pitovoimastrategia, jotta emme menetä täällä kouluttautuneita osaajia
- Yhdenvertaisuussuunnittelun helpottaminen: ei lisää velvoitteita, vaan kädenojennuksia esimerkiksi tarjoamalla maksuttomia materiaaleja, joita eri tahoilla jo on

Näistä kolmannen linjauksen toimeenpanemiseksi osoitettiin määräraha työ- ja elinkeinoministeriölle pilottihankkeen toteuttamista varten, muita edistetään osana ministeriöiden muita hallitusohjelmahankkeita. Toimenpide sisällytettiin toimenpideohjelmaan seuraavanlaisena:

Toimenpide 37: Toteutetaan/rahoitetaan alueellinen pilottihanke, jonka avulla tuetaan korkeasti koulutettujen maahanmuuttajien pääsyä työharjoitteluihin, osaamistaan vastaaviin tehtäviin sekä yleistä urakehitystä. Hankkeen toteuttajina voivat olla esim. työllisyysviranomainen, korkeakoulu tai/ja järjestötoimija. (TEM, OKM, 2025–2026)

Toisesta pääministerin pyöreän pöydän keskustelusta valittiin jatkotyöstettäväksi seuraavat toimet hyvien väestösuhteiden edistämiseksi:

- Panostetaan säännölliseen hyvien väestösuhteiden seurantaan ja mitaamiseen, ja kootaan eri menetelmillä kerättyä ja eri toimijoiden keräämää tietoa yhteen.
- Edistetään kuntien, hyvinvointialueiden ja valtion toimijoiden välistä pitkäjänteistä yhteistyötä ja kokemustenvaihtoa hyvien väestösuhteiden edistämisessä.
- Edistetään tietoisuutta koulujen mahdollisuuksista ja rooleista hyvien väestösuhteiden edistäjänä. Koulut paikkoina tarjoavat mahdollisuuksia myös vapaa-ajan harrastamiselle sekä eri taustaisten perheiden välisille kohtaamisille.

Ensimmäinen hallituksen neuvottelu Suomen saamista suosituksista ihmisoi-
keussopimusten valvontaelimiltä järjestettiin 3.10.2024. Neuvottelun pohjalta
hallituspuolueiden valtiosihteerit linjasivat tarkemmista suosituksista koskevista
jatkotoimista. Liitteessä (Liite 2) esitellään linjatut jatkotoimet sekä niiden toi-
meenpanotilanne.

Toinen hallituksen neuvottelu Suomen saamista ihmisoikeussuosituksista jär-
jestettiin joulukuussa 2025. Toimenpidelinjauksia suositusten pohjalta valmis-
tellaan valtioneuvostossa alkuvuodesta 2026.

4 Toimenpiteiden tulokset

Seuraavassa esitetään tuloksia toimenpideohjelman merkittävimmistä toimenpidekokonaisuuksista, joiden toteuttamiseen on osoitettu henkilöresursseja. Näitä hankkeita toteuttavat valtioneuvoston kanslian lisäksi oikeusministeriö, opetus- ja kulttuuriministeriö, työ- ja elinkeinoministeriön hallinnonala, sisäministeriö sekä valtioneuvoston ulkopuolisista toimijoista Kuntaliitto ja Väestöliitto.

4.1 Valtioneuvoston kanslian toteuttamat toimenpiteet

Rasisminvastaisen kampanjan käynnistyessä 27.8.2024 mukaan oli sitoutunut 20 organisaatiota. Sitoutuneiden määrä on kasvanut melko tasaisesti kampanjan aikana ja on tammikuussa 2026 96 organisaatiota.

Kampanjaan liittyneet organisaatiot:

34 yhdistystä, järjestöä
16 kaupunkia, kuntaa
14 toimialaliittoa
11 yritystä
10 julkisen hallinnon toimijaa
8 oppilaitosta
3 puoluetta

Kampanjan aikana ei asetettu kampanjaan liittyneiden määrällisiä tavoitteita, mutta uusia organisaatioita kannustetaan mukaan hallituskauden loppuun saakka.

Kampanjaan liittyneet organisaatiot ovat sitoutuneet yhteensä yli 470 toimenpiteen toteutukseen. Kampanjan aikana on järjestetty yhteensä 10 webinaaria, joihin on osallistunut n. 930 henkilöä:

Me puhumme teoin -kampanjan ja Kuntaliiton webinaari 22.1.2026: 82 osallistujaa

Rasisminvastaisen kampanjan verkostotapaaminen 9.10.2025: 20 osallistujaa

Me puhumme teoin -kampanjan 1-vuotiswebinaari 27.8.2025: 88 ilmoittautunutta
Rasisminvastaisen kampanjan verkostotapaaminen 12.6.2025: 30 osallistujaa
Rasisminvastaisen viikon webinaari – Yhdenvertainen Suomi lapsille ja nuorille 20.3.2025: 158 ilmoittautunutta
Rasisminvastaisen kampanjan verkostotapaaminen 11.2.2025: 33 osallistujaa
Rasisminvastainen työ yrityksissä – infowebinaari 17.12.2024: 95 ilmoittautunutta
Infowebinaari 31.10.2024: 73 ilmoittautunutta
Rasismin vastaisen kampanjan lanseeraus 27.8.2024: toteutunut osallistujamäärä 193
Sitoumusklinikka 13.8.2024: 58 ilmoittautunutta
Infowebinaari 17.6.2024: 99 ilmoittautunutta

Webinaarien palautteiden keskiarvosana on ollut **4,3** (asteikolla 1-5)

Kampanjan aikana on lähetetty 12 uutiskirjettä, joiden tilaajamäärät ovat kasvaneet tasaisesti 187 (12.8.2024) > 405 (15.8.2025). Uutiskirjeiden avausprosentti on vaihdellut, ollen alhaisimmillaan tammikuussa 2025 28,22 % ja korkeimmillaan huhtikuussa 2025 73,22 %. Keskimääräinen avausprosentti on 45,25.

Kampanjan verkkosivulla www.toimirasismiavastaan.fi oli ajalla 26.8.2024 – 31.8.2025 yhteensä 15 671 käyntiä/34 988 sivukatselua.

4.1.1 Valtioneuvoston kanslian järjestämät tilaisuudet osana yhdenvertaisuustiedonannon toimeenpanoa

Perusoikeusseuranta.fi -indikaattorisivuston julkistamiswebinaari 5.3.2024: **70 osallistujaa**

Pride-viikon 2024 kunniaksi järjestetty webinaari: **n. 300 osallistujaa**

Me puhumme teoin -aamukahvit: webinaari valtioneuvoston henkilöstölle rasisminvastaisesta toimenpideohjelmasta ja kampanjasta 8.11.2024: **40 osallistujaa**

Rasisminvastaisen työn järjestöfoorumi 13.12.2024: **175 osallistujaa**

Keskustelutilaisuus musliminuoret ja media 26.5.2025: **49 osallistujaa**

Kolmiosainen koulutussarja valtionhallinnon henkilöstölle seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen yhdenvertaisista oikeuksista (2025):

Sateenkaari-ABC 23.6.2025: **266 osallistujaa**

Sateenkaarikysymyksiä meillä ja muualla 9.9.2025: **125 osallistujaa**

Sateenkaarioikeudet vastatulessa 4.11.2025: **190 osallistujaa**

Valtioneuvoston verkosto: etnisiin vähemmistöihin kuuluvien lasten ja nuorten yhdenvertaisuuden ja osallisuuden edistäminen, Kokoukset: 10.10.2024, 13.2.2025, **15-20 osallistujaa/kerta.**

Tutustumiskäynnit: Kevät 2025: Myyrmäki (ml. Myyrmäen moskeija, nuorisotila, Sahan-seura, Dreamchasers ry, Gettogym ry), Syksy 2025: Helsingin juutalainen seurakunta (ml. koulu, päiväkot).

4.1.2 Sidosryhmäyhteistyö

Valtioneuvoston kanslian hanketiimiltä on pyydetty esittelyä yhdenvertaisuustiedonannon toimeenpanon etenemistä lukuisissa tilaisuuksissa hankekauden aikana. Seuraavien tilaisuuksien puitteissa tiedonannon etenemisestä ja sisällöistä on kerrottu 2000-2500 asiantuntijalle eri puolella Suomea.

Oikeusministeriön hallinnonalan erityisvaltuutettujen ja yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan henkilöstötilaisuus 20.12.2023

Ihmisoikeustyötä tekevien järjestöjen verkoston kokous 17.1.2024

Kuntaliiton järjestämä yhdenvertaisuuskoulutus kunnille 14.2.2024

Kestävän kehityksen toimikunta 4.3.2024

Yhdenvertaisuusasioiden neuvottelukunnan kokous 5.3.2024

Toteutuuko yhdenvertaisuus – oikeusministeriön tilaisuus syrjintätiedon keruusta 8.5.2024

Suomen IHRA-valtuuskunnan kokous 13.5.2024

Hyvien väestösuhteiden foorumi, Kajaani 28.5.2024 2

Valtakunnallisen Etnisten suhteiden neuvottelukunnan kokous 4.6.2024

Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyöpaja (OKM ja OPH) 23.8.2024

Kotoutumisen edistämisen yhteistyöryhmä (TEM) 11.9.2024

Valtakunnallisen romaniasiain neuvottelukunnan kokous 17.9.2024

Toiminta tutuksi -tietoisku (TEM) 20.9.2024

Uskontoasioiden neuvottelukunta (USKOT-foorumi) 24.9.2024

TE- toimistojen ja kuntakokeilujen maahanmuuttajapalvelujen verkosto
10.10.2024
Integration 2024 -tapahtuma, 14.-15.10.2024
Pohjois-Suomen alueellisen romaniasiain neuvottelukunnan kokous
24.11.2024
Hyvien väestösuhteiden hankkeen (Uudenmaan ELY) ohjausryhmän kokous
12.12.2024
Kansalaisyhteiskuntapolitiikan neuvottelukunnan KANE:n kokous 13.2.2025
Tapaaminen ruotsinkielisten rasisminvastaisen kentän toimijoiden kanssa
14.3.2025
Hyvien väestösuhteiden foorumi, Hämeenlinna 27.5.2025
Valtioneuvoston perus- ja ihmisoikeusverkoston kokous 16.6.2025
Kaikkien Oulu -hankkeen koulutus viranhaltijoille 27.8.2025
THL:n antirasistisen kiihdyttämön loppuseminaari 5.11.2025
Valtiokonttorin järjestämät Kestävyyssaamukahvit 14.11.2025

4.1.3 Valtioneuvoston sisäinen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyö

Valtioneuvoston kanslian johdolla on käynnistetty kehittämisprosessi valtioneuvoston tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnittelun vaikuttavuuden parantamiseksi. Vuonna 2024 toteutettiin arviointiselvitys ministeriöiden tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnittelun laadusta. Selvityksen toteutti Ekvalita Oy Ab ja selvitysraportti julkaistiin keväällä 2025⁴. Raportin suositusten pohjalta asetettiin työryhmä, joka valmistelee esityksen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyön kehittämisestä vaikuttavammaksi, strategisemmaksi ja koordinoidummaksi. Työryhmän jäsenet edustavat oikeusministeriötä, sosiaali- ja terveysministeriötä sekä valtioneuvoston kansliaa. Työryhmä kuulee myös muita ministeriöitä. Työryhmä valmistelee kevään 2026 aikana ministeriöiden kansliapäälliköille esityksen, jossa tarkastellaan tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitteluun liittyvän osaamisen, tiedonkeruun, raportoinnin ja johtamisen kehittämissen tarpeita valtioneuvostossa.

⁴ Arviointiselvitys ministeriöiden toiminnallisista ja henkilöstöpoliittisista tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmista, <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/items/217bf661-2e01-449d-8cff-a185a8953b7e>

4.2 Oikeusministeriön toteuttamat toimenpiteet

Osana etnisten suhteiden neuvottelukuntien dialogitoimintaa lasten ja nuorten kohtaamasta rasismista, järjestettiin eri puolilla Suomea **12 tilaisuutta päättäjille** nuorten kokemusten esiin tuomiseksi.

Päättäjien ja nuorten dialogitilaisuuksiin on pääasiassa kutsuttu **viisi päättäjää ja viisi nuorta**. Tilaisuudet järjestettiin seuraavilla paikkakunnilla: Vaasa 20.1.2025, Kajaani 26.2.2025, Sotkamo 27.2.2025, Oulu 20.3.2025, Lahti 11.4.2025, Hämeenlinna 23.4.2025, Jyväskylä 2.9.2025, Heinola 31.10.2025, Rovaniemi 4.11.2025, Kemi 18.11.2025, Tampere 21.11.2025, Kuusamo 1.12.2025.

Lisäksi valtakunnallisen ETNO:n toisessa kokouksessa oli kuntapäättäjien dialogi nuorten kohtaamasta rasismista ja kunnissa käynnissä olevista toimenpiteistä rasismiin puuttumiseksi.

Hyvän keskustelukulttuurin koordinaatioverkosto on epävirallinen verkosto, jonka toimintaan osallistuu laaja joukko toimijoita, jotka pyrkivät torjumaan syrjivää ja väkivaltaista puhetta. Hyvän keskustelukulttuurin verkosto on kokoontunut vuoden 2025 aikana kolme kertaa, 9.5.2025, 2.10.2025 sekä 8.12.2025. Verkoston kokouksiin on osallistunut keskimäärin 20 henkilöä.

Toimenpide, jonka tavoitteena on lisätä **uskonnollisiin vähemmistöihin kuuluvien ihmisten tietoisuutta syrjintään ja häirintään liittyvistä oikeussuojakeinoista** käynnistyi hyvien käytäntöjen ja keskeisten toimijoiden kartoittamisella kansainvälisesti ja kansallisesti. Seuraavat tapaamiset on järjestetty vuonna 2025:

Tapaaminen European Network against Racism kanssa 23.1.2025

Tapaaminen Nordic Safe Cities edustajien kanssa 2.5.2025

Tapaaminen Vantaan kaupungin edustajien kanssa 13.6.2025

Tapaaminen muslimiyhteisöjen kanssa, Helsinki 15.9.2025

Tapaaminen uskonnollisten yhteisöjen foorumin kanssa, Oulu 16.9.2025

Tapaaminen juutalaisyhteisöjen kanssa, Helsinki 29.9.2025

Kunniaan liittyvän väkivallan ehkäisyyn liittyvän toimenpiteen puitteissa on toteutettu monenlaista toimintaa. Toimenpiteeseen liittyvät tilaisuudet vuonna 2025:

Oikeusministerin pyöreä pöytä kunniaan liittyvästä väkivallasta yhdessä järjestöjen ja oikeushallinnon viranomaisten kanssa 14.2.2025.

Muutoksen polulla – torjutaan yhdessä kunniaan liittyvää väkivaltaa, Terveysten ja hyvinvoinninlaitoksen järjestämä vuosiseminaari 16.5.2025

Pohjoismaisen kunniaan liittyvän väkivallan verkoston tapaamiset: 11.6.2025 ja 7.10.2025

Valtakunnallinen ETNO kartoitti syksyllä 2025 ETNO:n jäseniltä sekä kuntien ja hyvinvointialueiden ammattilaisilta Webropol-kyselyn avulla, millaisista kunniaan liittyvän väkivallan teemoista kaivataan lisää tietoa ja keskustelua. **Kartoitukseen saatiin noin 250 vastausta** lähinnä hyvinvointialueiden ja kuntien ammattilaisilta. Keskeisin teema, josta ammattilaiset kertoivat kaipaavansa koulutusta, on miten viranomaisen voi puuttua havaitsemaansa kunniaan liittyvään väkivaltaan ja suurin osa vastaajista toivoi etäkoulutuksia.

4.3 Sisäministeriön toteuttama Ankkuri-toiminnan kehittämishanke

Osana ankkuritoiminnan kehittämistä toteutettiin vuonna 2025 erilaisia tilaisuuksia ja muita toimenpiteitä, joiden tavoitteena oli osallistaa kehittämistyöhön laaja joukko toimijoita.

- **Ankkuritoiminnan seurantajärjestelmän suunnittelutyöpaja:** Osallistujia noin 15. Seurantajärjestelmässä kehitetään toiminnan vaikuttavuuden mittaamista. Uusi seurantalomake mahdollistaa ankkuritoiminnan kehittämisen ja palvelujen paremman kohdentamisen lasten tarpeisiin sekä lisää heidän tasavertaista osallistumistaan yhteiskuntaan. Työpajassa suunniteltiin uutta seurantalomaketta.
- **Ankkuritoiminnan jatkokoulutuspaketin valmistelu:** Valmistelussa olevaan ankkuritoiminnan jatkokoulutuspakettia varten toteutettiin ankkuritoimijoille kysely koulutustarpeista. Vastauksia saatiin 14 kappaletta.
- **Ankkurikoulutuksen keskustelutilaisuus:** Keskustelutilaisuus järjestettiin webinaarina, ja siihen osallistui noin 75 henkilöä. Alustuksen piti

Keskusrikospoliisin Katujengi Exit -hankkeen projektipäällikkö. Teeman tyypillinen katujengiläisen polku, hankkeen havaintoihin ja tutkimukseen perustuen.

- **Ankkuriseminaari:** Ankkuriseminaari järjestettiin 14.11.2025 Poliisi-ammattikorkeakoululla. Tilaisuuteen osallistui paikan päällä noin 70 henkilöä ja etäyhteyden kautta noin 100. Ohjelmassa käsiteltiin nuorten mielenterveyttä ja itsetuhoisuutta, nihilististä väkivaltaa, seurusteluväkivaltaa sekä nuorten hyvinvointia. Lisäksi ankkuritoimijat kertoivat alueellisista ilmiöistä ja ankkuritoiminnan käytännöistä.

4.4 Opetus- ja kulttuuriministeriön toteuttama koulutuksen yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon kehittämisohjelma

Opetus- ja kulttuuriministeriö toteuttaa suurta joukkoa toimenpideohjelman toimista, joista suurinta osaa ministeriön omalla rahoituksella. Yksi esimerkki tällaisesta, myös toimenpideohjelman kannalta merkittävästä toimenpiteestä, on opetus- ja kulttuuriministeriön vuosina 2025–2026 rahoittama **Nuorisolan yhdenvertaisuuden osaamiskeskus**⁵.

Yhdenvertaisuustiedonannon määrärahasta rahoitetaan Opetus- ja kulttuuriministeriön koordinoimaa **koulutusjärjestelmän yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon kehittämisohjelmaa**, joka julkaistiin 28.5.2025. Ohjelman toimenpiteet toteutetaan vuosien 2025–2026 aikana. Vuonna 2027 tehdään loppuraportti sisältäen kehittämisohjelman toimenpiteiden toteutumisen ja vaikutusten arvioinnin.

Kehittämisohjelmalle on avattu [hankesivu](#) (FI, SV, EN) opetus- ja kulttuuriministeriön sivujen yhteyteen. Lisäksi ohjelmasta on tehty sähköinen [verkkojulkaisu](#) (FI, SV ja EN), joka löytyy Valtioneuvoston julkaisuarkisto Valtosta. [Kehittämisohjelman aloitusseminaari](#) järjestettiin 25.8.25. Hybriditilaisuus pidettiin Paasitornissa, Helsingissä ja siihen osallistui 295 henkilöä (läsnä 121, etänä 174 henkilöä)

⁵ <https://yhdenvertaisuudenosaamiskeskus.partioscout.fi/>

Kehittämishjelma koostuu 10 toimenpiteestä. Suurin osa toimista on valmisteluvaiheessa, joten määrällistä toteumaa ei ole mahdollista antaa. Seuraavassa kuvausta toimenpide 9 toimeenpanosta, joka on pisimmällä.

Vahvistetaan kiusaamisen vastaisia toimia perusopetuksessa negatiivisten ilmiöiden ja seurausten vähentämiseksi. Huomioidaan yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon toteutuminen koulukiusaamisen vastaisissa toiminissa, koska muun muassa maahanmuuttajataustaisiin sekä sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvat lapset ja nuoret kokevat muita enemmän kiusaamista ja syrjintää.

Työ käynnissä.

- **Yhteistyö:** Toimenpiteen toteutuksesta vastaa Opetushallitus. Opetushallitus myönsi keväällä 2025 perusopetuksen järjestäjille yhteensä 4,8 miljoonaa euroa kiusaamisen vastaisille hankkeille ympäri Suomea (yht. 37 hanketta, joissa mukana 146 opetuksen järjestäjää ympäri maata)
- Avustuksen tavoitteena on kehittää ja jalkauttaa kiusaamisen, häirinnän, syrjinnän ja väkivallan ehkäisyn ja niihin puuttumisen toimintatapoja ja -malleja, vahvistaa yhteistyötä sekä edistää toimenpiteiden vaikuttavuutta perusopetuksessa.
- Opetushallitus tukee avustuksen saaneita hankkeita maksuttomalla täydennyskoulutuskokonaisuudella 2025–2027 kiusaamisen, syrjinnän, häirinnän ja väkivallan ennaltaehkäisyssä ja puuttumisessa sekä turvallisen toimintakulttuurin rakentamisessa.
- **Aikataulu:** hankeavustusta voidaan käyttää 31.7.2027 saakka

4.5 Työ- ja elinkeinoministeriö/ KEHA-keskuksen koordinoima IMAGO-ohjelma

KEHA-keskuksen koordinoima IMAGO-valmennus koostuu kolmesta moduulista: 1) Monimuotoinen rekrytointi, 2) Esihenkilönä monimuotoisessa työyhteisössä, 3) Monimuotoinen työyhteisö.

IMAGO-valmennuksessa on tehty aktiivista myyntityötä syksyn 2025 aikana, esitelty valmennusta pk-yrityksille ja erityisesti kansainvälistä työvoimaa rekrytoiville ja työvoimaintensiivisille toimialoille mm. matkailu- ja ravitsemisala, siivous- ja kiinteistöpalvelut, eri teollisuuden alat, henkilöstöala

- 10.12.2025 mennessä 15 käytyä valmennusmoduulia (a 4 h), 8 valmennusta tulossa
- 10.12.2025 mennessä jonkin valmennuksista jo käynyt tai valmennukseen ilmoittautunut 14 työnantajaa (9 työnantajaa käynyt eri valmennusmoduuleja syksyllä 2025, 5 yritystä tulossa alkuvuonna 2026)
- IMAGO-valmennusta pidetty esillä eri sidosryhmätapaamisissa ja edistetty näkyvyyttä mm. kuutoskaupunkien kanssa tehtävässä kansainväliseen rekrytointiin liittyvässä säännöllisessä yhteistyössä

4.6 Kuntaliiton koordinoima Kuutoskaupunkien verkostohanke yhdenvertaisuuden edistämiseksi

Hankeaika: 13.1.2025-12.7.2026

Hankkeen tavoitteet:

Syvennetään kuutoskaupunkien yhteistyötä säännöllisillä tapaamisilla

Tehdään yhdenvertaisuustyöhön liittyvää tiedonvaihtoa

Kehitetään yhdessä rasisminvastaista työtä kunnissa (kolme teemakokonaisuutta)

Levitetään verkostoyhteistyössä tunnistettuja oppeja laajemmalle kuntakentälle

Kootaan yhdenvertaisuus- ja antirasistista työtä tekevä verkosto

Kuutoskaupunkien verkostohankkeessa yhdenvertaisuuden edistämiseksi kehitetään Suomen kuutoskaupunkien (Helsinki, Espoo, Tampere, Vantaa, Turku ja Oulu) osaamista ja verkostoitumista yhdenvertaisuusasioissa sekä levitetään verkostoyhteistyössä tunnistettuja oppeja laajemmalle kuntakentälle. Työskentelyn keskiössä on rasisminvastainen työ, johon perehdytään yhteisten teemakokonaisuuksien kautta. Hankkeelle on suunniteltu kolme toteutettavaa teemaa. Hankeaikana Kuntaliitto ja kuutoskaupunkien edustajat

tapaavat säännöllisesti muutaman kuukauden välein. Tämän lisäksi hankkeelle pyritään saamaan näkyvyyttä erilaisissa tilaisuuksissa ja tapahtumissa.

Hankkeen teemakokonaisuudet:

1. Hankkeen ensimmäisenä teemana oli **keväällä 2025 yhdessä toteutettu tietopaketti rasismista luottamushenkilöille**. *Rasismi: Tietoa kuntapäättäjäille 2025* -tietopaketti on julkaistu Kuntaliiton Kuntapäättäjän materiaalipankissa, ja se on vapaasti käytettävissä osoitteessa <https://www.kuntaliitto.fi/valtuutettu>. Tietopakettia käytetään luottamushenkilöiden perehdyttämisessä esim. Kuntaliiton ja FCG:n toimesta.
 - Hankkeen toisena teemakokonaisuutena oli **syksyllä 2025 toteutetut Hyvät käytännöt rasisminvastaisessa työssä -haastattelut kuutoskaupunkien työntekijöille**. Haastatteluissa kerättiin tietoa siitä, millaista rasisminvastaista työtä kaupunkien eri toimialoilla, palveluissa ja hallinnonaloilla tehdään sekä selvitettiin, kuinka työtä tulisi tulevaisuudessa kehittää. Vastauksia kerättiin verkkolomakehaastattelulla ennalta valitulta joukolta Webropol-tiedonkeruutyökalun kautta. Haastattelukutsu lähetettiin 42 henkilölle, ja vastauksia saatiin 38 (vastausprosentti 90,5 %). **Haastattelujen pohjalta laadittiin kirjallinen koonti, joka julkaistiin tammiukuussa 2026.**
 - Hyvien käytäntöjen kerääminen rasisminvastaiseen työhön liittyen koettiin tärkeäksi, koska vastaavaa selvitystä ei ole aiemmin tehty Suomen kuutoskaupunkien osalta. Selvitystyö tarjoaa ajantasaisen kuvan siitä, millaisia käytännön toimintamalleja kunnissa jo on rasisminvastaisen työn tueksi. Samalla se auttaa tunnistamaan mahdollisia puutteita tiedonkulussa, henkilöstön osaamisessa ja koulutustarjonnassa. Tulokset tukevat kuntia kehittämään työyhteisöjensä yhdenvertaisuutta ja turvallisuutta sekä vahvistamaan systemaattista antirasistista toimintaa eri toimialoilla. Selvitystyö mahdollistaa myös hyvien käytäntöjen jakamisen muille Suomen kunnille.
2. Hankkeen kolmantena teemana on yhdessä toteutettava viestintäkampanja rasisminvastaiselle viikolle maaliskuussa 2026.

Menneet tilaisuudet:

- Hankkeen teemaan liittyvä paneelikeskustelu Kuntamarkkinoilla 18.9.2025: "Kuntien rasismien vastainen työ ja hyvät väestösuhteet" **(30 osallistujaa)**
- Kuntaliiton webinaari 26.9.2025: "Vartteja vapaa-ajasta: Näkymät valtion talousarviossa vuodelle 2026 ja rasismien vastainen työ kunnissa" **(70 osallistujaa)**

4.7 Väestöliiton Et ole yksin -palvelu

Väestöliiton Et ole yksin –palvelua on kehitetty jo vuodesta 2018 ja se on vakiinnuttanut asemansa **häirinnän ja kiusaamisen vastaisena tukipalveluna** liikunnan alan toimijoiden keskuudessa. Yhdenvertaisuustiedonannon puitteissa ja resursseilla palvelua laajennetaan myös nuorisotyön ja muun vapaa-ajan toiminnan pariin.

Tarkoituksena on lisätä vapaa-ajan toimijoiden kyvykkyyksiä tunnistaa ja ennaltaehkäistä syrjintää ja muuta rasismia, ahdistelua, kiusaamisväkivaltaa ja muuta epäasiallista käytöstä. Palvelu tarjoaa toimijoille koulutusta sekä epäasiallista käytöstä kohdanneille ja konsultaatiota tarvitseville keskustelutukea.

Vuoden 2025 aikana:

Palveluun on tullut 245 yhteydenottoa vuoden 2025 aikana. Yhteydenotot liittyivät pääasiallisesti urheilun parissa koettuun epäasialliseen toimintaan. Palautelomakkeeseen vastanneista 90% olivat tyytyväisiä, ja kokevat saaneensa apua. Kohtaamisen aikana 73% on vastannut saaneensa apua (26% ei antanut vastausta).

Järjestettiin 65 tapahtumaa, webinaaria ja koulutusta, jotka ovat tavoittaneet yhteensä 9777 ihmistä. Koulutuksia on pidetty hyödyllisinä: 95% osallistuneista on pitänyt koulutusta hyödyllisenä tai jokseenkin hyödyllisenä, 86% kokee oppineensa uutta tai jonkin verran uutta, 93% saaneensa uutta tai jokseenkin uutta tietoa häirinnän ja väkivallan ennaltaehkäisystä ja 95% saaneensa välineitä tai jonkin verran välineitä toimia ennaltaehkäisevästi.

Koulutukset käsittelivät pääasiallisesti häirintään ja kiusaamiseen liittyviä teemoja, sekä toimintamalleja, jotka tukevat puuttumista ja ennaltaehkäisevät

epäasiallista käytöstä. 18% koulutuksista liittyi suoraan häirintäyhdyshenkilötyön tukemiseen tai kouluttamiseen. Muita koulutusten aiheita olivat kehonrauha, rasismi, vanhempien tukeminen kiusaamistilanteissa, ilmoitusvelvollisuus seuratoiminnassa, katsomokäyttäytyminen sekä vihapuhe.

Valmentajille suunnattu, itsenäisesti toteutettavaa verkkokoulutusta Context Learning-alustalla on suoritettu n. 2900 kertaa vuoden 2025 aikana. Verkko-kurssin keskiarvoiset pisteet käyttäjiltä ovat 4.43/5.

Hankkeen verkkosivuilla www.etoileyksin.fi evästeet sallineita kävijöitä on ollut 29 000 kappaletta, ja näyttökertoja sivuilla on 53 000.

4.8 Laadulliset tulokset

4.8.1 Yhteenveto valtioneuvoston kanslian tilaisuuksissa toteutetuista palautteista

Tiedonannon toimeenpanossa on toteutettu laajaa sidosryhmäyhteistyötä, eikä kaikista tilaisuuksista ole ollut mahdollista kerätä palautteita. Palautetta on kuitenkin kerätty keskeisistä tilaisuuksista, joiden palaute on katsottu tärkeäksi jatkotoimien kannalta. Tällaisia ovat olleet esimerkiksi järjestöfoorumi 13.12.2024 ja Musliminuoret ja media -keskustelutilaisuus 26.5.2025. Lisäksi rasisminvastaisen kampanjan avoimista webinaareista ja valtioneuvoston viestintäasiantuntijoille toteutetusta yhdenvertaisuuskoulutuksesta on toteutettu palautekyselyt.

Kaikista tilaisuuksista saatu palaute on ollut varsin myönteistä. Esimerkiksi Musliminuoret ja media -keskustelutilaisuudesta saadussa palautteessa kysymykseen ”Tilaisuus oli mielestäni onnistunut” vastausten keskiarvo oli 9 asteikolla 1-10. Erityisen positiivista palautetta annettiin teemojen merkityksellisyydestä ja vuoropuhelun mahdollistamisesta. Konkreettisia jatkotoimia kuitenkin toivottiin.

Järjestöfoorumin 175 osallistujasta palautetta antoi yhteensä 35 henkilöä. Kysymykseen ”Tilaisuus oli mielestäni onnistunut” annettujen vastausten keskiarvo oli 6,9 keskiarvolla 1-10. Parhaiten tilaisuus onnistui tavoitteessaan luoda järjestöille mahdollisuus keskinäiseen vuoropuheluun. Osallistujilta kysyttiin näkemyksiä jatkoyhteistyöhön, jolloin eniten kannatusta sai ehdotus

luoda pysyvämpi, verkostomainen yhteistyörakenne (4,3 asteikolla 1-5) sekä pienemmät temaattiset tilaisuudet (4,1 asteikolla 1-5).

Palaute valtioneuvoston viestintäkoulutuksesta oli myös positiivinen. Koulutuksen järjesti viestintätoimisto Deidei, joka myös keräsi osallistujien palautteen. Esimerkiksi kysymykseen "Ymmärrän miten viestinnällä voidaan edistää yhdenvertaisuutta" vastasi 41 osallistujaa (kaikkiaan osallistujia 110) keskimäärin 4,4 asteikolla 1-5.

4.8.2 Muiden toteuttajien keräämä laadullinen palaute

KEHA-keskus

IMAGO-valmennuksista saatu palaute erittäin positiivista, kaikki valmennuksen käyneet suosittelivat (asteikolla en suosittelen 1–10 suosittelen viimeisten palautteiden ka 9,5). Kirjallisissa palautteissa mm. "Erittäin onnistunut kokonaisuus", "Tämä oli todella positiivinen yllätys ja ylitti kaikki odotukseni. Sain konkreettisia ajatuksia sovellettavaksi omaan työhöni. Koen myös omien asiakkaideni hyötyvän valmennuksen opeista, kun saan vietyä ajatuksia myös heille käytäntöön. Suuret kiitokset!"

Väestöliitto

Koulutuksien kirjallinen palaute korostaa käytännön läheisten esimerkkien oleellisuutta. Osallistajat sanoittavat huomaavansa kirjaamiseen, ennaltaehkäiseviin rakenteisiin ja konkreettiseen sanoittamiseen ja rohkeuden valamiin liittyvän osaamisen vahvistumista. Selkeät, johdonmukaiset ja dokumentteihin kirjatut toimintamallit, periaatteet sekä tunnistamiseen ja lakeihin liittyvä tieto nostetaan erityisesti esille opittuina uusina asioina.

Osallistajat ovat kertoneet palautteessa, että vaikka omissa seuroissa, toiminoissa ja järjestöissä ennaltaehkäisevät rakenteet ovat olemassa (62% vastaajista tunnistaa rakenteet selkeästi), on niihin liittyvä kertaaminen, osaamisen vahvistaminen ja tietojen päivitys paikallaan.

Palveluun tulleissa yhteydenotoissa korostuu helpotuksen tunne: "helpotti kun sai jutella asiasta", "tämä keskustelu helpotti minua tosi paljon" kun he pystyvät kertomaan tilanteestaan, ja joku ottaa heidän kertomansa vakavasti: "vihdoin tuntuu että tilanteeseen puututaan ja se otetaan vakavasti". Asiakkaat

kertovat saaneensa uusia näkökulmia, löytäneensä tukea tilanteiden jatkokäsittelyä varten tai saaneensa kaipaamansa suunnan jotta voivat edistää tilan-
netta omassa harrastusympäristössä: ”Pärjään näillä eteenpäin, tiedän nyt
mihin suuntaan lähteä asiaa edistämään.”

5 Toimenpideohjelman toimeenpano suhteessa asetettuihin tavoitteisiin ja painopisteisiin

5.1 Toimenpideohjelman tavoitteet ja painopisteet

Yhdenvertaisuustiedonannon valmistelussa tunnistettiin, että edellisellä kaudella toteutetun Yhdenvertainen Suomi -toimintaohjelman tavoitteiden toimeenpanoa tulee jatkaa. Sekä valtioneuvoston tiedonanto yhdenvertaisuuden, tasa-arvon ja syrjimättömyyden edistämiseksi suomalaisessa yhteiskunnassa että sen pohjalta laadittu valtioneuvoston toimenpideohjelma rasismin torjumiseksi ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi on rakennettu seuraavien päättävien tavoitteiden pohjalte, jotka mukailevat pitkälti edellisen hallituskauden toimintaohjelman tavoitteita.

- ***Yhteiskunnan eriarvoistavien rakenteiden purkaminen työmarkkinoilla ja muualla yhteiskunnassa,***
- ***Hyvien väestösuhteiden vahvistaminen,***
- ***Työmarkkinoille pääsyn edistäminen,***
- ***Rasismia koskevan tietopohjan vahvistaminen.***
- ***Uutena läpileikkaavana tavoitteena on nuorten yhdenvertaisuuden edistäminen.***

Toimenpideohjelman ensimmäinen tavoite on laaja, ja sen toimeenpaneminen kattaa suuren osan toimenpideohjelman toimista. Lisäksi huomionarvoista on, että ensimmäinen ja kolmas tavoite ovat keskenään osittain päällekkäisiä, sillä rasisminvastaisen työn kontekstissa työmarkkinoille pääsyn edistäminen edellyttää nimenomaan eriarvoistavien rakenteiden purkamista.

Toimenpideohjelman yltäavoitteiden lisäksi ohjelmassa on valittu temaattisia painopistealueita, joista keskeisimmät ovat seuraavat:

- Uskontoon perustuvan syrjinnän ja häirinnän torjunta, erityisesti antisemitismiin ja muslimeihin kohdistuvan vihan torjuminen
- Antigypsyismin eli romanivastaisuuden torjuminen
- Intersektionaalisen ja moniperusteisen syrjinnän torjunta
- Valtioneuvoston hallinnon rakenteiden kehittäminen yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistämiseksi

Toimenpideohjelmassa on asetettu lisäksi toiminnallisia tavoitteita, joista keskeisimmät ovat eri toimijoiden välisen yhteistyön ja tiedonvaihdon lisääminen sekä kansalaisjärjestöjen ja rasismia kohtaavien ryhmien osallisuuden vahvistaminen toimenpideohjelman seurannassa ja arvioinnissa.

5.2 Arvio toimeenpanon etenemisestä suhteessa asetettuihin tavoitteisiin ja toimenpideohjelman painopisteisiin

5.2.1 Toimeenpano suhteessa päätavoitteisiin

Toimeenpanon edetessä ohjelman kantavaksi tavoitteeksi on muodostunut tavoitteista ensimmäinen ja laajin, eli *yhteiskunnan eriarvoistavien rakenteiden purkaminen työmarkkinoilla ja muualla yhteiskunnassa*. Muut tavoitteet ovat asettuneet tukemaan sen toimeenpanoa omilla näkökulmillaan. Esimerkiksi tietopohjaan liittyvät toimet, hyvien väestösuhteiden toimet, nuorten yhdenvertaisuuden edistämisen toimet sekä sidosryhmäyhteistyön eri muodot, ovat tukeneet sitä tavoitetta, että suomalaisen yhteiskunnan rakenteet olisivat tulevaisuudessa yhdenvertaisempia kaikille.

Toimenpideohjelmien yleinen haaste liittyy usein liian laajoihin tavoitteisiin ja liian hajanaisiin toimenpiteisiin suhteessa tavoitteisiin. Tämän vuoksi tavoitteiden ja toimenpiteiden välisen yhteyden tiedostaminen kaikissa toimeenpanon vaiheissa on keskeisessä roolissa vaikuttavuuden kannalta. Toimeenpanon

edetessä jatketaan valittua lähestymistapaa tavoitteiden hierarkkisuudesta, koska sen kautta pystytään edistämään laajan ohjelman yhtenäisyyttä.

Rakenteellisen eriarvoisuuden tunnistaminen ja purkaminen on erittäin laaja tavoite, mutta toimeenpanon kannalta vahvuutena on Suomen vahva yhdenvertaisuuslainsäädäntö. Yhdenvertaisuuslain sisältämä velvollisuus viranomaisille, koulutuksen järjestäjille ja työnantajille edistää yhdenvertaisuutta tarjoaa konkreettiset työkalut tunnistaa ja purkaa rakenteellisia syrjintään johtavia toimintatapoja ja käytänteitä. Useat toimenpideohjelman toimetkin tämän vuoksi nojaavat yhdenvertaisuuslain edistämismääräyksiin.

Valtioneuvoston rasisminvastainen kampanja on ohjelman yksi keskeisiä toimenpiteitä, joiden kautta toimeenpannaan ohjelman ensimmäistä tavoitetta ja jonka ytimessä ovat yhdenvertaisuuslain tarjoamat työkalut. Kampanjan puitteissa suuri joukko organisaatioita pyrkii muuttamaan omia rakenteitaan ja toimintatapojaan yhdenvertaisemmiksi ja inklusiivisemmiksi. Kampanjan webinaarien ja verkostotapaamisten yhteydessä on pyritty lisäämään tietoisuutta rakenteellisen rasismien eri muodoista sekä keinoista sen tunnistamiseen ja siihen puuttumiseen. Lisäksi kampanjalla toimeenpannaan yllä mainittua toiminnallisempaa tavoitetta tukea eri toimijoiden keskinäistä yhteistyötä ja tiedonvaihtoa.

5.2.2 Toimeenpano suhteessa temaattisiin painopisteisiin

Valtioneuvoston kanslian vastuulla olevat toimet ovat antaneet liikkumatilaa tehdä valintoja painopisteiden ja toteutustapojen suhteen. Erityisesti pääministerin pyöreän pöydän keskustelut sekä muu sidosryhmäyhteistyö ovat esimerkkejä laajoista toimenpiteistä, joiden puitteissa painotuksia on mahdollista valita. Pääministerin pyöreät pöydät liittyivät vuosina 2024 ja 2025 suoraan toimenpideohjelman yltä tavoitteisiin. Kevään 2026 pyöreän pöydän teemaksi on valittu etnisiin vähemmistöihin kuuluvien tyttöjen ja nuorten naisten tasa-arvon toteutumista Suomessa. Tämä teema tukee ohjelman temaattisia painopisteitä sekä toimeenpanee läpileikkaavaa tavoitetta edistää vähemmistönuorten yhdenvertaisuutta Suomessa.

Toimenpideohjelmassa todetaan, että sidosryhmäyhteistyön muotoina ovat erityisesti seminaarit, koulutukset, työpajat ja dialogit. Toimeenpanon aikana on järjestetty lukuisia tilaisuuksia eri kohderyhmille, esimerkiksi pääministerin

pyöreän pöydän keskusteluja valmistelevia asiantuntijatyöpajoja, keskustelutalaisuus musliminuoret ja media sekä koulutussarja valtionhallinnon viranomaisille seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen oikeuksien toteutumisesta Suomessa.

Uskontoon liittyvä temaattinen painopiste näkyy toimenpideohjelman toimenpiteissä ja sille on osoitettu myös rahoitusta oikeusministeriön ja opetus- ja kulttuuriministeriön, kuten myös valtioneuvoston kanslian rahoitusosuuksissa. Rahoitusta käytetään sekä ministeriöiden toimintaan uskonnollisten vähemmistöjen tukemiseksi että jakamalla sitä uskonnollisille yhdyskunnille ja yhdistyksille, jotka edistävät uskonnollista yhdenvertaisuutta. Rahoitusta on kohdennettu sekä antisemitismiin että muslimeihin kohdistuvan vihan torjuntaan. Valtioneuvosto on myös tehnyt muuta yhteistyötä uskonnollisten yhteisöjen kanssa, esim. eri ministeriöiden edustajista koostuva verkosto on tutustunut Myyrmäen alueen toimijoihin Myyrmäen moskeijan järjestämällä vierailulla sekä Helsingin juutalaisen seurakunnan toimintaan.

Antigypsyismiin eli romanivastaisuuteen liittyviä toimenpiteitä ei ole vielä toteutettu toimeenpanon aikana, ja siihen tulee panostaa lopputoimeenpanokauden aikana. Romanitoimijoita on kuitenkin kutsuttu mukaan toimenpideohjelman tapahtumiin ja tilaisuuksiin, ja Suomen romaniväestön yhdenvertaisuutta on pyritty pitämään esillä myös muissa yhteyksissä. Toimenpideohjelmaa on esitelty valtakunnallisen romaniasiain neuvottelukunnan ja Pohjois-Suomen alueellisen romaniasiain neuvottelukunnan kokouksessa.

5.2.3 Toimeenpano suhteessa toiminnallisiin tavoitteisiin

Kansalaisjärjestöjen ja rasismia kohtaavien ryhmien osallisuuden vahvistaminen toimenpideohjelman seurannassa ja arvioinnissa on tavoite, jonka saavuttamiseksi on pyritty konkreettisin keinoin. Järjestöfoorumi avasi keskustelun kansalaisyhteiskunnan suuntaan, ja rasisminvastainen yhteistyöverkosto tarjoaa alustan järjestöjen keskinäiselle vuoropuhelulle mutta myös konkreettisen mahdollisuuden tuoda esiin näkemyksiä valtioneuvoston rasisminvastaisesta työstä. Työhön myös panostetaan toimenpideohjelman resursseja. Järjestöfoorumin järjestelyissä pyrittiin tukemaan muualta Suomesta tulevien järjestöedustajien osallistumista, esim. varaamalla budjetissa varoja matkakulujen korvaamiseen. Järjestöverkoston toimintaan on varattu myös erillinen määräraha. Ohjelman puitteissa jaettavat kansalaisjärjestöjen rasisminvastaiset val-

tionavustukset ja paikallistason uskonnollisen yhdenvertaisuuden ja vuoropuhelun avustukset ovat yhteensä 300 000 euroa. Avustuksilla tuetaan myös kansalaisjärjestöjen osallisuutta toimenpideohjelman tavoitteiden toimeenpanossa ja siten kansallisessa rasisminvastaisessa työssä.

6 Viestintä ja mediayhteistyö

Yhdenvertaisuustiedonanto ja sen toimeenpano on herättänyt erittäin suurta mielenkiintoa koko hallituskauden ajan. Valtioneuvoston kanslia on julkaissut vuoden 2025 loppuun mennessä 12 tiedotetta aiheeseen liittyen.

30.8.2023: [Valtioneuvosto hyväksyi tiedonannon yhdenvertaisuuden, tasa-arvon ja syrjimättömyyden edistämiseksi - Valtioneuvosto](#) (492 katselua)

16.11.2023: [Valtioneuvosto nimesi yhdenvertaisuustiedonannon toimeenpanosta vastaavan hankeryhmän – toimenpiteiden toteutus alkanut eri ministeriöissä - Valtioneuvosto](#) (113 katselua)

18.3.2024: [Pääministeri Petteri Orpon pyöreä pöytä vahvisti vuoropuhelua työelämän yhdenvertaisuudesta - Valtioneuvosto](#) (98 katselua)

14.5.2024: [Luonnos valtioneuvoston rasismin torjumisen ja yhdenvertaisuuden edistämisen toimenpideohjelmasta lausuntokierrokselle - Valtioneuvosto](#) (313 katselua)

27.8.2024: [Me puhumme teoin -kampanja haastaa toimijoita käytännön tekoihin rasismia vastaan - Valtioneuvosto](#) (3089 katselua)

5.9.2024: [Valtioneuvosto hyväksyi toimenpideohjelman rasismin torjumiseksi ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi - Valtioneuvosto](#) (627 katselua)

18.12.2024: <https://valtioneuvosto.fi/-/ensimmainen-kansallinen-rasisminvastaisen-tyon-jarjestofoorumi-edisti-vuoropuhelua-ja-verkostoitumista> (129 katselua)

11.3.2025: <https://valtioneuvosto.fi/-/paaministerin-orpon-pyorea-poyta-valitsijatkotyostettavia-toimia-hyvien-vaestosuhteiden-edistamiseen>

7.5.2025: [Parhaat vapaaehtoiset kestävyys sitoumukset palkittiin, mukana ensi kertaa kiertotalouden green deal ja rasisminvastainen sitoumus - Valtioneuvosto](#) (157 katselua)

12.5.2025: [Kansalaisjärjestöt voivat hakea valtionavustusta rasisminvastaisen työn kehittämiseen - Valtioneuvosto](#) (589 katselua)

5.6.2025: [Yhdenvertaisuustiedonanto etenee – ministereille ja valtiosihteereille järjestettiin koulutus osana tiedonannon toteutusta - Valtioneuvosto](#) (220 katselua)

21.10.2025: [Valtionavustuksia kansalaisjärjestöjen rasisminvastaisen työn kehittämiseen – 240 000 euroa myönnettiin kymmenelle hankkeelle - Valtioneuvosto](#) (396 katselua)

Lisäksi muut ministeriöt ovat julkaisseet lukuisia tiedotteita omien toimenpiteidensä toimeenpanosta, esimerkiksi ministereiden pyöreän pöydän keskustelujen yhteydessä.

Valtioneuvoston kanslia järjesti median edustajille 11.3.2024 toimeenpanon suunnitelmista taustatilaisuuden, johon osallistui laajasti eri medioiden edustajia. Eri mediat ovat haastatelleet valtioneuvoston kanslian virka- ja poliittisen tason vastuuhenkilöitä työn sisällöstä ja etenemisestä. Toimeenpanosta on julkaistu lukuisia lehtiartikkeleita sekä tv- ja radiohaastatteluita.

Tiedonannon tausta huomioiden on ollut odotettavissa, että poliittisen tason yhteys toimeenpanoon on ollut erityisesti median kiinnostuksen kohteena. Medianäkyvyydessä on kuitenkin yhä uudelleen palattu hallitusta poliittisesti jakaviin kysymyksiin, ja toimeenpanon yhteiskunnallinen merkitys on jäänyt vähälle huomiolle. Loppukauden aikana pyritään vahvistamaan toimintatapoja, joiden avulla tiedonannon sisältöihin liittyvää rakentavaa yhteiskunnallista keskustelua voitaisiin lisätä.

7 Toimenpideohjelman arviointi

Toimenpideohjelman arviointia varten valtioneuvoston kanslia antoi toimeksiannon Helsingin yliopiston tutkijalle Markus Himaselle laatia ohjeistus toimenpideohjelmasta toteuttaville tahoille arviointitiedon keruuseen ja itsearviointiin. Arvioinnissa keskitytään erityisesti niiden hankkeiden arviointiin, jotka saavat rahoitusta yhdenvertaisuustiedonannolle osoitetusta määrärahasta. Ohjeistus valmistui hankkeiden käyttöön keväällä 2025 (Liite 3).

Syksyllä 2025 valtioneuvoston kanslia järjesti tarjouskilpailun ulkoisen arvioinnin toteuttajasta, joka aiemmin valmistuneen ohjeistuksen pohjalta toteuttaisi toimenpideohjelman arvioinnin. Tarjouskilpailun voitti Markus Himanen. Arviointiraportti valmistuu helmikuun 2027 loppuun mennessä, ja sen on määrä sisältää toimenpideohjelman arvioinnin lisäksi myös laajempaa yhteiskunnallista analyysiä vaikuttavista rasisminvastaisista toimista sekä suosituksia tulevaan kansalliseen rasisminvastaiseen työhön. Arvioinnissa hyödynnetään useita eri menetelmiä, esim. Delfoi-asiantuntijapaneelia.

8 Johtopäätökset ja suositukset loppukauteen

Valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonanto ja sen toimeenpano ovat luoneet valtioneuvoston yhdenvertaisuustyöhön aivan uudenlaisen toimintamallin ja rakenteen. Toimeenpanon kannalta merkittäviä tekijöitä ovat olleet toimeenpanolle osoitettu erillismääräraha sekä pääministerin sitoutuneisuus toimeenpanon onnistumiseen. Käytännössä tämä on tarkoittanut valtioneuvoston kanslian uutta koordinaatio- ja tukiroolia suhteessa muihin ministeriöihin, mikä vahvistanut valtioneuvoston yhdenvertaisuustyötä. Yhdenvertaisuustiedonanto on muodostanut toimeenpanolle selkeän ja tarkkarajaisen viitekehyksen.

Toimeenpanosta tehdyn koonnin perusteella voidaan todeta, että valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonannon toimeenpano on laajasti käynnissä ja tuottanut jo paljon konkreettisia tuloksia. Esimerkkejä konkreettisista tuloksista ovat lainsäädännölliset muutokset, kuten saamelaiskäräjälain uudistus ja rikoslain muutos. Rasisminvastainen kampanja ja sen eri kohderyhmille toteutetut webinaarit ovat tavoittaneet suuren osallistujajoukon ja kannustaneet kampanjaan liittyviä tahoja konkreettisiin toimiin omissa organisaatioissaan (esimerkiksi lukuisat sisäiset rasisminvastaiset koulutukset).

Useat tietopohjan vahvistamiseen tähtäävät selvitykset ja raportit ovat esimerkkejä konkreettisista tuloksista. Tietopohjan kokonaisvaltaisen kehittämisen kannalta olennaisessa roolissa on vuoden 2027 alussa valmistuva kansallinen yhdenvertaisuutta koskevan tiedonkeruun tiekartta. Siinä pyritään tunnistamaan olemassa olevia vahvuuksia sekä tulevaisuuden kehityskohteita. Tiekartan valmistuessa tehtyt havainnot voivat vielä auttaa kohdentamaan loppukauden tietopohjatoimia.

Määrällisesti toimeenpanon kautta on tavoitettu kymmeniätuhansia henkilöitä eri elämänaalueilla. Toimeenpanon kautta on tavoitettu eri tasoilla ja eri sektoreilla toimivia viranomaisia, kansalaisjärjestöjä ja yhdistyksiä sekä rasismia kokevien yhteisöjen edustajia. Tämä erilaisten tilaisuuksien ja hankkeiden puitteissa tehty yhteistyö keskusteluineen on ollut lähes poikkeuksetta erittäin rakentavaa ja myönteistä.

Sidosryhmäyhteistyö jatkuu eri muodoissaan toimeenpanokauden loppuun saakka. Yhteistyökumppaneiden ja teemojen valintaan kiinnitetään huomiota, jotta voidaan varmistaa tavoitteiden tasapainoinen toteutus ja toimeenpanon

katvealueiden täyttäminen. Monessa toimenpiteessä on panostettu tietoisuuden lisäämiseen uskonnollisten vähemmistöjen kokemaan syrjintään ja häirintään, sekä pyritty puuttumaan siihen. Loppukauden aikana pyritään tekemään yhteistyötä myös muiden rasismia kokevien väestöryhmien kanssa, kuten afrikkalaistaustaiset yhteisöt, romanit ja saamelaiset.

Erittäin tärkeä toimeenpanon tuki on ollut valtioneuvoston poikkihallinnollinen yhteistyö eri tasoilla. Poikkihallinnollinen toimeenpanon hankeryhmä on ollut keskeisessä roolissa, mutta tämän lisäksi poikkihallinnollista yhteistyötä on tehty eri tapahtumien ja verkostojen puitteissa. Toimeenpanosta on keskusteltu useaan otteeseen kansliapäällikkökokouksessa ja kaikkien ministeriöiden yhteinen sitoutuminen toimeenpanon onnistumiseen on käynyt selväksi. Tämä kuvastaa myös sitä, kuinka keskeisiä ja läpileikkaavia kysymyksiä yhdenvertaisuuden, tasa-arvon ja hyvien väestösuhteiden edistäminen ovat tämän päivän Suomessa.

Yksi tärkeimmistä loppukauden tehtävistä on koota yhdenvertaisuustiedonannon toimeenpanon aikana saatuja havaintoja ja oppeja tuleville hallituksille, valtioneuvoston vaikuttavan rasismin ja kaikenlaisen syrjinnän vastaisen työn varmistamiseksi. Yhdenvertaisuustiedonannon toimeenpanon seurantaan asetettu poikkihallinnollinen hankeryhmä on tärkeä resurssi ja tuki tässä kehittämistyössä.

Yhdenvertaisuustiedonannon myötä valtioneuvoston resursseja syrjinnänvastaiseen työhön moninkertaistettiin, ja työn jatkuvuuden varmistamiseksi on keskeistä tunnistaa vaikuttavuuden keskeiset pilarit. Rasisminvastaisella työllä luodaan pohjaedellytyksiä koko yhteiskuntaa koskettavien teemojen edistämiseksi kuten demokratian ja oikeusvaltioperiaatteen toteutuminen, sosiaalinen koheesio, väestön terveys ja hyvinvointi sekä kokonaisturvallisuus. Näiden yhteyksien tunnistaminen valtioneuvoston sisällä ja laajemminkin yhteiskunnassa on osa työn vaikuttavuuden varmistamista.

Suomalainen yhteiskunta on monimuotoistunut viimeisten 20 vuoden aikana vauhdilla. Erityisen selvästi tämän vaikutukset näkyvät Suomen suurimmissa kaupungeissa, joissa ulkomaalaistaustaisten henkilöiden osuus väestöstä on jo merkittävä. Esimerkiksi Espoossa vieraskielisten osuus kuntalaisista oli vuoden 2024 lopussa 25%, Vantaalla 29% ja Helsingissä 20%. Tämä muutos on ohjannut kaupunkoja kehittämään palveluita ja toimintoja yhdenvertaisuudeksi ja mukaanottavammiksi. Kaupunkien kehittämät yhdenvertaisuus- ja tasa-arvotyön kokemukset ja käytännöt ovat hyödyllisiä myös valtioneuvoston näkökulmasta.

Valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonannon toimeenpano on jo tuonut uutta tietoa ja kokemusta valtioneuvoston rasismien ja syrjinnän vastaista työtä varten. Valtioneuvostolla on tärkeä rooli kansallisen yhdenvertaisuustyön viitoittajana, mutta vaikuttava yhdenvertaisuustyö syntyy eri tasoilla toimivien viranomaisten, tutkijoiden ja kansalaisjärjestöjen yhteistoiminnasta. Loppuraporttia varten tullaan vielä erityisesti keräämään kaikilta sidosryhmiltä tietoa, joka auttaa kohdentamaan tulevaa valtioneuvoston yhdenvertaisuustyötä ja sen resursseja parhaalla ja vaikuttavimmalla tavalla.

9 Väliraportin liitteet

Liite 1: Kaikkien toimenpiteiden seurantatieto

Liite 2: Hallituksen lokakuussa 2024 linjaamat toimenpiteet Suomen saamien ihmisoikeussuositusten pohjalta: toimeenpanon tilanne

Liite 3: Arvioinnin tietopohja ja ohjeistus toimenpideohjelmaa toteuttaville tahoille

Yhdenvertaisuustiedonanto: toimeenpanon tilanne loppuvuonna 2025

Vastuuministeriö	Toimenpiteen otsikko	Toimenpiteen tilanne loppuvuosi 2025
VNK	Yhdenvertaisuustyön toimeenpano organisointi valtioneuvoston kansliassa (2024-2027)	VNK-tiimi (3hlöä) huolehtii toimenpideohjelman koordinaatiosta, viestinnästä sekä VNK:n toimenpiteistä.
VNK	Vuosittaisen yhdenvertaisuusteemaisen pääministerin pyöreän pöydän järjestäminen (2024-2027)	Vuoden 2024 keskustelu toteutettu aiheesta työelämän syrjimättömyys, vuoden 2025 keskustelu aiheesta hyvät väestösuhteet ja turvallisuus paikallistasolla, kevään 2026 keskustelun valmistelut ovat käynnissä.
VNK	Rasisminvastaisen kampanjan toteuttaminen (2024-2027)	Kampanja on käynnissä. Kampanjan puitteissa järjestetty webinaareja eri kohderyhmille. Kampanjassa 96 yhteistyötahoa (12.2.2026).
VNK	Rasisminvastaisten dialogien järjestäminen (2024-2027)	Yhteistyössä Kansallisten dialogien kanssa kannustetaan rasisminvastaisiin dialogeihin läpi hallituskauden.

OM	Etnisten suhteiden neuvottelukuntien dialogitoiminnan laajentaminen lasten ja nuorten kohtaamasta rasismista (2024-2027)	Dialogitoiminta aloitettu 2024 keväällä 2 dialogilla Lahdessa ja Lappeenrannassa. Syksyn 2024 aikana nuorten dialogit 6 tapahtumaa ja Päättäjät- nuoret keskusteluja kaksi (Mikkeli ja Pori). Kolmas kierros dialogeja käynnistynyt tammikuussa 2025 yv-tiedonannon rahoituksella ja nuorten ja päättäjien tilaisuuksia on järjestetty Vaasassa, Sotkamossa, Kajaanissa, Lahdessa ja Hämeenlinnassa. Syksyllä on tarkoitus järjestää päättäjät- nuorten tilaisuudet Jyväskylässä, Heinolassa, Tampereella, Kemissä ja Rovaniemellä.
VNK	Vuosittaisen järjestöfoorumin toteuttaminen (2024-2027)	Joulukuussa 2024 järjestetty laaja järjestöfoorumi. Rasisminvastainen yhteistyöverkosto on käynnistynyt syksyllä 2025, tehtävänään valtioneuvoston toimenpideohjelman arviointi ja vaikuttavuuden tukeminen.
VNK	Temaattisten sidosryhmätilaisuuksien järjestäminen eri toimijoiden kanssa (2024-2027)	Toimenpide käynnissä. Toimenpideohjelmaa ja kampanjaa esitelty sidosryhmien järjestämissä tilaisuuksissa, ja järjestetty erilaisia temaattisia koulutuksia ja keskustelutilaisuuksia.
OM	Yhdenvertaisuutta edistävien järjestöjen tukeminen kansalaisjärjestöstrategian toimenpiteillä (2024-2027)	Kansalaisjärjestöstrategia hyväksyttiin periaatepäätöksenä 6.6.2024. Strategiaa toteutetaan säädöshankkeina, selvityksinä ja muina kehittämistoimina, kuten kansalaisyhteiskuntavision muodostamisena.

VNK	Etnisiä vähemmistöjä edustavien kansalaisjärjestöjen rasisminvastaisen työn osallisuutta vahvistavien valtionavustushakujen järjestämien (2025–2026)	Valtionavustus toteutettiin kesällä 2025, rahoitettavaksi valittiin 10 hanketta, joita toteutetaan vuoden 2026 loppuun saakka.
OM	Y-yhdenvertaisuustapahtuman järjestäminen (2024)	Toimenpide toteutettu 21.9.2024.
VNK	Valtioneuvoston syrjinnän seurannan asiantuntijaryhmän asettaminen (2024–2027)	Syrjinnän seurantajärjestelmän asiantuntijaryhmä asetettu VNK:n toimesta 31.1.2025 kaudelle 1.2.2025-31.3.2027.
VNK	Tiedon tuottaminen syrjinnän seurannan asiantuntijaryhmässä tunnistettujen tarpeiden mukaisesti (2024-2027)	Tiedonkeruu vieraskielisten turvallisuuden ja osallisuuden kokemuksista toteutettiin alkuvuonna 2025. Kansalaispulssissa toteutettu syys- ja marraskuussa 2024 tiedonkeruuta rasismiin liittyvistä näkemyksistä.
VNK	www.perusoikeusseuranta.fi-sivuston ylläpitäminen ja analyysiraporttien tuottaminen (2024–2027)	Sivusto julkaistu maaliskuussa 2024. Analyysiraportti lasten ja nuorten yhdenvertaisuuden toteutumisesta valmistui maaliskuussa 2025.
VNK	Saamelaisten ja viittomakielisten totuus- ja sovintokomissioiden työn tukeminen (2024-2027)	Konkreettisen yhteistyön suunnittelu käynnissä.

OM	Arvioinnin tuottaminen ETNO:n toiminnan ja rakenteen kehittämiseksi (2024)	Alueellisten ETNO:jen arviointi hankittu ja suoritettu keväällä 2024. Raportti julkaistu viikolla 23. Valtakunnallinen kysely toteutettu kesällä ja tulokset analysoitu elokuussa.
OM VNK	Hyvät väestösuhteet - hankkeessa laadittujen alueellisten toimintasuunnitelmien toimeenpanon tukeminen. (2024–2025)	Toimenpide valmistunut.
OKM	Museoalan väestösuhteita vahvistavan yhteisölähtöisen työskentelyn tukeminen ja kehittämishankkeen valmistelu (2025-2027)	Toimenpide toteutettu. Hankehakemus ei saanut rahoitusta EU:lta.
TEM	Kunniaan liittyvän väkivallan tietoisuuden ja ehkäisyn vahvistaminen (2024-2027)	Oikeusministeri järjesti 14.2.2025 pyöreän pöydän keskustelun kunniaan liittyvästä väkivallasta kansalaisjärjestöjen ja viranomaisten kesken. OM on tilannut selvityksen oikeussuojakeinojen toteutumisesta kunniaan liittyvän väkivallan tapauksissa. Syys-lokakuussa 2025 kartoitetaan ETNO:n alueilla sekä hyvinvointialueilla, millaisista kunniaan liittyvän väkivallan teemoista kaivataan lisää tietoa ja keskustelua. Kartoituksen pohjalta suunnitellaan ja toteutetaan sekä valtakunnallisia että aluekohtaisia tilaisuuksia yhdessä keskeisten toimijoiden kanssa.

OM	Pakottavan kontrollin kriminalisoimisen selvittäminen (2025)	Selvitys toteutetaan keväällä 2026.
OM	Tukitoiminen edistäminen järjestelmällisen häirinnän uhreille (2024–2026)	Toteutetaan osana uhripoliittisen toimenpideohjelman toista vaihetta (rikoksen uhrin aseman parantaminen rikosprosessissa). Työryhmän ehdotusten määräaika 31.5.2026.
SM	Ankkuri-toimijoiden osaamisen kehittäminen jatkokoulutuksella (2025)	Verkkokoulutuksen valmistelu etenee: tehty sisältötarvekysely, webinaari ja palautekysely. Otettu yhteyttä e-oppivan toteuttavaan tahoon. Kehittämisryhmä kokoontunut 3 kertaa. Ankkurimateriaalia päivitetty (palvelupolku ja vaikutustenarviointi). Järjestetty työpaja ankkuri seurantajärjestelmän kehittämiseen ja uuden vaikutusten seurantalomakkeen kehittämiseen liittyen. Marraskuussa 2025 järjestettiin valtakunnallinen seminaari, jossa teemana nuorten päihteet, mielenterveys ja hyvien käytäntöjen jakaminen.
OM	Saamelaiskäräjälain muutosten vahvistaminen (2024)	Eduskunta hyväksyi täysistunnossa 19.6.2025 muutokset saamelaiskäräjälakiin äänin 150-27. Laki tuli voimaan 1.8.2025.
OKM	Koulutusjärjestelmän kattava tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden kehittämisohjelman toteuttaminen (2024-2027)	Kehittämisohjelma julkaistu 28.5. Ohjelman aloitusseminaari pidetty 25.8. Toimenpiteiden konkretisointi käynnistetty ja osa toimien työstä jo käynnissä. Tammikuussa 2026 julkaistiin osana kehittämisohjelmaa Vanhempainliiton ja Hem och Skolan raportti monikielisestä kodin ja koulun yhteistyöstä.

OKM	Nuorisoalan yhdenvertaisuusosaamisen vahvistaminen (2024-2027)	Yhdenvertaisuuden nuorisoalan osaamiskeskuksen tehtävänä tilannekuvan luominen yhdenvertaisuutta ja rasisminvastaisuuden edistämisen materiaaleista, menetelmistä ja koulutustarpeista. Tilannekuvan pohjalta osaamiskeskus laatii koulutus- ja viestintäsuunnitelman ja toteuttaa sitä. Osaamiskeskus on saanut valtionavustuksen vuosille 2025-2026 ja käynnistänyt toimintansa. Osaamiskeskusta hallinnoi Suomen Partiolaiset ry. Osaamiskeskuksen toiminta on käynnistynyt suunnitelmien mukaisesti.
VNK	Selvityksen toteuttaminen varhaiskasvatuksen yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmien tueksi ja tietopohjan kartuttamiseksi (2024-2025)	Selvitys valmistui toukokuussa 2025. Linkki yhdenvertaisuusvaltuutetun tiedotteeseen ja julkaisuun: https://yhdenvertaisuusvaltuutettu.fi/-/selvitys-yhdenvertaisuuden-ja-tasa-arvon-edistamista-tulee-vahvistaa-varhaiskasvatuksessa-lasten-kokemaa-syrjintaa-ja-hairintaa-on-ehkaistava-tehokkaasti
OKM	Harrastusten ohjaajien ja valmentajien pedagogisen osaamisen kehittäminen mm. yhdenvertaisuus- ja syrjimättömyysteemoissa sekä lasten ja nuorten yhdenvertaisten harrastamismahdollisuuksien kehittäminen (2024-2027)	Pedagogisen osaamisen vahvistamiseksi tehty opas valmistunut: https://taju.uniarts.fi/items/82e0330d-3b61-4d36-b3b8-1f75938b1be6 Kartoitus lasten ja nuorten yhdenvertaisten harrastusmahdollisuuksien hyvien käytäntöjen keräämiseksi on käynnistynyt.

OKM	Liikuntaa edistävien järjestöjen valtionavustamisen vastuullisuuskriteereiden tarkentaminen, järjestöjen vastuullisuustoiminnan arvioiminen ja arvioinnin huomioinen valtionavustusten määrän harkinnassa (2024-2027)	Liikuntaa edistävien järjestöjen valtionavustamisen vastuullisuuskriteereiden tarkentaminen, järjestöjen vastuullisuustoiminnan arvioiminen ja arvioinnin huomioinen valtionavustusten määrän harkinnassa (2024-2027). Liikuntaa edistävien järjestöjen vastuullisuustoimista on tehty laaja arviointi, jonka tulokset on huomioitu niiden yleisavustuksissa vuodelle 2025.
OKM	Et ole yksin -toiminnan vakiinnuttaminen ja laajentaminen (2024-2027)	Et ole yksin -palvelun vakiinnuttaminen urheilun osalta resursoitu ja laajennetaan nuorisosektorille vuoden 2025 aikana viestinnän, henkilöresurssien vahvistamisen ja koulutusten avulla.
OKM	Nuorisoalan yhdenvertaisuuden edistämisen jatkaminen nuoriolain tavoitteiden mukaisesti (2024-2027)	Yhdenvertaisuuden edistäminen otetaan huomioon kaikessa opetus- ja kulttuuriministeriön valtionavustustoiminnassa nuorisoalalla. Valtakunnallisten nuorisoalan järjestöjen valtionapukelpoisuuden lakiin kirjattuna edellytyksenä on, että järjestö edistää toiminnassaan yhdenvertaisuutta. Yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistäminen on myös yksi kuudesta laissa olevasta järjestöjen toiminnan arviointiperusteesta vuosittaisia yleisavustuksia myönnettäessä.
OKM	Taiteen ja kulttuurin alan eettisen ohjeistuksen toimeenpanon ja	Toimenpide käynnissä. Rahoitusta toiminnan jalkauttamiseen taiteen ja kulttuurin toimijoille myönnetty vuonna 2024.

	kehittämisen jatkaminen (2024-2027)	
OKM	Kulttuurisen moninaisuuden ja yhdenvertaisuuden painopisteistä, käytännön toimenpiteistä ja niiden seurannasta sopiminen (2024-2027)	Toimenpide käynnissä. Painopisteet ja niitä koskevat tavoitteet ja toimet viety virastojen tulossopimukseen. Seuranta tapahtuu vuosittain tulosneuvotteluissa.
OKM	Vastuullista toimintaa tukevia kriteerien kehittäminen osana valtionavustustoimintaa (2024-2027)	Toimenpide käynnissä, kriteerit tarkoitus sisällyttää myös taiteen ja kulttuurin yhteisöjen v. 2026 toimintaa koskevaan avustushakuun.
OKM	Kulttuurisen moninaisuuden ja rasisminvastaisen toiminnan valtionavustusten vaikuttavuuden arvioinnin toteuttaminen (2024-2025)	Toimenpide käynnissä. Taike on järjestänyt sisäisesti asiaan tarvittavan rahoituksen. Tutkimuksen/vaikuttavuuden arvioinnin tekemisestä pyydetään tarjous eri tahoilta ja sisäinen valmistelu asiasta on käynnissä.
OKM	Dialogikortti-työkalun tarjoamien mahdollisuuksien hyödyntäminen yhdenvertaisuutta edistävissä koulutustilaisuuksissa sekä käytännön työelämän kehittämisessä (2024-2027)	OKM/KUPO järjesti henkilöstölleen dialogikorttityöpajan 29.10.2024 ja siihen liittyvät vastuualuekohtaiset seuranta-tapaamiset (3 kpl) loppuvuodesta 2024. Taike on järjestänyt 25 fasilitoitua työpajaa (suurin osa syksyllä 2023). Dialogikorttien tilausmäärät kasvaneet. Suomenkielisiä 1028 kpl, englanninkielisiä 562 kpl, ruotsinkielisiä 86 kpl. Kulttuuria kaikille -palvelun koulutetut moninaisuusagentit ja sillanrakentajat järjestävät Dialogikortti-työpajoja itsenäisesti.

YM	Yhdenvertaisen ja esteettömän lähiluontoliikkumisen toimenpiteiden toteuttaminen (2023-2030)	
TEM	Maahanmuuttajanaisten työmarkkinoille siirtymisen edistäminen 2025 alusta lukien	Hallitusohjelmassa maahanmuuttajaaitien kotoutumiseen ja työllistymiseen panostetaan viiden miljoonan euron lisäyksellä vuoden 2025 alusta lukien. Rahoitus kohdennetaan kunnille ja sen edellyttämät lainsäädäntömuutokset voimaan 1.1.2025. Lisäksi koulutuksen ja palveluiden kehittäminen huomioidaan kotoutumispalveluiden uudistamishankkeessa. Maahanmuuttajataustaisten naisten työllistymisen edellytyksiä parannetaan edellä mainitun kuntien rahoituksen lisäksi OKM:n hallinnonalalla luomalla uusi koulutuksen toimintamalli, johon kohdennetaan vuositasolla 5 milj. euroa valtionavustuksina vapaan sivistystyön oppilaitosten käyttökustannuksiin.
TEM	Korkeasti koulutettujen maahanmuuttajien työmahdollisuuksien edistämisen pilottihankkeen toteuttaminen (2025-2026)	Valtionavustus avataan vuoden 2026 alkupuolella.

TEM	Koulutuksen toteuttaminen työelämän yhdenvertaisuudesta ja monimuotoisuudesta (2024-2025)	Koulutuksen valmistelut käynnistetty OM:n, TEM:n ja KEHA-keskuksen kesken.
TEM	Toimintaohjelman valmistaminen vaikeassa työmarkkinatilanteessa olevien ryhmien työllistymisestä ja ohjelman seuraaminen (2024-2027)	Ohjelma on tarkoitus viedä työllisyyden ja yrittäjyyden ministerityöryhmälle hyväksyttäväksi syyskaudella 2025. Ohjelmaluonnoksessa vaikeassa työmarkkina-asemassa olevat maahanmuuttajat huomioidaan ohjelmassa poikkileikkaavasti ja lisäksi ohjelmassa on maahanmuuttajaerityisenä toimenpiteenä suositus työllisyysalueille ja kunnille maahanmuuttajien osaamisen tunnistamisen kokeiluiden jatkotoimenpiteiden edistämisestä.
TEM	IMAGO-valmennuksen jatkaminen Suomessa toimiville pienille ja keskisuurille yrityksille (2024-2025)	Haku palvelun valmennuksiin on avattu osoitteessa https://www.workinfinland.com/fi/tyonantajat/palvelut/imago-valmennus/
OM	Tietoisuuden lisääminen uskonnollisiin vähemmistöihin kuuluvien ihmisten syrjintään ja häirintään liittyvistä oikeussuojakeinoista (2024-2025)	Kartoitetaan hyviä käytäntöjä kansainvälisesti ja kansallisesti sekä tavataan sidosryhmiä tarpeiden kartoittamiseksi. Tullaan toteuttamaan koulutus oikeussuojakeinoista avainhenkilöille.

OM	Hyvän keskustelukulttuurin koordinaatioverkoston asettaminen (2024-2027)	Verkosto kokoontui ensimmäisen kerran toukokuussa 2025. Verkostolle on laadittu työsuunnitelma ja verkosto kokoontuu toimenpideohjelman aikana yhteensä seitsemän kertaa. Verkostotyön puitteissa laaditaan kartoitus viharikosten ja vihapuheen vastaisesta työstä hallituksen ihmisoikeussuositusten käsittelyä varten.
VNK	Vainojen uhrien muistopäivän nimen muuttaminen holokaustin uhrien muistopäiväksi (2024)	Toimenpide on toteutettu, VNK:n päätös 25.2.2024.
OM	Holokaustin kiellon kriminalisoinnin selvittäminen (2024-2026)	Hallituksen esitys vakavien kansainvälisten rikosten kiistämisen kriminalisoimisesta annettiin eduskunnalle toukokuussa 2025 ja se on nyt eduskunnan käsittelyssä (HE 47/2025 vp).
OM	Oikeudellisen selvityksen toteuttaminen natsismin ja kommunismin symbolien käyttämisen kriminalisoinnista (2024-2025)	Selvitystyö on käynnissä.
VNK	Avustusten myöntäminen juutalaisille seurakunnille turvallisuuden edistämiseen (2024-2027)	Vuoden 2024 ja 2025 avustukset on myönnetty, vuoden 2026 myöntö valmistelussa.
KAIKKI	Antisemitististen asenteiden torjuminen (2025-2027)	Antisemitismistä (ml. IHRA:n antisemitismimääritelmä) Suomessa julkaistiin tietokooste, joka julkaistiin viranomaisille suunnatussa webinaarissa 27.1.2026.

OM	Keskeisten viranomaisten tietoisuuden lisääminen IHRA:n ansitsemismääritelmästä (2024-2025)	Antisemitismistä (ml. IHRA:n antisemitismimääritelmä) Suomessa julkaistiin tietokooste, joka julkaistiin viranomaisille suunnatussa webinaarissa 27.1.2026.
OKM	Ministeriöiden uskontoasioiden verkoston käynnistäminen (2024-2027)	Toimenpide on käynnissä, verkosto on kokoontunut kahdesti vuosien 2024-2025 aikana.
VNK	Romaniväestön yhdenvertaisuuden ja osallisuuden edistäminen THL:n Aktiivinen toimijuus -hankkeen kanssa	Toimenpiteen suunnittelu käynnistyy kevään 2026 aikana.
VNK	Pilottihankkeen toteuttaminen paikallistason rasismiin vastaisten neuvontapalveluiden kehittämisestä (2024-2027)	Toimenpide on käynnissä osana Kaikkien Oulu -hanketta. Työn edetessä kokemuksia jaetaan muulle kuntakentälle valtioneuvoston tuella.
Kuntaliitto, VNK, VM	Kuutoskaupunkien verkostoitumisen ja osaamisen tukeminen yhdenvertaisuusasiassa (2025-2026)	Kuntaliitolle myönnetty rahoitus hankkeen toteuttamista varten. Hanke on käynnissä ja jatkuu vuoden 2026 kesään saakka.
VNK	Paikallisen tason uskonnollisen yhdenvertaisuuden, uskonnonvapauden sekä uskontojen välisen vuoropuhelun tukeminen (2026)	Valtionavustukset jaetaan kevään 2026 aikana.

VNK	Kansainvälisten ihmisoikeusvalvontaelinten Suomelle antamien ratkaisujen, päätelmien ja suositusten vuosittainen käsitteleminen (2024-2026)	Vuoden 2024 ja 2025 käsittelyt toteutettu, hallitus linjannut toimenpiteistä vuonna 2024 käsiteltyjen suositusten pohjalta. Vuoden 2025 -käsittelyn tuloksista viestitään alkuvuonna 2026.
VNK	Koulutuskokonaisuuksien laatiminen ja järjestäminen poliittiselle johdolle ja virkamiesjohdolle 2025 alkaen	Koulutukset toteutettu keväällä 2025 kansliapäälliköille ja ministereille, sekä osastopäälliköille syksyllä 2025.
VM	Valtion henkilöstöjohdolle ja -asiantuntijoille koulutuksen järjestäminen monimuotoisuudesta ja anonyymistä rekrytoinnista (2024)	Anonyymiä rekrytointia esiteltiin valtion henkilöstöjohdolle ja -asiantuntijoille toukokuussa 2024 ja uudelleen maaliskuussa 2025. Henkilöstöjohdon foorumi haastoi virastot kokeilemaan anonyymiä rekrytointia Q1/2025 mennessä.

Hallituksen neuvottelu 2024: Kansainvälisten ihmisoikeusvalvontaelinten Suomelle antamat ratkaisut ja suositukset - Neuvottelun pohjalta tehtyjen linjausten toimeenpano	
Yleiset linjaukset	
Suomen saamien ihmisoikeussuositusten täytäntöönpanon seuranta jatketään poliittisella tasolla.	Seuraava hallituksen neuvottelu 11.12.2025.
Ihmisoikeussuosituksista hallituksen neuvottelua varten laadittu kooste toimitetaan tiedoksi eduskunnalle.	Suositukset toimitettu eduskunnan keskeisille valiokunnille 2024, sama käytäntö jatkuu myös vuoden 2025 neuvottelun jälkeen.
Ulkoministeriö kehittää edelleen ihmisoikeussuosituksia koskevaa tietopankkia.	Tietopankki löytyy osoitteesta: https://um.fi/suomelle-annetut-ihmisoikeussuosituks .
Lainsäädännön ja institutionaalisen kehityksen puutteet	
Yhdenvertaisuuslakiin vuonna 2023 tehdyllä muutoksella laajennettiin yhdenvertaisuusvaltuutetun mandaattia työelämäsyryjintään sekä lisättiin yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnalle mahdollisuus suositella hyvitystä. Yhdenvertaisuusvaltuutetun sekä -lautakunnan uudistetun mandaatin toimivuudesta toteutetaan lainsäädännön jälkiarviointi.	Raportti on valmisteilla oikeusministeriön toimeksiannosta, ja se valmistuu alkuvuonna 2026.
Tietojen keruu ja tilastoinnin puutteellisuus	
Yhdenvertaisuutta koskevan tilastoinnin kehittämistä varten käynnistetään valtioneuvoston kanslian tutkimushanke. Tiekartta kansallisen yhdenvertaisuustietopohjan kehittämiseksi laaditaan osana kansallisen syrjinnän seurantajärjestelmän kehittämistä.	Tutkimushanke pyritään käynnistämään 2026. Tiekartan valmistelu on käynnistynyt, ja se valmistuu hallituskauden loppuun mennessä, tavoitteena hyväksyä valtioneuvoston periaatepäätöksenä.
Hyödynnetään ja kehitetään edelleen kansallisia perus- ja ihmisoikeusindikaattoreita.	Perusoikeusseuranta.fi -sivuston indikaattoritietoja on päivitetty vuonna 2025, ensimmäinen analyysiraportti indikaattoreiden pohjalta (Lasten ja nuorten yhdenvertainen Suomi) on julkaistu maaliskuussa, toisen raportin (Taloudellisten, sivistyksellisten ja sosiaalisten oikeuksien toteutuminen Suomessa) hankinta on käynnissä.
Koulutuksen ja tietoisuuden lisääminen viranomaisille.	Osana valtioneuvoston rasisminvastaista sitoumusta on järjestetty ministeriöiden viestintäammattilaisille kaksi yhdenvertaisuuskoulutusta. Valmisteilla on verkkokoulutukset perusopetuksen ja varhaiskasvatuksen ammattilaisille (OKM),

	Ankkuri-toimijoille (SM), nuorisoalan ammattilaisille (Partiolaiset ja Väestöliitto), Kuntaliitto on toteuttanut osana toimenpideohjelman hanketta rasisminvastaisen koulutuksen kuntien luottamushenkilöille.
Valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonannon mukaisesti virkamiesjohdolle ja poliittisille päättäjille järjestetään koulutusta. Laajemmasta ihmisoikeuskasvatuksesta linjataan osana kansallista perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelmaa.	Koulutukset järjestetty valtioneuvostossa kansliapäälliköille 14.4.2025, osastopäälliköille 10.10. ja 8.12.2025 ja ministereille 5.6.2025. Neljäs kansallinen perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelma on hyväksytty 20.11.2025 valtioneuvoston istunnossa.
Syrjimättömyyden ja yhdenvertaisuuden rakenteet sekä saamelaisten oikeudet alkuperäiskansana	
Hallituksen tavoitteena on parantaa saamelaisten itsehallinnon ja oikeuksien toteutumista. Hallituksen esitys uudeksi saamelaiskäräjälaiksi on eduskunnan käsiteltävänä.	Saamelaiskäräjälaki on hyväksytty eduskunnassa kesäkuussa 2025, ja tuli voimaan 1.8.2025.
Suomen valtio on sitoutunut saamelaisten totuus- ja sovintokomission työhön hallitusohjelman mukaisesti. Komission tehtävänä on selvittää saamelaisten kokemuksia Suomen valtion ja eri viranomaisten toimista ja tehdä tämä tieto näkyväksi.	Valtioneuvosto on asettanut parlamentaarisen työryhmän arvioimaan Saamelaisten totuus- ja sovintokomission loppuraportin suosituksia ja valmistelemaan yhteistä, parlamentaarista näkemystä jatkotoimista.
Viharikosten ja vihapuheen torjunta	
Vihapuhetta ja viharikoksia koskevat suositukset sekä niiden pohjalta käynnistetyt kansalliset toimet kartoitetaan osana yhdenvertaisuustiedonannon toimeenpanoa. Kartoituksen johtopäätökset raportoidaan seuraavassa hallituksen ihmisoikeussuosituskäsittelyssä.	Kartoitusta varten on kerätty tietoa kyselyllä, johon on pyydetty vastauksia eri hallinnon tasoilla toimivilta viranomaisilta. Kartoituksen tulokset jaetaan 11.12.2025 hallituksen neuvottelussa.
Oikeusministeriön asettama selvitysmies on arvioinut EU:n rasismipuitepäätöksen vaikutuksia rikoslakiin. Hallitus arvioi selvityksen pohjalta mahdollisuuksia selkiyttää kiihottamista kansanryhmää vastaan koskevaa sääntelyä kansainvälisiä velvoitteita vastaavasti.	Hallituksen esitys vakavien kansainvälisten rikosten kiistämisen kriminalisoimisesta annettiin eduskunnalle toukokuussa 2025 ja se on nyt eduskunnan käsittelyssä (HE 47/2025 vp).

VALTIONEUVOSTON KANSLIA
STATSRÅDETS KANSLI

Tietopohja ja suosituksia Vauhtia yhdenvertaisuuteen Suomessa - toimenpideohjelman arviointiin

Sisällys

1	Johdanto	4
1.1	Uutta vauhtia yhdenvertaisuuteen Suomessa -toimenpideohjelma.....	4
1.2	Muiden maiden käytäntöjä	5
1.3	Arvioinnin teoriaa ja menetelmiä	6
2	Ihmisoikeuspohjaiset ja yhdenvertaisuustietoon pohjaavat mittarit	7
2.1	Yhdenvertaisuustiedon eri muotoja	7
2.2	Itsemääritelty etnisyys tiedonkeruun pohjana.....	8
2.3	Suomalaisia indikaattoreita	9
	Arkipäivän rasismi ja vihapuhe	9
	Työelämään siirtyminen ja työ	9
	Koulutus.....	10
3	Rasismin torjunnan ohjelmien kokonaisarviointi	11
3.1	Eurooppalaisia ja kansainvälisiä suosituksia.....	11
3.2	Prosessiarviointi: asiantuntijat ja kansalaisyhteiskunta/rasismia kokevat ryhmät	12
	Taulukko 1: Rasismin torjunnan ohjelman prosessiarviointi monimenetelmällä.....	13
	Sidosryhmiä voidaan kuulla eri menetelmin:	14
4	Hankkeiden vaikuttavuusarviointi.....	14
4.1	Tieteellistä tutkimusta rasismin torjunnan interventioista	14
4.2	Menetelmiä yhdenvertaisuushankkeiden vaikuttavuuden arviointiin	16
	4.2.1 Ennen–jälkeen-kysely	17
	4.2.2 Ryhmäkeskustelu	18
	4.2.3 Muu aineisto.....	18
5	Suosituksia toimintaohjelman arvioimiseksi	19
	Lähteet	21
	Liitteet	26
	Liite 1: Kansallisen rasisminvastaisen toimintaohjelman tarkastuslista.....	26
	Liite 2: Etnisen tausta ilmoittaminen Espanjan kansallisessa kyselyssä.....	28
	Liite 3: Modern racism scale (Saksa)	29

Liite 4: Colour-Blind Racial Attitudes Scale (värisokeuskaala).....	30
Liite 5: Antirasistinen interventio sosiaalityössä, kysely	32
Liite 6 Vauhtia yhdenvertaisuuteen Suomessa -toimenpideohjelman toimenpiteiden luokittelu ja arviointityökalut tiivistettynä.....	35

1 Johdanto

Tämä tietopohja ja suositus on luotu valtioneuvoston Uutta vauhtia yhdenvertaisuuteen Suomessa -toimenpideohjelman arvioimisen tueksi.¹ Ohjeistusta laadittaessa on toimenpideohjelman kirjausten ja EU-komission ohjaavien periaatteiden mukaisesti kiinnitetty erityistä huomiota vaikuttavuuden mittaamiseen sekä sidosryhmien, kuten rasismia kokevien tahojen, osallisuuteen arvioinnissa. Johdannossa kuvataan ohjelmassa arvioinnille annettuja tavoitteita, muiden eurooppalaisten maiden käytäntöjä sekä arviointitutkimuksen perusteita. Tietopohja kostuu kolmesta osasta: indikaattorien esittelystä, rasismin torjunnan ohjelmien prosessiarvioinnin kuvauksesta ja yhdenvertaisuusinterventioiden vaikuttavuuden arvioinnin menetelmien kuvauksesta. Sen jälkeen seuraa ehdotuksia toimenpideohjelman ja sen hankkeiden vaikutusarvioinnin toteuttamiseksi. Ohjeistuksen liitteenä on mm. kyselyrunkoja sekä luettelo ehdotuksista toimenpiteiden arvioinnin menetelmiksi (liite 6).

Ohjeistuksen on laatinut VTM Markus Himanen valtioneuvoston kanslian toimeksiannosta. Tekijä on laatinut tämän dokumentin yhteistyössä ohjelmakokonaisuudesta vastaavien virkamiesten kanssa ja lopun indikaattoritaulukkoon on saatu tietoja toimenpiteiden vastuutahojen työntekijöiltä. Muilta osin ohjeistus pohjautuu aikaisempaan tutkimukseen sekä muiden maiden ja kansainvälisten toimijoiden suosituksiin ja parhaisiin käytäntöihin.

1.1 Uutta vauhtia yhdenvertaisuuteen Suomessa -toimenpideohjelma

Valtioneuvosto antoi eduskunnalle 31.8.2023 tiedonannon, jonka mukaan hallitus valmistelee toimintaohjelman rasismin torjumiseksi ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi ja ohjaa sen toteutumiseen riittävät resurssit.² Toimenpideohjelman (2024) mukaan ohjelma toimeenpannaan valtioneuvoston kanslian johdolla yhdessä muiden ministeriöiden ja viranomaisten kanssa. Työtä seuraa valtioneuvoston poikkihallinnollinen hankeryhmä. Työn etenemistä ja toimenpiteiden vaikuttavuutta arvioidaan hallituksen puoliväliriihen yhteydessä vuonna 2025, jolloin voidaan tarvittaessa ottaa käyttöön uusia toimia hallituskauden toiselle puoliskolle. Tarkistuspistettä varten laaditaan väliraportti, johon kootaan tietoa toimeenpanon toteutumisesta sekä mahdollisista kehittämistarpeista.

Toimenpideohjelman mukaan sen huolellinen seuranta ja arviointi mahdollistavat pitkäjänteisen ja tietopohjaisen työn yhdenvertaisuuden edistämiseksi suomalaisessa yhteiskunnassa.

Toimenpideohjelman seurantaan ja arviointiin osallistetaan laajasti eri sidosryhmiä, kuten rasismia ja syrjintää kohtaavat yhteisöt, kansalaisjärjestöt, aiheen parissa työskentelevät edustukselliset järjestöt, keskeiset viranomaiset sekä työelämän toimijat. Erityinen painopiste ohjelman seurannassa ja arvioinnissa on toimenpideohjelman vaikuttavuus, mikä huomioidaan sidosryhmäkyselyissä ja muissa arviointiin liittyvissä toimenpiteissä.

¹ Valtioneuvosto 2024.

² Valtioneuvosto 2023.

Toimenpiteiden toteutumisesta kerätään arviointia varten sekä laadullista että määrällistä tietoa. Sidosryhmien näkemyksiä toimenpideohjelman etenemisestä ja toimenpiteiden onnistumisesta ja vaikuttavuudesta kerätään kutsumalla asiantuntijoita hankeryhmän kokouksiin, kertomalla erilaisissa aiheen kannalta keskeisissä verkostoissa ja työryhmissä työn etenemisestä ja järjestämällä erillisiä sidosryhmätilaisuuksia. Esimerkiksi vuosittainen järjestöfoorumi palvelee toimenpideohjelman arviointia, ja antaa yhdenvertaisuutta edistäville järjestöille mahdollisuuden antaa palautetta sekä vaikuttaa toimeenpanon suuntaan.

Edellisen Yhdenvertainen Suomi -toimintaohjelman (2021–2023) arviointi (OM 2023) koostui ohjelman kokonaisuuden arvioinnista Euroopan komission kehittämien kansallisten rasismien torjunnan ohjelmien arviointikriteerien pohjalta (1), hankekohtaisista tuotosten ja tulosten arvioinnista (2), ohjelman toteutukseen osallistuneiden arviointikyselystä (3), toimintaohjelmaseminaarin palautekyselystä (4). Lisäksi yhdestä hankkeesta oli tehty palautekysely (5) ja toisesta hankkeesta vaikutusarviointi (6), joka koostui kyselystä, yksilö- ja fokusryhmähaastatteluista sekä palautekyselystä.³ Lisäksi Valtioneuvoston kanslian Kettu-tiimi (Käyttätymistieteellinen ennakointi ja tieto tulevaisuuden hallinnossa) raportoi Hyvät väestösuhteet- hankkeen päättäjätilaisuuksien osallistujien kokemuksista ja näkemyksistä määrällisen ja laadullisen kyselyaineiston pohjalta.⁴

Arviointiraportti suosittelee, että jatkossa vaikuttavuusanalyysia tulisi laajentaa useampien toimien kohdalla toteuttajatahojen sisäisestä analyysistä kohderyhmiltä saatuihin arvioihin (kyselyt tai arviointityöpajat). Hallitusohjelmaseurannan sekä toimintaohjelman sisäisen seurannan lisäksi toimenpiteiden toteutumista tulisi tulevissa toimintaohjelmissa seurata riippumattoman seurantamekanismin avulla.

European Network Against Racism (ENAR) suosittelee, edellisen ohjelmakauden toimiin pohjautuen, että Suomi ryhtyisi keräämään yhdenvertaisuustietoa etnisyyden mukaan eroteltuna, allokoisi lisää resursseja ohjelman monitorointiin ja lisäisi kansalaisyhteiskunnan osallisuutta ohjelman toimeenpanossa.⁵

1.2 Muiden maiden käytäntöjä

ENARin mukaan Espanjan kansallinen rasisminvastainen toimintaohjelma on yksi Euroopan kehittyneimmistä.⁶ Espanjan ohjelma ottaa huomioon rakenteellisen rasismien ja lähestyy aihetta systemaattisesti ja intersektionaalisesti. Ohjelman toimeenpanoa varten on luotu pysyviä rakenteita kansalaisyhteiskunnan ja rasismista kärsivien ryhmien edustajien osallistumiselle. **Espanja on myös päättänyt lisätä taustatietokysymyksen itsemäärittelystä etnisestä taustasta kansallisiin väestötutkimuksiin ja on Euroopan perusoikeusviraston FRA:n tuella muotoillut kysymyksen.**⁷

Irlannissa sekä kansallisen rasismien torjunnan ohjelman että yhdenvertaisuustiedon keräämisstrategian käynnistäminen ovat kesken, mutta maassa on toteutettu kolmen muun

³ Artemjeff, Attias, & Mohammed 2023.

⁴ VNK 2024.

⁵ European Network Against Racism 2024a.

⁶ European Network Against Racism 2024c.

⁷ Ministerio de Igualdad 2023. Katso myös liite 1.

yhdenvertaisuusohjelman evaluaatio.⁸ Arvoidut ohjelmat liittyivät sukupuolten tasa-arvoon, kotoutumiseen ja romanivähemmistön aseman parantamiseen. Evaluaatio on korkeatasoinen ottaen huomioon, että se ei sisällä varsinaista kohderyhmiä koskevaa aineistoa. Se perustuu kirjallisuuskatsaukseen, dokumenttien analyysiin sekä monivaiheisiin asiantuntija ja sidosryhmäanalyysihin.⁹

Ruotsin valtiokonttori arvioi Ruotsin edellisen rasismin vastaisen ohjelman (2016–2022).¹⁰ Sen mukaan Ruotsin kansallinen toimintaohjelma rasismia vastaan oli silloisessa muodossaan heikko strategia. Sen tavoitteet ja vastuujako olivat epäselviä, toimenpiteet perustuivat lyhytaikaisiin toimeksiantoihin, eikä ohjelma juurtunut viranomaisten normaaliin toimintaan. Ohjelman kehittämiseksi sen tavoitteita tulisi selkeyttää, jäsentää strategiset alueet tavoitelähtöisesti ja nimetä siihen sitoutetut viranomaiset, erityisesti sellaiset, joilla on keskeinen rooli työn edistämisessä. Lisäksi ohjelman rakennetta ja vaikutuksia tulisi arvioida säännöllisesti.

Vastuu Ruotsin toimintaohjelman koordinaatiosta on julkisella Forum för levande historia -organisaatiolla.¹¹ Viraston tulee vuoteen 2029 saakka mm. laatia vuosittainen raportti hallitukselle työn tuloksista, jotka ovat luettavissa viraston internetsivuilta.¹² Tämän tehtävän tueksi viraston on kehitettävä seurantajärjestelmä, joka sisältää muun muassa indikaattoreita, joiden avulla voidaan analysoida työn tuloksia suhteessa toimintaohjelman tavoitteisiin ja alatavoitteisiin.

Saksan laaja-alainen rasisminvastainen ohjelma sisältää rakenteellisen ja intersektionaalisen rasismin käsitteet.¹³ Yhdenvertaisuustiedon keruuseen on ohjattu resursseja. **Julkisesti rahoitettu kansallinen syrjinnän ja rasismin monitoroija (NaDiRa) julkaisee vuosittaista raporttia rasismista ja etnisestä syrjinnästä Saksassa mm. asenne- ja koetun rasismin mittauksiin perustuen.**¹⁴ Etnisten ryhmien mukaan eriteltyä tietoa ei vielä kerätä, mutta sen mahdollistamisesta on käyty keskusteluja.

Skotlannin rasisminvastainen ohjelma on laadittu niin, että sen toimeenpano jatkuu hallituskausien yli, mikä tukee työn pitkäjänteisyyttä. Väliarviointi perustuu hankekohtaiseen arviointiin sekä saatavilla olevan yhdenvertaisuustiedon hyödyntämiseen eriteltyjen tavoitteiden kohdalla.¹⁵ Raportissa on käytetty parasta mahdollista saatavilla oleva tietoa, vaikka aina ei olisi saatavilla esimerkiksi etnisten ryhmien mukaan eroteltua dataa.

1.3 Arvioinnin teoriaa ja menetelmiä

Yhdenvertaisuuden edistämishankkeiden prosessien, tuotosten, tulosten ja vaikuttavuuden arviointiin soveltuvat periaatteessa samat menetelmät kuin muidenkin hankkeiden arviointiin.

⁸ Department of Children, Equality, Disability, Integration and Youth 2022.

⁹ Kavanagh, Sweeney, Farahani, Radomska. & Bailey 2023.

¹⁰ Statskontoret 2023

¹¹ Regeringskansliet 2023.

¹² Forum för levande historia 2025.

¹³ European Network Against Racism 2024b.

¹⁴ DeZIM-Institut 2025.

¹⁵ Scottish Government 2023.

Arviointitutkimuksella (evaluation research) on pitkät perinteet mm. ekonometriassa, politiikkatutkimuksessa, kansanterveydessä ja kehitystaloustieteessä (Jokinen 2021).

Arvioinnin termistö ei ole yhdenmukaista vaan eri toimijat käyttävät hieman eri käsitteitä. Prosessiarviointi (process evaluation) tarkoittaa sen selvittämistä, miten politiikkatoimenpide on toteutettu käytännössä; vaikuttavuusarviointi (impact evaluation) sen selvittämistä, millaisia vaikutuksia ohjelmalla tai toimella on ollut, kenelle ja miksi; ja tehokkuusarviointi (value-for-money evaluation) kuinka tehokkaasti se saavuttaa tavoitteensa suhteessa käytettyihin resursseihin. Hankeraportoinnissa käytetään usein IOOI-tulosketjumallin (Input–Output–Outcome–Impact) terminoglogiaa. Se kuvaa miten panokset (inputs) muuttuvat tuotoksiksi (outputs), ja edelleen tuloksiksi (outcomes) ja vaikuttavuudeksi (impacts). Mielekkään panos-tuotos-analyysin tekeminen rasmin torjunnan hankkeille on usein vaikeaa, koska sopivaa aineistoa, johon laskelmat voisi perustaa, ei ole saatavissa.

Kuten edellä käydyistä maakohtaisista käytännöistä käy ilmi, yhdenvertaisuushankkeiden arviointi on tehty hyvin eri tavoin. Tässä on päädytty jakamaan arviointimenetelmät kolmeen pääryhmään: rasmin ja yhdenvertaisuuden tutkimuspohjainen seuraaminen (indikaattorit); ohjelman prosessiarviointi, joka pohjaa erityisesti sidosryhmiltä saatavaan tietoon sekä varsinainen toimenpiteiden tulos/vaikutusarviointi eri menetelmin. Tällainen jako on mielestäni perusteltu, koska se vastaa toimenpideohjelman tavoitetta osallistaa sidosryhmiä myös arvioinnissa, tarkastella toimien vaikuttavuutta sekä EU:n, OECD:n ja kansalaisjärjestöjen suositusta lisätä yhdenvertaisuusindikaattoreiden käyttöä.

2 Ihmisoikeuspohjaiset ja yhdenvertaisuustietoon pohjaavat mittarit

Luotettava ja syvälinen yhdenvertaisuustieto kertoo, miksi rasmin torjuntaa tarvitaan; miten rakenteellinen syrjintä, koettu rasismi ja ryhmäasenteet muuttuvat; sekä kuinka yhdenvertaisuus suomalaisessa yhteiskunnassa toteutuu. Tässä osiossa painotetaan rakenteellisen rodullisen ja etnisen syrjinnän tutkimusta.

2.1 Yhdenvertaisuustiedon eri muotoja

Yhdenvertaisuuden tarkastelu kattaa useita väestöryhmiä, kuten etniset ryhmät, näkyvät vähemmistöt, ulkomaalaistaustaiset, kieliryhmät ja valtaväestön. Indikaattoreiden käytössä on oltava varovainen ja huomioitava, että data ei välttämättä kata kaikkia näkyvien vähemmistöjen jäseniä tai mahdollista näkyvien vähemmistöjen erottamista muista maahanmuuttajataustaisista vastaajista. Se ei myöskään aina sisällä tietoa, joka mahdollistaisi ennakkoluuloihin pohjaavan syrjinnän erottamisen muista epäsuhdista väestöryhmien välillä. Usein joudutaan tasapainoilemaan datan tarkkuuden ja saatavuuden välillä.¹⁶

¹⁶ OECD 2025.

OECD jaottelee tuoreessa raportissaan yhdenvertaisuustiedon kolmeen ryhmään sen mukaan, miten syvällisesti eri datatyypeillä ja tutkimismenetelmillä saaduilla tuloksilla voidaan katsoa erojen pohjaavan etniseen tai rodulliseen syrjintään. **Perusindikaattorit** kuvaavat epäsuhtia esimerkiksi näkyvien vähemmistöjen ja valtaväestön välillä – selittämättömät eroavaisuudet saattavat kertoa rasistisesta syrjinnästä, mutta eivät yksin todista siitä (esim. PISA-tulosten vertailu maahanmuuttajataustaisten ja valtaväestön välillä). **Kehittyneet indikaattorit** hyödyntävät tarkempia vertailuasetelmia (esim. arvosanavertailu alla). **Kehittyneet kokeelliset indikaattorit** puolestaan perustuvat koeasetelmiin, joilla pyritään suoraan osoittamaan joihinkin ryhmiin kohdistuvaa syrjintää, esimerkiksi työnhakijavertailukoe.

Muutokset indikaattoreissa eivät suoraan kerro rasismien torjunnan ohjelmien tai yksittäisten hankkeiden menestyksestä, mutta ne kertovat lähtötilanteesta (esimerkiksi kuinka paljon syrjintää tietyllä sektorilla esiintyy yhteiskunnassa, kun hanke alkaa) tai siitä, muuttuuko yhteiskunta ohjelman tavoitteiden suuntaisesti. Rasismien torjunta voi myös lisätä koettua rasismia kyselytutkimuksissa, jos tietoisuus ilmiöstä kasvaa kampanjoinnin tai muiden interventioiden myötä.

2.2 Itsemääritely etnisyys tiedonkeruun pohjana

Monet tutkijat, kansalaisjärjestöt ja kansainväliset organisaatiot suosittelevat itsemäärittelyyn etnisyyteen pohjaavan tiedon keruuta, jotta edellä mainittuihin menetelmällisiin haasteisiin voidaan vastata. Myös Euroopan unionin vuosien 2020–2025 rasismien vastaisessa ohjelmassa todetaan, että tarkka ja vertailukelpoinen tieto on olennaista julkisten toimien suunnittelussa.¹⁷ Ohjelmassa kannustetaan tietojen erittelyyn rodullisen tai etnisen taustan mukaan, jotta sekä koetusta syrjinnästä että rakenteellisesta rasismista saadaan vertailukelpoista ja täsmällistä tietoa. Tietojen keräämisen tulisi tapahtua vastaajien nimenomaisella suostumuksella, perustua itsemäärittelyyn ja olla ihmisoikeusstandardien mukaisia, erityisesti yksityisyyden suojan osalta. Esimerkiksi Espanjan hallituksen FRA:n tuella luoma pohja etnisesti jaotellulle tiedonkeruulle sisältää mahdollisuuden jättää vastaamatta ja se on tarkoitettu kyselytutkimuksiin eikä väestölliseen rekisteritiedon keruuseen.¹⁸

EU-maat suhtautuvat varovaisesti etnisten ja rodullisten taustatietojen keruun uusiin käytäntöihin useista syistä.¹⁹ Yhtenä huolena on, että tällainen tiedonkeruu heikentäisi sosiaalista ja poliittista yhteenkuuluvuutta. Lisäksi lainsäädäntö ei useinkaan tarjoa kannustimia tällaiseen tiedonkeruuseen, ja pelätään, että käytäntö jäykistäisi muuten joustavia identiteettejä. Myös metodologisia haasteet ovat hidasteena: monissa maissa olisi tarpeen kehittää ja ottaa käyttöön uusia rodullisia ja etnisiä luokituksia, koska niissä ei ole perinteitä rodullisten tai etnisten ryhmien tutkimiseen. Keskustelut voivat myös olla haastavia ja herkästi politisoituvia,²⁰ myös siksi etnisesti erotellun datan keruuta pitäisi edistää siten, että tiedon väärinkäyttöön liittyviin huoliin vastataan.²¹

¹⁷ European Commission 2020.

¹⁸ Ministerio de Igualdad 2023, kysymyksen muotoilu, katso liite 2.

¹⁹ Simon 2017.

²⁰ Wikström & Hübinette 2021.

²¹ Fiske & al. 2025.

2.3 Suomalaisia indikaattoreita

Tutkimuskoosteita kotimaisista syrjintäindikaattoreista löytyy mm. Oikeusministeriön julkaisemasta syrjintäkoosteesta²², edellisen ohjelmakauden rasismien torjunnan ohjelmasta²³ ja rakenteellista syrjintää käsittelevästä esiselvityksestä²⁴. Lisäksi syrjinnästä työelämässä²⁵ on tuotettu omat koosteensa. OECD:n kooste sisältää myös Suomea koskevia tutkimuksia. FRA:n vähemmistökyselyyn on kerätty aineistoa myös Suomesta.²⁶

Arkipäivän rasismi ja vihapuhe

Suomen punaisen ristin Taloustutkimukselta tilaamaan tutkimukseen rasismiin puuttumisesta vastasi 1112 henkilöä.²⁷ Suurin osa vastaajista, 82 prosenttia, oli joko kokenut tai todistanut määritelmän mukaista rasismia jossakin tilanteessa tai jossakin muodossa. 83 prosenttia rasismia kohdanneista tai todistaneista raportoi, että kyse oli ollut muihin kuin itseen kohdistuvasta rasismista ja itseensä kohdistuvaa rasismia on kokenut 12 prosenttia. Vajaa puolet vastaajilta, jotka sanoivat kokeneensa tai todistaneensa muihin kohdistunutta rasismia, 45 prosenttia, raportoi puuttuneensa toisen kokemaan rasismiin, 52 prosenttia ei puuttunut. Kyselyssä ei kysytty etnistä taustaa.

Ihmisoikeuskeskuksen selvitys Suomessa asuvien juutalaisten kokemuksista ja näkemyksistä antisemitismistä ja syrjinnästä keräsi aineistoa kyselytutkimuksella ja fokusryhmähaastatteluilla.²⁸ Vastaajien enemmistö koki, että antisemitismi on lisääntynyt Suomessa viime vuosina, erityisesti internetissä, sosiaalisessa mediassa, mediassa ja poliittisessa keskustelussa.

Poliisin tietoon tullut viharikollisuus -raportin mukaan vuonna 2023 kirjattiin yhteensä 1 606 rikosilmoitusta epäillyistä viharikoksista, mikä oli 29 prosenttia enemmän kuin vuonna 2022.²⁹ Suurin osa (68 %) rikosilmoituksista liittyi rikosepäilyihin, joiden motiivi rikosilmoituksesta ilmenevien tietojen perusteella liittyi uhrin etniseen tai kansalliseen taustaan.

Työelämään siirtyminen ja työ

Ahmadin rekrytointikoetutkimus osoittaa, että erot haastattelukutsujen saamisessa ovat vähentyneet, erityisesti irakilaisista ja somalialaistaustaisia hakijoita kohdalla, mutta edistyksestä huolimatta suomalaisilla hakijoilla on yhä selvä etulyöntiasema yhtä päteviin toisen polven maahanmuuttajataustaisiin nähden Suomen työmarkkinoilla.³⁰ Vuonna 2016 somalialaisten hakijoiden piti lähettää 3,94 ja irakilaisien 2,91 kertaa enemmän hakemuksia kuin yhtä pätevien suomalaisten saadakseen kutsun työhaastatteluun. Vuoteen 2024 mennessä luvut olivat

²² Mannila 2020.

²³ Oikeusministeriö 2021.

²⁴ Artemjeff & Liban 2023.

²⁵ Rask & al 2022.

²⁶ FRA 2023.

²⁷ Turja 2024.

²⁸ Czimbalmos & Pataricza 2024.

²⁹ Rauta 2024.

³⁰ Ahmad 2025.

laskeneet 2,48:aan ja 2,06:een. Sen sijaan venäläistaustaisten hakijoiden kohdalla kutsujen saamisen todennäköisyys heikkeni hieman.

Työministeriön tuoreen tutkimuksen mukaan ulkomaalaistaustaiset nuoret ovat, vaikka ikä ja sukupuoli huomioidaan, harvemmin työllisenä, useammin työttömänä ja ulkopuolisena sekä harvemmin suorittamassa tai suorittaneet toisen ja kolmannen asteen tutkintoja. Jos perheen sosioekonominen tausta huomioidaan, erot valtaväestön ja ulkomaalaistaustaisten nuorten välillä katoavat, mutta tämä voi selittyä myös sillä, että suomalaisten ja ulkomaalaistaustaisten perheet ovat niin erilaisia esim. koulutustaustan suhteen. Tutkimuksessa analysoidaan myös ulkomaalaistaustaisten nuorten eroja ”taustamaiden ja -alueiden” suhteen.³¹

Ndomon väitöskirja kuvaa laadulliseen haastatteluaineistoon perustuen korkeakoulutettujen maahanmuuttajien heikkoa asemaa suomalaisilla työmarkkinoilla.³²

Koulutus

Suomen koulutusjärjestelmä näyttäytyy tasa-arvoisena, mutta oppikirjoissa esiintyy edelleen rakenteellista ja arkipäivän rasismia.³³ Historian, yhteiskuntaopin ja maantiedon materiaalit toistavat usein läntistä ylemmyysnäkökulmaa, mikä on ristiriidassa opetussuunnitelman arvojen kanssa. Opettajien rooli on keskeinen kriittisen ja rasisminvastaisen opetuksen varmistamisessa, erityisesti tilanteissa, joissa oppilaat ovat yksin materiaalien kanssa.

Suomessa suuri osa maahanmuuttajataustaisista oppilaista sijoittui PISA-määritelmän mukaan osaamistasoltaan heikkojen ryhmään.³⁴ Matematiikassa heikkoja osaajia oli 58 prosenttia ensimmäisen sukupolven ja 43 prosenttia toisen sukupolven maahanmuuttajataustaisista oppilaista, kun vastaava osuus kantaväestön oppilailla oli 22 prosenttia. Matematiikan osaamisessa ei tapahtunut tilastollisesti merkitsevää muutosta maahanmuuttajataustaisten oppilaiden kohdalla vuodesta 2012, mutta lukutaidossa heikkojen osaajien osuus kasvoi. Vuonna 2022 heikko lukutaito oli 61 prosentilla ensimmäisen sukupolven ja 39 prosentilla toisen sukupolven maahanmuuttajataustaisista oppilaista. OECD:n määritelmän mukaan heikkojen osaajien katsotaan olevan vaarassa jäädä yhteiskunnan ulkopuolelle, koska heidän tietonsa ja taitonsa eivät välttämättä riitä jatko-opintoihin tai työelämään. Raportissa oppilas määriteltiin maahanmuuttajataustaiseksi, jos hänen molemmat vanhempansa tai ainut tiedossa oleva vanhempi on syntynyt ulkomailla. Ensimmäisen sukupolven maahanmuuttajataustaisia oppilaita olivat itse ulkomailla syntyneet ja ne itse Suomessa syntyneet, joiden vanhemmat olivat syntyneet ulkomailla, olivat toisen sukupolven maahanmuuttajataustaisia oppilaita.

Sahlström ja Sillimanin tuoreen tutkimukseen mukaan ylioppilaskokeiden kouluarvioinnissa on havaittavissa epäsuhta: maahanmuuttajataustaiset opiskelijat saivat keskimäärin huonompia arvosanoja ylioppilaskokeissa opettajilta kuin valtaväestön oppilaat, kun opettajien alustavia arvosanoja verrattiin tutkintolautakunnan antamiin lopullisiin, anonymisti annettuihin

³¹ Alasalmi & Busk 2025.

³² Ndomo 2024.

³³ Mikander 2023.

³⁴ Pulkkinen et al. 2024.

arvosanoihin.³⁵ Ero näkyi erityisesti kielissä, mutta sitä ei havaittu esimerkiksi matematiikassa, missä arvioitsijalla on ylipäättään vähemmän harkintavaltaa. Tutkimus on metodisesti poikkeuksellisen vahva. Tutkijat arvoivat, että erot selittyisivät ainakin osittain vinoutuneilla, syrjivillä asenteilla, eikä aikaisempaan kokemukseen perustuvalla ns. tilastollisella syrjinnällä, koska vastaavaa eroa ei näy sukupuolten välillä (poikia, jotka saavat keskimäärin huonompia tuloksia, ei syrjitä). Tutkijat uskovat, että syrjinnällä voi olla vaikutuksia jatko-opintoihin hakeutumisessa erityisesti hyvin suoriutuvien maahanmuuttajataustaisten oppilaiden kohdalla, koska maahanmuuttajaoppilaat niistä kouluista, joissa arvosanasyrjintä oli suurinta, hakeutuivat harvemmin korkeakouluihin.

3 Rasismin torjunnan ohjelmien kokonaisarviointi

Toimenpideohjelmakokonaisuuden vaikuttavuuden arviointi on haastavaa. Käytännössä voidaan arvioida yksittäisten toimenpiteiden vaikutuksia soveltuviissa tapauksissa ja seurata syrjintään liittyvien ilmiöiden ja rakenteiden kehitystä ohjelmakauden aikana. Koska myös kokonaisuuden arviointi on tärkeää, hyvä ja yleisesti käytetty ratkaisu on arvioida prosessia vaikutusten sijaan.³⁶ Käyn ensin läpi eri kansainvälisten toimijoiden suosituksia arviointikriteereiksi ja sen jälkeen arvioinnin menetelmiä.

3.1 Eurooppalaisia ja kansainvälisiä suosituksia

EU-komissio on julkaissut yhteiset periaatteet kansallisten rasismin ja syrjinnän vastaisten toimintaohjelmien (National Action Plans Against Racism and Racial Discrimination - NAPAR) ohjaamiseksi³⁷ sekä työkalun³⁸ näiden ohjelmien raportointia varten. Yhteisiä ohjaavia periaatteita tulisi soveltaa ja niiden tulisi ohjata kansallisia toimia kaikissa kansallisen rasisminvastaisen toimintaohjelman vaiheissa: valmistelussa, kehittämisessä, täytäntöönpanossa, seurannassa ja arvioinnissa. Lisäksi ohjelmiin tulisi sisällyttää kolme läpileikkaavaa toimenpidettä: yhdenvertaisuustiedon keruu ja käyttö, osallistavan lähestymistavan soveltaminen sekä järjestelmällisen yhteistyön ja koordinaation varmistaminen.

Komissio korostaa erityisesti toimintaohjelmien seurannan ja arvioinnin merkitystä. Kansallisiin toimintaohjelmiin tulisi sisällyttää seurantakehys, jolla arvioidaan ohjelmassa asetettujen toimenpiteiden ja toimien täytäntöönpanoa. **Arvioinnin tulisi sisältää vaikutusten mittaamista, erityisesti määrällisesti, ja sen tulisi perustua yhdenvertaisuustietoon ja tutkimustietoon. Lisäksi arvioinnissa tulisi hyödyntää ihmisoikeusperustaisia mittareita.**

Jäsenvaltioiden tulisi perustaa tai nimittää riippumaton seurantamekanismi, joka valvoo toimintaohjelman täytäntöönpanoa, osallistuu sen arviointiin ja varmistaa kansalaisyhteiskunnan ja yhteisöjärjestöjen osallistumisen. Tarvittaessa mukaan tulisi ottaa myös kansalliset

³⁵ Sahlström & Silliman 2024.

³⁶ Bamberger & Mabry 2020, Kavanagh & al 2023.

³⁷ European Commission 2022a.

³⁸ European Commission 2022b. Katso liite 1.

ihmisoikeusinstituutit ja yhdenvertaisuuselimet. Seurantamekanismin on oltava itsenäinen ja sillä on oltava riittävät resurssit tehtävänsä hoitamiseksi.

Komissio kehottaa jäsenvaltioita edistämään osallistavaa lähestymistapaa, jossa kansalaisyhteiskunnan organisaatiot ja rasismien kohteena olevat ryhmät ovat mukana arviointiprosessissa.

Toimintaohjelman täytäntöönpanoa on tarkasteltava järjestelmällisesti, ja tarpeen mukaan sen tavoitteita ja toimenpiteitä on mukautettava ja tarkennettava. Jäsenvaltioiden on viestittävä arviointien tuloksista avoimesti ja huolehdittava siitä, että kaikki keskeiset sidosryhmät ovat mukana prosessissa. Lisäksi olisi pyrittävä luomaan synergiaa muiden kansallisten ja EU-tason seurantamekanismien kanssa sekä harkittava seurantamekanismien tukemista tarvittavilla lisäresursseilla.

Euroopan rasisminvastaisia järjestöjä kokoava kattojärjestö European Network Against Racism (ENAR) on julkaissut oman oppaansa rasisminvastaisten ohjelmien laadinnasta.³⁹ Vuonna 2019 julkaistussa tarkistuslistassa korostetaan muun muassa kattavan rasismien määritelmän käyttöä, erilaisten rasismien muotojen tunnistamista, tiedonkeruun merkitystä ja ohjelman sisällöllistä laajuutta. Datan osalta ENAR painottaa, että tavoitteiden tulisi olla selkeästi mitattavissa ja että arvioinnissa tulisi hyödyntää vertailutietoa eli niin kutsuttua baseline-dattaa, jonka avulla tavoitteiden saavuttamista voidaan arvioida. Lisäksi ENAR korostaa yhdenvertaisuustiedon keräämistä siten, että se perustuu yksilön omaan identifiointiin.

OECD (2025) on suositannut tuoreessa raportissaan laajaa sekä uuteen tiedonkeruuseen että olemassaolevaan rekisteriaineistoon perustuvien indikaattoreiden käyttöä.⁴⁰ OECD:n tutkimuskooste korostaa, että näkyvät vähemmistöt kohtaavat Euroopassa rotu- ja etnistä syrjintää merkittävässä määrin, mutta sen raportoinnissa ja mittaamisessa on vielä paljon haasteita. Raportin sisältöä kuvataan tarkemmin alla.

YK:n ihmisoikeusvaltuutetun toimiston (OHCHR) mukaan kansallisten rasisminvastaisten ohjelmien vaikuttavuutta voidaan arvioida hyödyntämällä useita eri tietolähteitä ja -menetelmiä (UN 2014).⁴¹ Arvioinnissa voidaan esimerkiksi vertailla suunniteltua ja toteutunutta aikataulua sekä tarkastella ohjelman tavoitteiden suhdetta ihmisoikeusindikaattoreihin. Lisäksi voidaan tehdä haastatteluja ohjelman toimeenpanijoiden kanssa sekä yksilö- ja ryhmähaastatteluja eri sidosryhmien edustajien kanssa. Myös osallistujille tai sidosryhmille suunnatut kyselyt tarjoavat tärkeää tietoa arvioinnin tueksi.

3.2 Prosessiarviointi: asiantuntijat ja kansalaisyhteiskunta/rasismia kokevat ryhmät

Asiantuntijoiden ja sidosryhmien osallistaminen arviointiin voidaan toteuttaa osana toimenpidekokonaisuuden arviointia. **Prosessiarviointi toteutetaan yleensä, kun politiikkatoimen**

³⁹ European Network Against Racism 2019.

⁴⁰ OECD 2025.

⁴¹ United Nations Office of the High Commissioner for Human Rights (OHCHR) 2014.

tai -ohjelman vaikuttavuutta ei voida arvioida määrällisesti luotettavalla tavalla.⁴² Sen kautta ei voida vastata kysymykseen: ”Mitä ohjelma muutti yhteiskunnassa?” mutta sen kautta voidaan vastata kysymykseen ”Mitä voimme oppia siitä tavasta, jolla ohjelma toteutettiin?”.

Prosessiarviointi on hyvä toteuttaa järjestelmällisellä tavalla siten, että tutkittavia kysymyksiä peilataan useiden aineistojen kautta (taulukko 1).

Taulukko 1: Rasismin torjunnan ohjelman prosessiarviointi monimenetelmällä⁴³

Arviointikysymys/ menetelmä	Kirjallisuus- katsaus	Asiakirja- katsaus	Asiantuntija- kuuleminen	Sidosryhmien kuuleminen
Millainen on parhaiden käytäntöjen mukainen yhdenvertaisuusohjelma?	x		x	
Millaisin keinoin Vauhtia yhdenvertaisuuteen - ohjelmaa pyrki tavoitteisiinsa?		x		x
Kuinka vaikuttavia ja toimivia toimenpiteet olivat?	x	x	x	x
Miten yhdenvertaisuusohjelma kannattaisi toteuttaa jatkossa?	x	x	x	x

Kirjallisuuskatsauksen avulla luodaan arvioinnin viitekehys ja tunnistetaan yhdenvertaisuusohjelmien toteuttamisen parhaat käytännöt. Ohjelman asiakirjat kertovat sen tavoitteista ja valituista strategioista. Asiantuntijat auttavat sekä arvioinnin painopisteiden määrittelemisessä että valittujen toimien arvioinnissa. Sidosryhmiä ovat esimerkiksi toimien toteuttamiseen osallistuneet tahot, yhdenvertaisuusasioiden kanssa työskentelevät kansalaisjärjestöt ja rasismia kokevien ryhmien edustajat.

Asiantuntijakuulemiset voidaan rakentaa esim. Delfoi-menetelmää käyttäen. Delfoi on asiantuntijoiden näkemysten keräämiseen ja yhteisymmärryksen rakentamiseen tarkoitettu systemaattinen menetelmä, jota käytetään erityisesti arvioinnissa, ennakkoinnissa ja päätöksenteossa silloin, kun tutkittavasta aiheesta ei ole riittävästi korkealaatuista dataa.⁴⁴

Ensin valitaan asiantuntijapaneeli ja sen jälkeen sen jäsenille esitetään kysymyksiä useassa, vähintään kahdessa, kierroksessa. Ensimmäisellä kierroksen vastauksista laaditaan yhteenveto.

⁴² Bamberger & Mabry 2020.

⁴³ Kavanagh & al 2023 soveltaen.

⁴⁴ Linstone & Turoff 2002.

Tämä yhteenveto jaetaan seuraavilla kierroksilla paneelille, jonka jäsenet voivat tarkistaa ja täsmentää näkemyksiään muiden vastauksien pohjalta. Prosessi toistuu, kunnes näkemykset lähenevät toisiaan tai erot konkretisoituvat. Menetelmä mahdollistaa asiantuntijoiden kuulemisen järjestelmällisellä tavalla.

Sidosryhmiä voidaan kuulla eri menetelmin:

- Keskustelemissa työpajoissa: järjestetään pienryhmämuotoinen (8–15 henkilöä) keskustelutilaisuus, jossa keskustelua ohjataan ennalta laaditun rakenteen avulla. Menetelmään voi sisältyä esimerkiksi asioiden priorisointia, kartoituksia tai vaihtoehtojen arviointia.
- Fokusryhmäkeskustelussa ryhmä keskustelee valituista kysymyksistä. Menetelmä soveltuu hyvin näkemysten, esteiden ja arvojen esiin tuomiseen. Keskustelujen purkaminen ja analysointi vie enemmän aikaa kuin työpajoissa saadun materiaalin hyödyntäminen.
- Internetpohjaisella kyselyllä voidaan kerätä määrällistä ja laadullista tietoa sidosryhmiltä. Määrällisillä kysymyksillä saadaan keskiarvot esim. siitä, miten onnistuneina sidosryhmät ohjelman eri osa-alueita pitävät. Avoimet kysymykset voivat käsitellä koettuja haasteita, parannusehdotuksia ja onnistuneita käytäntöjä.

Sidosryhmille ja asiantuntijoille osoitetut kysymykset voidaan rakentaa edellä mainittujen ohjeistuksiin ja arviointityökaluihin tukeutuen.

4 Hankkeiden vaikuttavuusarviointi

Tässä osassa kuvataan aikaisempaa tieteellistä tutkimusta rasisminvastaisista interventioiden vaikuttavuudesta ja mahdollisia menetelmiä Vauhtia yhdenvertaisuuteen Suomessa -toimenpideohjelman arviointiin hankkeiden arviointiin.

4.1 Tieteellistä tutkimusta rasismien torjunnan interventioista

Kansallisten rasisminvastaisten ohjelmien implementaatiosta on tehty tieteellistä tutkimusta hyvin niukasti. Rasisminvastaisista interventioista eri julkisissa ja yksityisissä organisaatioissa on enemmän tutkimusta, myös tutkimuskoosteita. **Alla on tiivistetty 4 tuoreen systemaattisen tutkimuskatsauksen (systematic review), 4 kartoituskatsauksen (scoping review) ja yhden metakoosteen (umbrella review) tuloksia terveyden, terveydenhuollon, koulutuksen ja rikoksen torjunnan aloilta.** Päähuomio on tutkimusmenetelmissä ja hankkearviointissa.

Sateenvarjokatsaus (29 englanninkielistä tutkimuskoostetta) terveydenhuollon, koulutuksen ja rikosoikeusjärjestelmän kontekstista nostaa esiin arviointien puutteita ja kehittämistarpeita.⁴⁵ Katsauksen mukaan monista ohjelmista puuttuu vertailuaineisto valtaväestöön nähden, mikä

⁴⁵ Yip ym. 2024.

heikentää vaikuttavuusarvioinnin luotettavuutta. **Lisäksi kirjoittajat kehottavat huomioimaan intersektionaalisuuden ja korostavat monimetodista lähestymistapaa sekä pitkittäisiä tarkastelujaksoja, jotta toimien pidempiaikaisista vaikutuksista saadaan tietoa.**

Suurin osa koosteista käsittelee organisaatiotason interventiota, mutta yksi systemaattinen katsaus tarkasteli rakenteellisen tason interventioiden terveyserojen pienentämiseen valtaväestön ja rodullistettujen vähemmistöjen välillä.⁴⁶ Katsaukseen sisällytettiin yhteensä 29 artikkelia, joissa analysoitiin muun muassa tulonsiirto-ohjelmia, minimipalkkapolitiikkaa, ravitsemusturvaohjelmia, maahanmuuttopolitiikkaa sekä lisääntymis- ja perhepoliittisia toimenpiteitä. Suurin osa tutkimuksista oli kvasi-kokeellisia tai luonnollisiin kokeisiin perustuvia asetelmia. Vaikuttavimpia toimia olivat sosioekonomista asemaa parantamaan pyrkineet ohjelmat.

Laaja katsaus (N=170) kansanterveyden alalta Yhdysvalloissa toteaa, että **monista interventiotutkimuksista puuttuu rakenteellisen rasismien käsite ja selkeä teoria siitä, miten interventioiden on ajateltu vähentävän esimerkiksi väestöryhmien välisiä terveyseroja.**⁴⁷ Suurin osa tutkituista interventiosta oli koulutuksia, joilla pyrittiin lisäämään osallistujien tietoisuutta rasismista.

Kartoituskatsaus tarkasteli Yhdysvalloissa vuosina 2014–2021 toteutettujen antirasististen interventiotutkimusten käyttämiä menetelmiä.⁴⁸ Sen mukaan 17 tutkimuksesta 9 käytti ennen-jälkeen-asetelmaa ilman vertailu- tai kontrolliryhmää, 5 sisälsi vertailuryhmän, 1 käytti satunnaistettua kontrolliryhmää ja 2 käytti yksittäisen ryhmän jälkitestausasetelmaa. Tutkimusten välillä oli myös eroja siinä, missä määrin käytettiin standardoituja mittareita ja pohjautuivatko interventiot selkeästi määriteltäisiin teoreettisiin malleihin.

Rasisminvastaisten toimintaohjelmien vaikuttava toteuttaminen terveydenhuollossa edellyttää johdon vahvaa sitoutumista, riittäviä resursseja, kattavaa ja selkeästi määriteltä käsitystä rasismista sekä systemaattista seurantaa ja arviointia.⁴⁹ Toimenpiteiden tulisi ulottua monelle tasolle: pelkkä henkilöstökoulutus ei riitä, vaan tarvitaan myös rakenteellisia uudistuksia, jotka puuttuvat rakenteelliseen syrjintään. Lisäksi osallisuus ja yhteistyö sidosryhmien kanssa ovat keskeisiä onnistumisen kannalta. Interventioiden vaikutusten arviointien toteuttamisessa keskeistä on jatkuvuus: rasisminvastainen työ ei saa jäädä yksittäiseksi interventioksi, vaan sen tulee olla pitkäjänteistä ja järjestelmällistä. Tavoitteiden on oltava selkeitä ja mitattavia, jotta edistymistä voidaan seurata luotettavasti. Lisäksi arvioinnin suunnittelussa ja toteutuksessa on tärkeää osallistaa niitä yhteisöjä, joita toimet koskettavat, erityisesti rasismia kokevia ryhmiä.

Systemaattinen katsaus (17 tutkimusta) terveydenhuollon ammattilaisille tehtyihin yhdenvertaisuuskoulutus interventioihin osoittaa, että EDI (equality, diversity and inclusion) -interventiot, jotka perustuvat teoreettisesti pohjustettuun ja monimenetelmäiseen lähestymistapaan, voivat lisätä henkilöstön tietoisuutta rotusyrjinnästä.⁵⁰ Vaikka henkilöstön halukkuus muutokseen

⁴⁶ Clark & al 2022.

⁴⁷ Matos & al 2024.

⁴⁸ Guo Yang & Fu 2023.

⁴⁹ Hassen & al 2021.

⁵⁰ Okeahialam et al 2025.

lisääntyi, tutkimus ei anna riittävää näyttöä siitä, että nämä toimenpiteet vähentäisivät rasismia. Tutkijat peräänkuuluttavat laadukkaita tutkimuksia, yhtenäisiä arviointityökaluja, pitkäjänteistä ja poikkehallinnollista lähestymistapaa sekä rasismia kokeneiden työntekijöiden sisällyttämistä. Toisen, mielenterveystyöntekijöiden saamia antirasistisia koulutuksia tarkastellee katsauksen (N=30) mukaan antirasistisen koulutuksen saaneet ammattilaiset saivat kompetensseja, jotka auttoivat heitä näkemään yhteyksiä rasismista kärsivien potilaiden mielenterveyden ja heidän kohtaamiensa yhteiskunnallisten haasteiden välillä.⁵¹

Tutkimuskatsaus (23 tutkimusta) monimuotoisuus- ja antirasismikoulutuksista tuo esille, että tutkitut koulutukset ovat usein lyhyitä ja tutkimuksissa on sovellettu vain harvoin satunnaistettua koeasetelmaa.⁵² Tutkijat suosittelevat koulutussisältöjen painopisteen siirtämistä yksilön tiedon lisäämisestä käyttäytymisen ja organisaation muutoksen tukemiseen, pitkittäiskoulutuksen tarjoamista, yhdenmukaisten arviointistandardien luomista sekä arviointimenetelmien laadun parantamista.

Myös koulutussektorilla toteutettuja antirasistisia interventioita tarkastelleessa tutkimuskatsauksessa todettiin, että olisi tärkeää mitata sekä lyhyen että pitkän aikavälin muutosta sekä käyttää koeteltuja mittareita.⁵³

Tiivistäen voidaan sanoa, että katsaukset suosittelevat (1) pidempiä aikajänteitä sekä interventioissa että vaikutusarvioinneissa, (2) edistyneempien metodien käyttöä arviointitutkimuksissa, (3) huomion keskittämistä toimintaan ja rakenteisiin pelkän tiedollisen koulutuksen sijaan, (4) rasismia kokeneiden inklusiota ja (5) mittausstandardien kehittämistä arvioinnin luotettavuuden parantamiseksi.

4.2 Menetelmiä yhdenvertaisuushankkeiden vaikuttavuuden arviointiin

Vaikuttavuuden arviointi, oli kyse sitten lyhyen tai pidemmän aikavälin vaikutuksista, edellyttää yleensä määrällistä aineistoa sekä tutkimusasetelmaa, joka mahdollistaa syy-seuraussuhteiden tunnistamisen. Tämä edellyttää pääsääntöisesti joko satunnaistettua koeasetelmaa (RCT) tai, että käytettävissä on verrokkiryhmä, jonka avulla voidaan erottaa intervention vaikutus muista tekijöistä (quasi-experiment). Tällöin voidaan puhua attribuutioanalyysistä.⁵⁴ OECD:n (2024) on soveltanut esimerkiksi opettajille suunnatussa interventioissa koeasetelmaa, jossa ennen–jälkeen-kysely on toteutettu sekä interventioon osallistuneiden opettajien oppilaille, että samankaltaiselle verrokkiryhmälle.

Koska arviointiin käytettävät resurssit ovat usein rajalliset, tutkijat ovat kehittäneet vaikuttavuusarvioinnin lähestymistapoja, joiden avulla vaikutuksia voidaan haarukoida vaikka tietyn toimen tarkkaa osuutta halutussa muutoksessa ei voida identifioida. **Kontribuutioanalyysi on**

⁵¹ Cénat & al 2024.

⁵² Wang & al 2024.

⁵³ Weems & al 2022.

⁵⁴ Esim. Bamberg and Marby 2020.

lähestymistapa, jota käytetään silloin, kun halutaan arvioida, onko jokin toimenpide todennäköisesti vaikuttanut havaittuihin muutoksiin, mutta suoraa syy-seuraussuhdetta ei voida osoittaa tilastollisesti.⁵⁵ Se on kehitetty erityisesti tilanteisiin, joissa ei ole mahdollista käyttää kokeellisia tai kvasi-kokeellisia asetelmia, ja joissa useat tekijät vaikuttavat samanaikaisesti lopputuloksiin. Menetelmä perustuu selkeään vaikutusmalliin tai toimintalogiikkaan, joka kuvaa, miten toimenpiteen oletetaan johtavan tiettyihin muutoksiin. Tämän mallin pohjalta kerätään monipuolista näyttöä – esimerkiksi asiakirjoja, tilastotietoa, haastatteluja ja aiempia tutkimuksia – ja arvioidaan sekä itse toimenpiteen vaikutuksia että muita ulkoisia tekijöitä, jotka ovat voineet vaikuttaa tuloksiin.

Jos esimerkiksi toteutetaan ennen–jälkeen-kysely ilman vertailuryhmää, aineistoa voidaan täydentää haastatteluilla ja/tai viranomaisaineistolla.

4.2.1 Ennen–jälkeen-kysely

Ennen–jälkeen-kysely toimii siten, että ensimmäinen kysely lähetetään ennen interventiota (esim. koulutusta tai toimintaa) ja toinen samanlainen kysely heti sen jälkeen tai sopivan ajan kuluttua (esim. 1–2 kuukautta), jotta voidaan arvioida muutoksia. Väittämät ja kysymykset pidetään samoina molemmissa kyselyissä. Jälkimmäiseen kyselyyn voidaan lisäksi lisätä esimerkiksi palautekysymyksiä.

Ennen–jälkeen-kyselyllä voidaan mitata intervention vaikutusta. Se kertoo enemmän siitä, onko esimerkiksi koulutuksella päästy haluttuihin tavoitteisiin, kuin pelkkä palautekysely, joka mittaa osallistujien subjektiivisia näkemyksiä koulutuksen onnistumisesta.

Ennen–jälkeen-kysely on työlämpi toteuttaa kuin esim. palautekysely. Ennen sen toteuttamista on hyvä tutustua aiempaan tutkimukseen ja miettiä onko sillä saatu tietoa riittävän korkealaatuista oikeuttamaan menetelmään käytetyt resurssit. Aiemman tutkimuksen⁵⁶ mukaan seuraaviin asioihin on hyvä kiinnittää huomiota:

- 1) Olennaista on määritellä se muutos, mitä halutaan mitata. Esim. jos kyse on koulutuksesta, niin mihin sen uskotaan vaikuttavan: osallistujien tietopohjaan, asenteisiin, toimintakykyyn eri tilanteissa jne. Millaiseen teoriaan vaikutussuhteista interventio pohjaa ja miten halutun vaikutuksen oletetaan syntyvän?
- 2) Onko mahdollista käyttää vertailuryhmää? Eli tehdä sama kysely identtiselle ryhmälle, joka ei osallistu koulutukseen.
- 3) Onko pitkäaikaisseuranta mahdollista? On olennaista tietoa, säilyykö – esim. koulutuksella saatu – vaikutus pidemmällä aikavälillä.
- 4) Jos se on intervention sisältö huomioiden mahdollista, on hyvä käyttää mittareita, joiden toimivuus on jo todennettu aikaisemmissa tutkimuksissa. Esimerkiksi erilaisia psykometrisia rasististen

⁵⁵ Edellinen; Mayne 2011.

⁵⁶ Esim. Guo et al. 2023.

aseenteiden mittareita on useita⁵⁷, joista tunnetuin on Modern Racism Scale, jota esim. Saksan vuosittainen rasismitutkimus käyttää (liite 3).⁵⁸ Uudempi, myös tutkimuksessa laajasti käytetty mittari on Color-Blind Racial Attitudes -skaala mittaria, joka mittaa rasismien tiedostamattomuutta (liite 4).⁵⁹ Lisäksi esim. ESS-tutkimuksessa on asennekysymyksiä liittyen maahanmuuttoon ja yhdenvertaisuuteen, mutta ne eivät huomioi rasismia eksplisiittisesti.

Usein standardoituja kyselymallia ei ole saatavilla, mutta silloinkin muissa maissa toteutettujen tutkimusten hyödyntäminen on usein suositeltavaa. Liitteessä 5 on käännös brittiläisestä sosiaalialan antirasistisen intervention arviointitutkimuksesta.⁶⁰

4.2.2 Ryhmäkeskustelu

Ryhmäkeskustelu/Fokusryhmähaastattelu/ryhmähaastattelu on haastattelijan ylläpitämä keskustelu, jossa 4–10 osallistujaa käsittelee ennalta valittuja teemoja. Ryhmäkeskustelujen arvo perustuu osallistujien väliseen vuorovaikutukseen ja yhteiseen tiedontuotantoon.⁶¹ Haastattelijan/moderaattorin tehtävänä on tukea tätä vuorovaikutusta. Haastattelija kysyy kysymyksiä koko ryhmältä, mutta myös yksittäisiltä jäseniltä. Haastattelurunkona käytetään yleensä 5–8 avointa teemaa ja keskustelun ohjaus on joustavaa.

Menetelmän tavoitteena on ilmiön ymmärtäminen, ei määrällinen mittaaminen. Tulokset esitetään laadullisina teemoina ja suurin lainauksin, ei numeroina. Keskustelu tallennetaan ja litteroidaan. Aineisto analysoidaan laadullisilla menetelmillä. Analyysi tehdään usein aineiston temaattisella luokittelulla, jota tuloksia raportoitaessa tuetaan suurin lainauksin.

Tutkimuskysymykset määrittelevät aiheen ja ryhmän koostumuksen. Fokusryhmät voivat olla homogeenisia (esim. ammattitasta, sukupuoli) tai heterogeenisiä tavoitteen mukaan. Ryhmän koostumus vaikuttaa vuorovaikutukseen.

Ryhmäkeskustelut tuottavat rikasta aineistoa, jota ei muilla keinoilla saada. Ne soveltuvat hyvin kehittämistyöhön ja täydentävät määrällistä tutkimusta.

4.2.3 Muu aineisto

Vaikutusarvioinneissa hyödynnetään usein rekisteri- ja asiakirja-aineistoja. Periaatteessa hallinnollisia rekistereitä hyödyntämällä olisi mahdollistaa seurata laajojen väestöryhmiä pitkällä aikavälillä ilman erillistä tiedonkeruuta. Esimerkiksi sosiaalityön vaikutusten arvioinnissa voidaan käyttää asiakastietoja, jotka sisältävät tietoa palveluiden käytön määrästä jne. Usein rekisteriaineiston käyttö edellyttää kuitenkin omaa tutkimushanketta. Myös edellä mainittu etnisesti erotellun aineiston puute voi vaikeuttaa aineistojen käyttöä rasismien torjunnan vaikutusten arvioinnissa.

⁵⁷ Schooley ym. 2019.

⁵⁸ DeZIM-Institut 2025.

⁵⁹ Neville & al. 2000.

⁶⁰ What Works for Children's Social Care 2022.

⁶¹ Pietilä 2017.

Asiakirja-aineistot, kuten toimintasuunnitelmat, koulutusmateriaalit ja raportit, tarjoavat kontekstuaalista tietoa ohjelmien toteutuksesta ja tavoitteista. Näiden aineistojen analysointi voi paljastaa, kuinka hyvin ohjelmat on suunniteltu vastaamaan kohderyhmän tarpeita ja miten ne on käytännössä toteutettu.

5 Suosituksia toimintaohjelman arvioimiseksi

- 1) Yllä olevaan tietopohjaan perustuen suosittelen, että arviointi koostuisi kolmesta osuudesta:
 - a) tutkimuspohjaisista yhdenvertaisuusindikaattoreista, jotka kuvaisivat rasististen ilmiöiden ja rakenteiden sekä yhdenvertaisuuden kehitystä Suomessa;
 - b) hankekokonaisuuden prosessiarvioinnista, jonka päälähteinä toimisivat asiantuntijoilta ja sidosryhmiltä järjestelmällisesti koottu palaute;
 - c) toimenpiteiden tulosten ja vaikutusten arvioinnista, joka perustuisi monipuolisiin menetelmiin.
- 2) Toimenpideohjelman prosessiarviointi on hyvä toteuttaa järjestelmällisesti ja läpinäkyvästi siten, että arviointimenetelmä sekä arvioinnissa kuultujen tahojen valinta ja kuulemismenetelmät avataan arviointiraportissa.
- 3) Tutkimuspohjaista yhdenvertaisuustietoa voidaan käyttää arvioinnissa tekemällä tutkimuskatsaus edellisten katsausten⁶² jälkeen julkaistuista etnistä syrjintää ja rasismia Suomessa käsittelevästä tutkimuksesta. OECD:n tutkimuskatsauksen pohdintoja yhdenvertaisuustutkimuksen menetelmistä ja aineistoista voidaan käyttää tutkimustiedon jäsentämiseen.
- 4) Hankkeiden vaikutusarvioinnin menetelmien valinnassa on hyvä punnita seuraavia kysymyksiä:
 - Riittävätkö kyseisen hankkeen vaikutusarviointiin varatut resurssit riittävän korkealaatuisen tutkimuksen toteuttamiseen?
 - Onko kerätystä aineistosta muuta hyötyä kuin vaikuttavuusanalyysi? (Esim. auttavatko tiedot hankkeiden jatkon kehittämisessä.)
- 5) Onnistunut arviointi on läpinäkyvää. Se tarkoittaa, että arvioinnin toteutustapa, käytetyt menetelmät, tietolähteet ja tulkintojen perustelut on esitetty avoimesti ja ymmärrettävästi. Vaikutusarvioinnissa kausaalisuhteet ovat usein monisyisiä ja aineisto rajallista, joten on tärkeää, että lukija voi seurata arvioijan ajattelua ja arvioinnin päättelyketjua. Läpinäkyvyyttä edistää se, että arviointimenetelmät kuvataan riittävällä tarkkuudella, mittarien ja indikaattoreiden valinta perustellaan, ja käytetty aineisto on dokumentoitu niin, että sen alkuperä ja laatu ovat jäljitettävissä. Myös arvioinnin rajoituksista on syytä kertoa avoimesti,

⁶² Mannila 2020; Oikeusministeriö 2021.

jotta johtopäätösten luotettavuutta voidaan arvioida realistisesti. Läpinäkyvä arviointi tukee paitsi arvioinnin uskottavuutta, myös sen käytettävyyttä. Kun arvioinnin kulku on selkeästi esitetty, sen tuloksia on helpompi hyödyntää päätöksenteossa ja toiminnan kehittämisessä.

Ehdotuksia eri toimenpiteiden arvioinnissa käytettävissä menetelmistä on koottu taulukkoon liite 5. Menetelmiä on kuvattu edellisessä osiossa.

Jos esimerkiksi arviointiraporttiin ei voida sisällyttää pitkiä menetelmäkuvauksia, ne voidaan julkaista erillisenä liitteenä (esim. käytetyt kysymykset jne.)

Lähteet

Ahmad, A. (toim.). (2025). A Comparative Analysis of the Reception of Immigrants into Finnish Working Life in 2016 and 2024. Publications of the Ministry of Economic Affairs and Employment 2025:6. Työ- ja elinkeinoministeriö. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-785-4>.

Alasalmi, J., & Busk, H. (2025). Suomessa syntyneet ulkomaalaistaustaiset nuoret koulutuksessa ja työmarkkinoilla. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 2025:13. Työ- ja elinkeinoministeriö. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-535-5>.

Artemjeff, P., Attias, M. & Mohammed, A (2023). Arviointi valtioneuvoston Yhdenvertainen Suomi -toimintaohjelmasta rasmin torjumiseksi ja väestösuhteiden edistämiseksi. Oikeusministeriön julkaisuja, Selvityksiä ja ohjeita 2023:31. MAP Finland ry & Oikeusministeriö. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-655-2>.

Artemjeff, P. & Liban, S. (2023). Esiselvitys rakenteellisesta syrjinnästä: Syrjinnän tunnistaminen ja seuraaminen yhteiskunnan eri osa-alueilla. Oikeusministeriön julkaisuja, Selvityksiä ja ohjeita 2023:27. Saatavilla: <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/165023>.

Bamberger, M., & Mabry, L. (2020). Evaluation designs: the rwe strategy for selecting the appropriate evaluation design to respond to the purpose and context of each evaluation. In Evaluation Designs (Third Edition ed., Vol. 0, pp. 187-217). SAGE Publications, Inc., <https://doi.org/10.4135/9781071909607>.

Cénat, J. M., Broussard, C., Jacob, G., Kogan, C., Corace, K., Ukwu, G., Ones, O., Furyk, S. E., Bekarkhanechi, F. M., Williams, M., Chomienne, M.-H., Grenier, J., & Labelle, P. R. (2024). Antiracist training programs for mental health professionals: A scoping review. Clinical Psychology Review, 108, 102373-. <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2023.102373>

Clark, E.C., Cranston, E., Polin, T. et al. (2022). Structural interventions that affect racial inequities and their impact on population health outcomes: a systematic review. BMC Public Health 22, 2162. <https://doi.org/10.1186/s12889-022-14603-w>.

Czimbalmos, M., & Pataricza, D. (2024). Kokemuksia ja näkemyksiä antisemitismistä Suomessa: Selvitys juutalaisiin kohdistuvasta syrjinnästä ja viharikollisuudesta (Ihmisoikeuskeskuksen julkaisuja 3/2024). Ihmisoikeuskeskus. <https://www.ihmisoikeuskeskus.fi/julkaisut/>.

Department of Children, Equality, Disability, Integration and Youth (2022). Minister O’Gorman announces the development of a National Equality Data Strategy. Government of Ireland, published on 21.3.2022, last updated on 12.4.2025. Saatavilla: <https://www.gov.ie/en/department-of-children-equality-disability-integration-and-youth/press-releases/minister-ogorman-announces-the-development-of-a-national-equality-data-strategy/>.

DeZIM-Institut (2025). Verborgene Muster: Rassismus und Diskriminierung in Deutschland – NaDiRa Monitoringbericht 2025. Deutsches Zentrum für Integrations- und Migrationsforschung.

https://www.rassismusmonitor.de/fileadmin/user_upload/NaDiRa/Publikationen/Verborgene_Muster_Monitoringbericht/NaDiRa_Monitoringbericht_2025_FINAL__1_.pdf.

European Commission (2020). Union of Equality: EU:n rasisminvastainen toimintaohjelma 2020–2025 (COM(2020) 565 final). Haettu 23.4.2025 osoitteesta <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52020DC0565>.

European Commission (2022a). Common Guiding Principles for National Action Plans Against Racism and Racial Discrimination. High-level Group on Non-Discrimination, Equality and Diversity. European Commission, Brussels. Saatavilla: https://commission.europa.eu/system/files/2022-05/common_guiding_principles_for_national_action_plans_against_racism_and_racial_discrimination.pdf.

European Commission (2022b). NAPAR Monitoring Checklist and Reporting Tool: Supporting the Development, Implementation and Monitoring of National Action Plans Against Racism. European Commission, Brussels. Saatavilla: https://commission.europa.eu/system/files/2023-02/NAPAR%20Monitoring%20Checklist%20and%20Reporting%20Tool_PUBLICATION.pdf.

European Network Against Racism (2019). Lessons for Effective National Anti-Racism Policies: National Action Plans Against Racism (NAPAR). European Network Against Racism, Brussels. Saatavilla: https://www.enar-eu.org/wp-content/uploads/napar_lessons_for_effective_national_anti-racism_policies_final.pdf.

European Network Against Racism (2024a). Anti-Racism Map: Mapping Anti-Racism Plans in Finland. <https://www.enar-eu.org/finland-napar/>

European Network Against Racism (2024b). Anti-Racism Map: Mapping Anti-Racism Plans in Germany. Saatavilla: <https://www.enar-eu.org/germany-napar/>.

European Network Against Racism (2024c). Anti-Racism Map: Mapping Anti-Racism Plans in Spain. Saatavilla: <https://www.enar-eu.org/spain-napar/>.

FRA (2023). Being black in the EU — Experiences of people of African descent, <https://fra.europa.eu/en/publication/2023/beingblack-eu>.

Fiske, A., Henningsen, A., Buyx, A., & Prainsack, B. (2023). Weighing the benefits and risks of collecting race and ethnicity data in clinical settings for medical artificial intelligence. *The Lancet Digital Health*, 7(4), e286–e294. [https://doi.org/10.1016/S2589-7500\(23\)00032-2](https://doi.org/10.1016/S2589-7500(23)00032-2).

Forum för levande historia (2025): Samordning och uppföljning av statens arbete mot rasism och hatbrott. Saatavilla: <https://www.levandehistoria.se/om-oss/var-verksamhet/samordning-och-uppfoljning-av-statens-arbete-mot-rasism-och-hatbrott>.

Guo, S., Yang, Y., & Fu, L. (2023). Interventions to Reduce Racial Bias and Discrimination in the United States: A Scoping Review. *Journal of the Society for Social Work and Research*, 14(1), 165–183. <https://doi.org/10.1086/723871>

Hassen, N.; Lofters, A.; Michael, S.; Mall, A.; Pinto, A.D.; Rackal, J. (2021). Implementing Anti-Racism Interventions in Healthcare Settings: A Scoping Review. *Int. J. Environ. Res. Public Health* 2021, 18, 2993.

Kavanagh, L., Sweeney, L., Farahani, Z., Radomska, A. & Bailey, I. (2023). Realising the promise of equality policy: An evaluation of the processes of implementation of three national equality strategies. Dublin: Centre for Effective Services.

Linstone & Turoff (2002): *The Delphi Method. Techniques and Applications*.

Ihmisoikeuskeskus (2024). Kokemuksia ja näkemyksiä antisemitismistä Suomessa – Selvitys juutalaisiin kohdistuvasta syrjinnästä ja viharikollisuudesta. Ihmisoikeuskeskuksen julkaisuja 3/2024.

Jokinen, Esa (2021). Laadullinen arviontitutkimus. Teoksessa Jaana Vuori (toim.) *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto.
<https://www.fsd.tuni.fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/tutkimusasetelma/laadullinen-arviontitutkimus/>.

Matos, L., Jaynes, S., VanRiel, Y. M., Barrett, N. J., Ledbetter, L., Cadavero, A. A., Grant, E. A., Webb, M. A., & Gonzalez-Guarda, R. (2024). Interventions addressing systemic racism in the US: A scoping review. *Social Science & Medicine* (1982), 362, 117403-.
<https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2024.117403>.

Mannila, S. (2020). Syrjintä Suomessa 2017–2019: Tietoraportti (Oikeusministeriön julkaisuja, Selvityksiä ja ohjeita 2020:20). Oikeusministeriö. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-847-9>.

Mayne, John (2011) *Contribution analysis: Addressing cause and effect*. Teoksessa Kim Forss & Mita Marra & Robert Schwartz (toim.) *Evaluating the Complex*. New Brunswick, NJ: Transaction Publishers, 53-96.

Mikander, P. (2023), "Racism in Finnish school textbooks: Developments and discussions.", Finland's Famous Education System: Unvarnished Insights into Finnish Schooling (pp. 289-302). Singapore: Springer Nature Singapore. https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-981-19-8241-5_18.

Ministerio de Igualdad (2023). Consensus proposal to introduce a question on ethnic origin in statistics, studies and surveys in Spain. Saatavilla: https://www.igualdad.gob.es/wp-content/uploads/EN_Proposal-consensus-introducing-an-ethnic-origin-question.pdf.

Neville, H., Lilly, R., Duran, G., Lee, R., and Browne, L. (2000), 'Construction and Initial Validation of the Color-Blind Racial Attitudes Scale (CoBRAS)', *Journal of Counseling Psychology*, 47/1:59--70.

Ndomo, Q. (2024). *The working underclass: highly educated migrants on the fringes of the Finnish labour market* [Doctoral dissertation]. University of Jyväskylä. JYU dissertations, 744.
<https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-9906-3>.

OECD (2025). *Monitoring and Assessing the Impact of National Action Plans Against Racism*, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/13e32676-en>.

- OECD (2024). "The benefits of learning the difference between facts and faith: An impact assessment", OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/16e43df1-en>.
- Oikeusministeriö (2021). Yhdenvertainen Suomi: Valtioneuvoston toimintaohjelma rasismin torjumiseksi ja hyvien väestösuhteiden edistämiseksi (Oikeusministeriön julkaisuja, Mietintöjä ja lausuntoja 2021:34). Oikeusministeriö. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-808-0>.
- Okeahialam N, Salami O, Siddiqui F, et al (2025) Effects of strategies to tackle racism experienced by healthcare professionals: a systematic review. *BMJ Open* 2025; 15:e091811. doi:10.1136/bmjopen-2024-091811.
- Pietilä, I. (2017). Ryhmäkeskustelu. Teoksessa A. L. Aho, M. Hyvärinen, P. Nikander & J. Ruusuvuori (toim.), Tutkimushaastattelun käsikirja. Tampere: Vastapaino.
- Pulkkinen, J., Kauppinen, H., Hiltunen, J., Lehtola, P., Nissinen, K., & Rautopuro, J. (2024). Tukea tasa-arvoiselle koulutiele: Maahanmuuttajataustaisten nuorten osaaminen PISA 2022 -tutkimuksessa (Koulutuksen tutkimuslaitos. Tutkimuksia 39). Koulutuksen tutkimuslaitos. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-86-0232-3>.
- Rauta, J. (2024). Poliisin tietoon tullut viharikollisuus Suomessa 2023 (Poliisiammattikorkeakoulun katsauksia 38). Poliisiammattikorkeakoulu. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-815-437-5>.
- Rask, S., Kanninen, O., Virkola, T. & Lilja, E. (2022). Tavoitteena syrjimätön työelämä. Työsyöjinnän nykytila ja keinoja tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja, 2022:20. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.
- Regeringskansliet (2023). Handlingsplan mot rasism, liknande former av fientlighet och hatbrott [Toimintaohjelma rasismia, vihamielisyyden muotoja ja viharikoksia vastaan]. Saatavilla: <https://www.regeringen.se/contentassets/c2591c789c8a4e57b6aa8f82c8ada2ab/slutversion-handlingsplan-mot-rasism-och-hatbrott-tillganlig-241212.pdf>.
- Sahlström, E. and M. Silliman (2024), The Extent and Consequences of Teacher Biases against Immigrants, IZA DP No. 16899, <https://www.iza.org/publications/dp/16899/the-extent-andconsequences-of-teacher-biases-against-immigrants>.
- Schooley, R. C., et al. (2019). "Measuring Whiteness: A Systematic Review of Instruments and Call to Action." *The Counseling psychologist* 47(4): 530-565.
- Scottish Government (2023). Anti-Racism in Scotland - Progress Review 2023: The Race Equality Framework and the Immediate Priorities Plan.
- Simon, P. (2017). The failure of the importation of ethno-racial statistics in Europe: debates and controversies. *Ethnic and racial studies*, 40 (13), 2326–2332.
- Statskontoret (2023). Ett samlat grepp – Analys av den nationella planen mot rasism, liknande former av fientlighet och hatbrott (2023:11). Stockholm: Statskontoret.

<https://www.statskontoret.se/publicerat/publikationer/publikationer-2023/ett-samlat-grepp--analys-av-den-nationella-planen-mot-rasism-liknande-former-av-fientlighet-och-hatbrott/>.

Turja, T. (2024). Kyselytutkimus rasismiin puuttumisesta: Tutkimusraportti. Suomen Punainen Risti & Taloustutkimus Oy. Saatavilla: https://www.redcross.fi/globalassets/13.-uutiset/2024/punaisen-ristin-tutkimus-valtaosa-suomessa-asuvista-on-todistanut-rasismia-mutta-alle-puolet-puuttuu-siihen/spr_rasismiin_puuttuminen_raportti_04032024.pdf.

United Nations Office of the High Commissioner for Human Rights (OHCHR) (2014). Developing National Action Plans Against Racial Discrimination: A Practical Guide. United Nations, New York & Geneva. Saatavilla: <https://digitallibrary.un.org/record/765799>.

Valtioneuvosto (2024). Uutta vauhtia yhdenvertaisuuteen Suomessa: Valtioneuvoston toimenpideohjelma rasismien torjumiseksi ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Valtioneuvoston julkaisuja 2024:40. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-969-4>.

Valtioneuvosto (2023). Valtioneuvoston tiedonanto yhdenvertaisuuden, tasa-arvon ja syrjimättömyyden edistämisestä suomalaisessa yhteiskunnassa. Valtioneuvosto 2023. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe20230829111992>.

VNK (2024). Hyvät väestösuhteet- hanke: päättäjätilaisuuksien arviointiraportti. <https://valtioneuvosto.fi/documents/194055633/200039968/Hyv%C3%A4t+v%C3%A4st%C3%B6suh-teet+-raportti.pdf>.

Wang ML, Gomes A, Rosa M, Copeland P, Santana VJ. (2024). A systematic review of diversity, equity, and inclusion and antiracism training studies: Findings and future directions. *Transl Behav Med.* 2024 Feb 23;14(3):156-171. doi: 10.1093/tbm/ibad061. PMID: 37857367; PMCID: PMC10890819.

Weems, C. & McCurdy, B. & Scozzafava, M. & Pina, A. & Varela, R. E. (2022). A Systematic Review of Experimental Studies Evaluating Anti-Racist Program Techniques for Children and Adolescents. *Merrill-Palmer quarterly.* 10.31234/osf.io/632tm.

What Works for Children's Social Care. (2022). Anti-racism report. https://whatworks-csc.org.uk/wp-content/uploads/WWCSC_SWE_PSWN_Anti-Racism_Full_Report_March2022.pdf

Wikström, P. and Hübinette, T. (2021). Equality data as immoral race politics: A case study of liberal, colour-blind, and antiracist opposition to equality data in Sweden. *Br J Soc Psychol*, 60: 1154-1176. <https://doi.org/10.1111/bjso.12495>.

Yip JLY, Poduval S, de Souza-Thomas L, Carter S, Fenton K. Anti-racist interventions to reduce ethnic disparities in healthcare in the UK: an umbrella review and findings from healthcare, education and criminal justice. *BMJ Open.* 2024 Feb 28;14(2):e075711. doi: 10.1136/bmjopen-2023-075711. PMID: 38418232; PMCID: PMC10910548.

Liitteet

Liite 1: Kansallisen rasisminvastaisen toimintaohjelman tarkastuslista

VALMISTELU JA KEHITTÄMISVAIHE	Kyllä / ei
Erityisen NAPAR-hallinnollisen elimen / toiminnon / yhteyspisteen nimeäminen / perustaminen	
NAPAR-yhteistyö- ja koordinaatiomekanismin nimeäminen / perustaminen	
NAPARin neuvoa-antavan mekanismin nimeäminen / perustaminen	
Voimassa olevan lainsäädännön ja politiikan sekä asiaankuuluvien sopimusten ja asiantuntijaelinten antamien suositusten kartoitus	
Asiaan kuuluvien instituutioiden kartoitus	
Asianomaisten kansalaisyhteiskunnan organisaatioiden ja asian vaikutuspiiriin kuuluvien yhteisöjen edustajien kartoitus	
Yhdenvertaisuuden toteutumista koskevien tietotarpeiden kartoitus: tieto eriteltynä etnisen alkuperän mukaan	
Yhdenvertaisuuden toteutumista koskevan tiedon hyödyntäminen liittyen NAPARin soveltamisalasta liittyvään tiedottamiseen	
Julkiset kuulemiset	
Rahoituksen varmistaminen	
Asianosaisten ja asian vaikutuspiiriin kuuluvien yhteisöjen osallistuminen	
NAPARin kattava soveltamisala	
Rakenteellisen rasismin ja intersektionaalisuuden humioiminen	
Ohjelman julkinen julkaisutilaisuus / viestintä / tietoisuuden lisääminen	
TOIMEENPANOVAIHE	

Jatkuva koordinointi yhteistyömekanismin avulla	
Jatkuva konsultointi neuvoa-antavan elimen kanssa	
NAPARin täytäntöönpanoon osallistuu useita toimijoita	
NAPARin täytäntöönpano tapahtuu myös alueellisella ja paikallisella tasolla	
NAPARin toimeenpanoa seurataan / edistymisestä raportoidaan	
SEURANTA JA ARVIOINTI	
NAPARin toimeenpanon väliarviointi	
NAPARin loppuarviointi, mukaan lukien sen vaikutukset / vaikuttavuus	
NAPARin seurannasta ja arvioinnista vastaavan riippumattoman mekanismin nimeäminen / perustaminen	
Tiedot ja indikaattorit NAPARin arviointia ja seurantaa varten	
Raportointi NAPARin arvioinnin ja seurannan tuloksista	

Liite 2: Etnisen tausta ilmoittaminen Espanjan kansallisessa kyselyssä

	DEPENDING ON YOUR FAMILY HISTORY, ANCESTRY, BACKGROUND, SENSE OF BELONGING AND CULTURE, YOU ARE CONSIDERED A PERSON WHO IS (SEVERAL ANSWERS ALLOWED):	RIIPPUEN PERHEHISTORIASTASI, ALKUPERÄSTÄSI, TAUSTASTASI, KUULUMISEN TUNTEESTASI JA KULTTUURISTASI, SINUA PIDETÄÄN HENKILÖNÄ, JOKA ON (USEAMPI VASTAUS SALLITTU):
1	Black/Afro/Afro-descendant/Afro Spanish/African black	Musta / afrikkalaistaustainen
2	Gypsy/Romani/Roma	Romani
3	Arabic	Arabitaustainen
4	Amazigh/North African non-Arab	Amazigh / ei-arabitaustainen pohjoisafrikkalainen
5	White Latin American	Valkoinen latinalaisamerikkalainen
6	Native American, Indo-American/Indigenous/Abya Yala Native	Alkuperäiskansaan kuuluva
7	East or Southeast Asian	Itä- tai Kaakkois-aasialainen
8	South Central Asian	Etelä-Keski-aasialainen
9	West Asian/Turkish	Länsiaasialainen / turkkilainen
10	White/Mediterranean	Valkoinen / välimerellinen
11	Mixed/mestiza/multi-ancestry. Which ones?	Sekataustainen / monietninen (täsmennä)
12	Other Which one? Please specify which, if this option is selected.	Muu (täsmennä)
13	I don't know	En tiedä
14	Prefer not to answer	En halua vastata
15	Don't understand this question	En ymmärrä tätä kysymystä

Liite 3: Modern racism scale (Saksa)

Kielteisen syrjinnän kieltäminen

1. On ymmärrettävää, että etnisiin ja uskonnollisiin vähemmistöihin kuuluvat ihmiset ovat vihaisia Saksassa.
2. Etnisiin tai uskonnollisiin vähemmistöihin kohdistuva syrjintä ei ole enää ongelma Saksassa.

Kokemus ylisuurista vaatimuksista

3. Etnisten ja uskonnollisten vähemmistöjen ei tulisi sekaantua julkiseen elämään ja politiikkaan.
4. Etniset ja uskonnolliset vähemmistöt esittävät liiallisia vaatimuksia tasa-arvosta.

Koettujen ansaitsemattomien etujen havainnointi

5. Viime vuosina etniset ja uskonnolliset vähemmistöt ovat saaneet Saksassa enemmän taloudellista hyötyä kuin mitä heille oikeutetusti kuuluisi.
6. Viime vuosina valtio ja media ovat ottaneet etniset ja uskonnolliset vähemmistöt huomioon enemmän kuin olisi ollut tarpeen.

Liite 4: Colour-Blind Racial Attitudes Scale (värisokeuskaala)

Unawareness of institutional racism		
1	It is important that people begin to think of themselves as Finnish and not as Roma, Finnish Somalians or Finnish Estonians.	On tärkeää, että ihmiset pitävät itseään ensisijaisesti suomalaisina eivätkä romaneina, suomensomaleina tai suomenvirolaisina.
2	In some cases, positive discrimination of ethnic minorities is necessary to help create equality.	Yhdenvertaisuuden lisäämiseksi etnisten vähemmistöjen positiivinen erityiskohtelu on joissakin tilanteissa perusteltua.
3	In Finland, members of the majority population are discriminated against because immigrants have special rights.	Suomessa syrjitään valtaväestön edustajia, koska maahanmuuttajilla on erityisoikeuksia.
4	Immigrants should try to fit into the Finnish culture and adopt the values of the country.	Maahanmuuttajien pitäisi yrittää sopeutua suomalaiseen kulttuuriin ja omaksua maan arvot.
5	Everyone who lives in Finland, should speak Finnish or Swedish.	Jokaisen, joka asuu Suomessa, pitää puhua suomea tai ruotsia.
6	Immigrants receive so much support that social policies discriminate against the majority population.	Maahanmuuttajien tukemisessa on menty niin pitkälle, että sosiaalipolitiikassa syrjitään valtaväestöä.
7	Minority status benefits the immigrants.	Maahanmuuttajat hyötyvät vähemmistöasemasta.
Unawareness of blatant racism		
1	Racism is a major problem in Finland.	Rasismi on Suomessa suuri ongelma.
2	Racism may have been a problem in the past, but it is not an important problem today.	Rasismi on ehkä aikaisemmin ollut ongelma, mutta ei ole sitä enää.
3	It is often reasonable to avoid talking about racism because it causes tension.	Rasismin esille ottamista on usein järkevää välttää, koska se lisää jännitteitä.

4	It is important for political leaders to talk about racism to help work through or solve society's problems.	On tärkeää, että poliitikot puhuvat rasismista auttaakseen yhteiskunnallisten ongelmien selvittämisessä ja ratkomisessa.
5	It is important for public schools to teach about the history and contributions of ethnic minorities.	On tärkeää, että kouluissa opetetaan etnisten vähemmistöjen historiaa ja aikaansaannoksia.
6	In Finland, problems related to racism are rare, isolated situations.	Rasismiin liittyvät ongelmat ovat Suomessa harvinaisia, yksittäisiä tapahtumia.

Liite 5: Antirasistinen interventio sosiaalityössä, kysely

1	Nämä kysymykset auttavat meitä ymmärtämään paremmin näkemyksiäsi rasismista sosiaalityössä viimeisten 12 kuukauden aikana. Kuinka paljon olet samaa mieltä seuraavien väittämien kanssa? 1 = Täysin eri mieltä, 2 = Eri mieltä, 3 = En samaa enkä eri mieltä, 4 = Samaa mieltä, 5 = Täysin samaa mieltä - Rasismi on ongelma sosiaalityössä - Rasismi on ongelma omassa organisaatiossani
2	Nämä kysymykset käsittelevät kokemuksiasi rasismista organisaatiossasi viimeisten 12 kuukauden aikana. Kuinka usein olet kokenut tai todistanut seuraavia tilanteita? 1 = En koskaan, 2 = Kerran tai kahdesti, 3 = Kolme tai neljä kertaa, 4 = Viidestä kymmeneen kertaa, 5 = Yli kymmenen kertaa - Olen kokenut rasismia kollegoiden ja/tai esihenkilöiden taholta - Olen todistanut kollegani kokevan rasismia kollegoiden ja/tai esihenkilöiden taholta - Olen kokenut rasismia asiakkailta ja/tai heidän perheiltään - Olen todistanut kollegani kokevan rasismia asiakkailta ja/tai heidän perheiltään - Olen todistanut asiakkaan ja/tai perheen kokevan rasismia kollegoiden ja/tai esihenkilöiden taholta
3	Kuvaile omin sanoin, millaista rasismia olet todistanut tai kokenut sosiaalityössä viimeisen 12 kuukauden aikana (avoin)
4	Seuraavat kysymykset käsittelevät rasismin vaikutuksia sinuun tai kollegoihisi viimeisten 12 kuukauden aikana. Millaista vaikutusta, jos mitään, rasismilla on ollut sinuun? (Monivalinta) - Mielenterveyden heikentyminen - Fyysisen terveyden heikentyminen - Lisääntynyt ahdistus - Poissaolot työstä

	- Uratyön hidastuminen tai estyminen - Suorituksen seuranta/kurinpitotoimien kohteeksi joutuminen - Olen harkinnut organisaation jättämistä - Olen jättänyt organisaation - Olen harkinnut alan jättämistä - Olen jättänyt alan - Ammattipätevyyden selvitykseen johtanut tilanne - Muu, mikä? (täsmennä)
5	Millaista vaikutusta, jos mitään, rasismilla on ollut kollegoihisi viimeisen 12 kuukauden aikana? (Valitse kaikki sopivat – sama lista kuin yllä) Nämä kysymykset käsittelevät organisaatiosi toimia rasismin torjumiseksi. Kuinka paljon olet samaa mieltä seuraavien väittämien kanssa? 1 = Täysin eri mieltä, 2 = Eri mieltä, 3 = En samaa enkä eri mieltä, 4 = Samaa mieltä, 5 = Täysin samaa mieltä, Ei sovellu - Uskon, että organisaatiosi tekee riittävästi rasismin torjumiseksi - Uskon, että tiimini tekee riittävästi rasismin torjumiseksi - Organisaatiossani on henkilö, johon voin kääntyä saadakseni tukea, jos todistan tai koen rasismia - Tunnen oloni mukavaksi ja varmaksi puuttua tilanteisiin, joissa todistan rasismia
6	Kerro omin sanoin, mitä organisaatiosi tekee tällä hetkellä rasismin torjumiseksi. (Vapaa teksti – ei sanamäärärajoitusta)
7	Onko organisaatiossasi käytössä jokin seuraavista toimista rasismin torjumiseksi? (Valitse kaikki sopivat) • Yhdenvertaisuus-, moninaisuus- ja osallisuusstrategia • Vähemmistötyöntekijöille suunnattu keskustelufoorumi • Nimetty henkilö tai rooli edistämässä antirasismia • Ilmoituskanava rasismista raportointiin • En tiedä • Muu, mikä? (täsmennä)
8	Jos olet itse kokenut rasismia, mitä toivoisit kollegoidesi ja työnantajasi tekevän? (Avoin)

9	Mikä saisi sinut tuntemaan olosi varmemmaksi puuttua tilanteeseen, jos kollegasi kokee rasismia? (Avoin)
10	Tämä kysymys auttaa meitä suuntaamaan kehittämistoimia oikein. Mitä toivot sosiaalityön alalle rasismien torjumiseksi? (Valitse tärkeimmät) • Enemmän mustia, aasialaisia ja vähemmistötaustaisia sosiaalityöntekijöitä johtotehtävissä • Paremmat prosessit rasismien käsittelyyn • Tutkittuun tietoon perustuvat antirasistiset käytännöt • Parempaa koulutusta antirasistisesta työotteesta • Vahvempi yhteinen vastuu rasismien torjumisesta • Muu, mikä? (täsmennä)

Liite 6 Vauhtia yhdenvertaisuuteen Suomessa - toimenpideohjelman toimenpiteiden luokittelu ja arviointityökalut tiivistettynä

Toimenpiteet on luokiteltu neljään ryhmään: rakenteelliset muutokset, lainsäädäntö, selvitykset ja käytännön edistämistoimet.

Keltaisella merkityt toimenpiteet sisältävät ehdotuksia hankeraportointia edistyneemmistä arviointimenetelmiksi. Ehdotukset ovat suunta-antavia: menetelmien lopullisessa valinnassa on hyvä huomioida aikaisempaa tutkimusta ja tämän ohjeistuksen sisältämä tietopohja.

1 Yhteiskunnallinen ilmapiiri ja keskustelu, tietoisuuden kasvattaminen, hyvät väestösuhteet

	Toimenpide	Tyyppi	Määräraha	Mittarit tai raportointi	Vastuuta ho
1	Yhdenvertaisuustyön toimeenpanon organisointi valtioneuvoston kansliassa (2024-2027)	Rakenteelliset muutokset	Kyllä	Ohjelman prosessiarviointi Arviointikysely toimenpiteiden toteuttajille ja/tai sidosryhmille. Muita lähteitä: EU-komissio, ENAR, edellisen ohjelmakauden suositukset.	VNK
2	Vuosittaisen yhdenvertaisuusteemaisen pääministerin pyöreän pöydän järjestäminen (2024-2027)	Rakenteelliset muutokset	Kyllä	Vastuuministeriön raportointi	VNK
3	Rasisminvastaisen kampanjan toteuttaminen (2024-2027)	Käytännön edistämistimet	Kyllä	Arviointikysely sidosryhmille, arviointityöpaja ja/tai focus-ryhmä keskusteluja Motivan raportti (puhuttava yhdessä).	VNK
4	Rasisminvastaisten dialogien järjestäminen (2024-2027)	Käytännön edistämistimet	Kyllä	Vastuuministeriön/Kansallisten Dialogien raportointi	VNK

5	Etnisten suhteiden neuvottelukuntien dialogitoiminnan laajentaminen lasten ja nuorten kohtaamasta rasismista (2024-2027)	Käytännön edistämistimet	Kyllä	Palaute/sidosryhmäkysely. Toimenpiteiden toteutumisen seuraaminen pidemmällä aikavälillä.	OM
6	Vuosittaisen järjestöfoorumin toteuttaminen (2024-2027)	Käytännön edistämistimet	Kyllä	Palautekyselyt	VNK
7	Temaattisten sidosryhmätilaisuuksien järjestäminen eri toimijoiden kanssa (2024-2027)	Käytännön edistämistimet	Kyllä	Vastuuministeriön raportointi	VNK
8	Yhdenvertaisuutta edistävien järjestöjen tukeminen kansalaisjärjestöstrategian toimenpiteillä (2024-2027)	Rakenteelliset muutokset	Ei	Vastuuministeriön raportointi	OM
9	Etnisiä vähemmistöjä edustavien kansalaisjärjestöjen rasisminvastaisen työn osallisuutta vahvistavien valtionavustushakujen järjestämien (2025-2026)	Rakenteelliset muutokset	Kyllä	Rahoituksen saajien tekemä tuloksellisuuden arviointi osana hanketta.	VNK
10	Y-yhdenvertaisuustapahtuman järjestäminen (2024)	Käytännön edistämistimet	Kyllä	Vastuuministeriön raportointi	OM

1 1	Valtioneuvoston syrjinnän seurannan asiantuntijaryhmän asettaminen (2024–2027)	Rakenteelliset muutokset	Kyllä	Vastuuministeriön raportointi	VNK
1 2	Tiedon tuottaminen syrjinnän seurannan asiantuntijaryhmässä tunnistettujen tarpeiden mukaisesti (2024–2027)	Rakenteelliset muutokset	Kyllä	Vastuuministeriön raportointi	VNK
1 3	www.perusoikeusseuranta.fi-sivuston ylläpitäminen ja analyysiraportteiden tuottaminen (2024–2027)	Rakenteelliset muutokset	Ei	Vastuuministeriön raportointi	VNK
1 4	Saamelaisten ja viittomakielisten totuus- ja sovintokomissioiden työn tukeminen (2024–2027)	Rakenteelliset muutokset	Kyllä	Vastuuministeriön raportointi	VNK
1 5	Arvioinnin tuottaminen ETNO:n toiminnan ja rakenteen kehittämiseksi (2024)	Selvitykset	Ei	Vastuuministeriön raportointi	OM
1 6	Hyvät väestösuhteet -hankkeessa laadittujen alueellisten toimintasuunnitelmien toimeenpanon tukeminen. (2024–2025)	Käytännön edistämistimet	Ei	Hanketoteuttajan raportointi	OM VNK

1 7	Museoalan väestösuhteita vahvistavan yhteisölähtöisen työskentelyn tukeminen ja kehittämishankkeen valmistelu (2025-2027)	Käytännön edistämistoi met	Ei	Vastuuministeriön raportointi	OKM
1 8	Kunniaan liittyvän väkivallan tietoisuuden ja ehkäisyn vahvistaminen (2024- 2027)	Käytännön edistämistoi met	Kyllä	KLV-selvityksessä luodaan lähtötilannearvio viranomaisten kyvystä tunnistaa KLV oikeusprosessin eri vaiheissa. KLV- selvityksen jälkeen koulutamme viranomaisia. Koulutuksen jälkeen teemme selvityksen kyselyillä palautekyselyn viranomaisille heidän kyvystään tunnistaa kunniaan liittyvää väkivaltaa ja vertaamme sitä selvityksessä saatuun lähtötilannearvioon. ETNO: Tehdään tarvekartoitus, kun uudet alue-ETNOt ovat saaneet toiminnan käynnistettyä. Kartoituksessa selvitetään, millaisia tarpeita eri alueilla on KLV liittyen. Kartoituksen pohjalta laadittujen toimenpiteiden jälkeen tehdään palautekysely, jossa selvitetään ovatko toimenpiteet vastanneet tarpeisiin.	TEM

1 9	Pakottavan kontrollin kriminalisoimisen selvittäminen (2025)	Lainsäädäntö	Ei	Vastuuministeriön raportointi	OM
2 0	Tukitoiminen edistäminen järjestelmällisen häirinnän uhreille (2024–2026)	Käytännön edistämistimet	Ei	Vastuuministeriön raportointi	OM
2 1	Ankkuri-toimijoiden osaamisen kehittäminen jatkokoulutuksella (2025)	Käytännön edistämistimet	Kyllä	Ennen-jälkeen-kysely koulutukseen osallistujille: kysymykset mittaavat mm. sitä, omaavatko ja/tai uskovatko toimijat omaavansa riittävät tiedot ja taidot. Harkittavaa: Vertailuryhmä (esim. odotuslistakontrolli tai muu vastaava ryhmä). Onko mahdollista hyödyntää hallinnollista dataa (yhteistyön määrällisiä indikaattoreita)? Pitkäaikaisseuranta mittaamaan koulutuksen vaikutuksia pidemmällä aikavälillä Fokusryhmät syventämään tulosten tulkintaa.	SM

2	Saamelaiskäräjälain muutosten vahvistaminen (2024)	Lainsäädäntö	Ei	Vastuuministeriön raportointi	OM
---	--	--------------	----	-------------------------------	----

2 Kasvatus ja koulutusjärjestelmä sekä kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikka					
N o	Toimenpide	Tyyppi	Määräraha	Mittari	Toteuttaja
23	Koulutusjärjestelmän kattava tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden kehittämisohjelman toteuttaminen (2024–2027)	Rakenteellisen muutos	Kyllä	Loppuraportti, joka sisältää kehittämisohjelman toimenpiteiden toteutumisesta ja vaikutusten arvioinnista. Kohderyhmälle suunnatut palautekyselyt.	OKM
24	Nuorisoalan yhdenvertaisuusosaamisen vahvistaminen (2024–2027)	Rakenteellisen muutos	Ei	Vastuuministeriön raportointi	OKM
25	Selvityksen toteuttaminen varhaiskasvatuksen yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmien tueksi ja tietopohjan kartuttamiseksi (2024–2025)	Selvitys	Ei	Vastuuministeriön raportointi	VNK

26	Harrastusten ohjaajien ja valmentajien pedagogisen osaamisen kehittäminen mm. yhdenvertaisuus- ja syrjimättömyysteemoissa sekä lasten ja nuorten yhdenvertaisten harrastamismahdollisuuksien kehittäminen (2024–2027)	Käytännön edistämistomi	Ei	Vastuuministeriön raportointi	OKM
27	Liikuntaa edistävien järjestöjen valtionavustamisen vastuullisuuskriteereiden tarkentaminen, järjestöjen vastuullisuustoiminnan arvioiminen ja arvioinnin huomioiminen valtionavustusten määrän harkinnassa (2024–2027)	Rakenteellisen muutos	Ei	Vastuuministeriön raportointi	OKM
28	Et ole yksin -toiminnan vakiinnuttaminen ja laajentaminen (2024–2027)	Käytännön edistämistomi	Kyllä	Sidosryhmäkysely Ryhmähaastattelut Toiminnan osallistuja/seurantatietoja	OKM
29	Nuorisoalan yhdenvertaisuuden edistämisen jatkaminen nuorisolain tavoitteiden mukaisesti (2024–2027)	Rakenteellisen muutos	Ei	Vastuuministeriön raportointi	OKM
30	Taiteen ja kulttuurin alan eettisen ohjeistuksen toimeenpanon ja kehittämisen jatkaminen (2024–2027)	Rakenteellisen muutos	Ei	Vastuuministeriön raportointi	OKM

31	Kulttuurisen moninaisuuden ja yhdenvertaisuuden painopisteistä, käytännön toimenpiteistä ja niiden seurannasta sopiminen (2024–2027)	Rakenteellisen muutos	Ei	Vastuuministeriön raportointi	OKM
32	Vastuullista toimintaa tukevia kriteerien kehittäminen osana valtionavustustoimintaa (2024–2027)	Rakenteellisen muutos	Ei	Vastuuministeriön raportointi	OKM
33	Kulttuurisen moninaisuuden ja rasisminvastaisen toiminnan valtionavustusten vaikuttavuuden arvioinnin toteuttaminen (2024–2025)	Selvitys	Ei	Vastuuministeriön raportointi	OKM
34	Dialogikortti-työkalun tarjoamien mahdollisuuksien hyödyntäminen yhdenvertaisuutta edistävissä koulutustilaisuuksissa sekä käytännön työelämän kehittämisessä (2024–2027)	Käytännön edistämistoi mi	Ei	Vastuuministeriön raportointi	OKM
35	Yhdenvertaisen ja esteettömän lähiluontoliikkumisen toimenpiteiden toteuttaminen (2023–2030)	Käytännön edistämistoi mi	Ei	Vastuuministeriön raportointi	YM

3 Työelämän yhdenvertaisuus ja syrjimättömyys					
No	Toimenpide	Tyyppi	Määräraha	Mittari	Toteuttaja
36	Maahanmuuttajanaisten työmarkkinoille siirtymisen edistäminen 2025 alusta lukien	Käytännön edistämistoimi	Ei	Vastuuministeriön raportointi	TEM
37	Korkeasti koulutettujen maahanmuuttajien työmahdollisuuksien edistämisen pilottihankkeen toteuttaminen (2025–2026)	Käytännön edistämistoimi	Kyllä	Määrällinen toteuma (työllistyneet)	TEM
38	Koulutuksen toteuttaminen työelämän yhdenvertaisuudesta ja monimuotoisuudesta (2024-2025)	Käytännön edistämistoimi	Kyllä	Ennen-jälkeen kysely	TEM
39	Toimintaohjelman valmistaminen vaikeassa työmarkkinatilanteessa olevien ryhmien työllistymisestä ja ohjelman seuraaminen (2024–2027)	Käytännön edistämistoimi	Ei	Vastuuministeriön raportointi	TEM

40	IMAGO-valmennuksen jatkaminen Suomessa toimiville pienille ja keskisuurille yrityksille (2024–2025)	Käytännön edistämistoimi	Kyllä	KEHA-keskus velvoittaa palveluntuottajaa keräämään tietoa kyselyn muodossa (palvelun päättyessä) (asiakastyytyväisyys ja NPS). Myöhempi (esim. 6 kk päästä*) keruu tehdään omana työnä. Indikaattorit: Kansainvälisen rekrytointiosaamisen kehittyminen (1-5); Monimuotoisuuden ja kielitietoisuuden kehittyminen (1-5); Vieraskielisten työntekijöiden palkkaamisen todennäköisyys (1-5). Kyselyn lisäksi selvitetään mm. työnantajien lukumäärä ja palvelun käyttöaste, toimialatietoa, mahdollisia rekisteriajoja (muutokset toiminnassa per y-tunnus) sekä tuotantopanoksia.	TEM
----	---	--------------------------	-------	---	-----

4 Rasistisen väkivallan ja häirinnän torjunta

N o	Toimenpide	Tyyppi	Määrärah a	Mittari	Toteuttaj a
41	Tietoisuuden lisääminen uskonnollisiin vähemmistöihin kuuluvien ihmisten syrjintään ja häirintään liittyvistä oikeussuojakeinoista (2024-2025)	Käytännön edistämistoi mi	Kyllä	uskonnollisten vähemmistöjen tarpeista oikeussuojakeinoin liittyen. Kartoituksen pohjalta laaditun avainhenkilöille suunnatun koulutusohjelman jälkeen järjestetään arviointityöpaja, jossa selvitetään ovatko toimenpiteet vastanneet tarpeisiin. Tarvekartoitus toteutetaan fokusryhmäkeskusteluin kohderyhmän kanssa.	OM
42	Hyvän keskustelukulttuurin koordinaatioverkoston asettaminen (2024-2027)	Käytännön edistämistoi mi	Kyllä	Ensimmäisessä kokouksessa kerätään esim. parityöskentelynä verkostolaisten odotuksia työskentelylle. Verkoston päätteeksi palautekysely, jossa selvitetään, miten verkoston työskentely on vastannut odotuksia ja tarpeita.	OM
43	Vainojen uhrien muistopäivän nimen muuttaminen holokaustin uhrien muistopäiväksi (2024)	Käytännön edistämistoi mi	Kyllä	Vastuuministeriön raportointi	VNK

44	Holokaustin kiellon kriminalisoinnin selvittäminen (2024-2026)	Selvitys	Ei	Vastuuministeriön raportointi	OM
45	Oikeudellisen selvityksen toteuttaminen natsismin ja kommunismin symbolien käyttämisen kriminalisoinnista (2024-2025)	Selvitys	Kyllä	Vastuuministeriön raportointi	OM
46	Avustusten myöntäminen juutalaisille seurakunnille turvallisuuden edistämiseen (2024-2027)	Käytännön edistämistoimi	Kyllä	Seurakuntien raportointi rahoituksen käytöstä ja vaikuttavuudesta.	VNK
47	Antisemitististen asenteiden torjuminen (2025-2027)	Käytännön edistämistoimi	Ei	Vastuuministeriön raportointi	KAIKKI
48	Keskeisten viranomaisten tietoisuuden lisääminen IHRA:n antisemitismimääritelmästä (2024–2025)	Käytännön edistämistoimi	Ei	Vastuuministeriön raportointi	OM
49	Ministeriöiden uskontoasioiden verkoston käynnistäminen (2024-2027)	Rakenteellinen toimi	Ei	Vastuuministeriön raportointi	OKM
50	Romaniväestön yhdenvertaisuuden ja osallisuuden edistäminen THL:n Aktiivinen toimijuus -hankkeen kanssa	Käytännön edistämistoimi	Ei	Vastuuministeriön raportointi	VNK

51	Pilottihankkeen toteuttaminen paikallistason rasismin vastaisten neuvontapalveluiden kehittämisestä (2024–2027)	Rakenteellisen toimi	Ei	Oulun kaupungin ja vastuuministeriön raportointi	VNK
52	Kuutoskaupunkien verkostoitumisen ja osaamisen tukeminen yhdenvertaisuusasiassa (2025-2026)	Käytännön edistämistoimi	Kyllä	Palautekysely kohderyhmälle	Kuntaliitto, VNK, VM
53	Paikallisen tason uskonnollisen yhdenvertaisuuden, uskonnonvapauden sekä uskontojen välisen vuoropuhelun tukeminen (2026)	Käytännön edistämistoimi	Kyllä	Vastuuministeriön raportointi	OKM

5 Valtioneuvoston ja hallinnon omat toimet					
No	Toimenpide	Tyyppi	Määräraha	Mittari	Toteuttaja
54	Kansainvälisten ihmisoikeusvalvontaelinten Suomelle antamien ratkaisujen, päätelmien ja suositusten vuosittainen käsitteleminen (2024-2026)	Selvitykset	Kyllä	Vastuuministeriön raportointi	VNK

55	Koulutuskokonaisuuksien laatiminen ja järjestäminen poliittiselle johdolle ja virkamiesjohdolle 2025 alkaen	Käytännön toimet	Kyllä	Vastuuministeriön raportointi; osassa koulutuksia palautekysely koulutusten kehittämiseksi.	VNK
56	Valtion henkilöstöjohdolle ja -asiantuntijoille koulutuksen järjestäminen monimuotoisuudesta ja anonyymistä rekrytoinnista (2024)	Käytännön toimet	Ei	Vastuuministeriön raportointi	VM
57	Koulutus- ja taustamateriaalin toteuttaminen Suomen ihmisoikeuspoliittisesta linjasta kansainvälisissä ja EU-asioissa toimivien virkahenkilöiden käyttöön (2024–2026)	Käytännön toimet	Kyllä	Vastuuministeriön raportointi	VNK
58	Hallituksen yhdenvertaisuustiedonannon sekä valtion henkilöstöstrategian 2030 yhdenvertaisuutta koskevien sisältöjen huomioiminen ministeriöiden tulosneuvotteluissa 2024	Rakenteelliset muutokset	Ei	Vastuuministeriön raportointi; VM:n kysely ministeriöille.	VM
59	Yhdenvertaisuuden edistämisen tukeminen ministeriöiden tulosohjauksessa (2024–2025)	Käytännön toimet	Ei	Vastuuministeriön raportointi	VM
60	Yhdenvertaisuuteen ja tasa-arvoon liittyvien verkkokoulutusten	Rakenteelliset muutokset	Ei	Vastuuministeriön raportointi	VNK

	hyödyntäminen ministeriöissä ja osana tulosohjausta (2024–2027)				
61	Valtion henkilöstöjohdon foorumin monimuotoisuustyöryhmän työn uudelleen käynnistäminen (2024)	Käytännön toimet	Ei	Vastuuministeriö n raportointi	VM
62	Anonyymin rekrytoinnin käyttönoton seuraaminen valtion yhteisessä rekrytointijärjestelmässä ja kannustaminen anonyymiin rekrytointiin (2024-2025)	Käytännön toimet	Ei	Määrällisiä mittareita: Kuinka laajasti anonyymi rekrytointi käytössä, mitä kokemuksia.	VM